مهراڻ

سنڌي ادبي بورڊ جو سه ماهي علمي ۽ ادبي رسالو

هِندِيان را اصطلاحِ هِند مَدَح،
سِندِيان را اِصطلاحِ سِند مَدَح! — مولانا رومي رح

[هر قوم جي ٻولي پنهنجي: هندين کي هندي سُونهين، سنڌين کي سنڌي!]

سرءُ ٤ ١٩٥٥

سورهه سنڌي ادب

Soorih Sindhi Adab

صاحب خان سورهه ميراڻي

Cell No: 0344 3919786
0300 3404488

(زندگيءَ جي سرءُ ۽ بهار)

سکر جي پُل

روهڙيءَ جي پُل

مهراڻ

سنڌي ادبي بورڊ جو ٽه ماهي علمي ۽ ادبي رسالو

جلد ۲۴] [نمبر ۴

فهرست

"گذارش" - ادارو، ص ۱ سنڌ جو لاثاني شعر: "جهوبڙي" - ص ۷
شعر: بيت (ص ۱۱)؛ ڪافيون (ص ۱۴)؛ گيت (ص ۲۰)؛ نظم (ص ۲۷)؛ غزل (ص ۳۷)؛
قصيدو (ص ۴۱)؛ رباعيون (ص ۴۲)؛ آزاد نظم (ص ۴۳)؛ ادب لطيف (ص ۴۷)

افسانو

		صفحو
۱. "بري من پنهنجي پريو..."	از غلام رباني	۶۱
۲. "اختيار"	- ابن الياس	۶۷
۳. "واه وڏيرا.......!"	- ابن حيات	۷۰
۴. "ترشنو"	- اياز قادري	۷۳
۵. "سوال"	- مرزا مراد علي	۷۷
۶. "مبارڪون"	- شيخ حفيظ	۸۱
۷. "پيڻ"	- ميمڻ علي بخش	۸۸
۸. "دروازو"	- ثميره زرين	۹۸
۹. "آخري ٻن"	- ڪريم بخش خالد	۱۱۲

ناٽڪ

۱۰. "نجومي"	- م. ع. ڏيلائي	۱۱۸
۱۱. "هيلي ورجن بسر ڪان پوءِ"	- ابن حيات	۱۲۶

ڪڪ ڏيڻن جي ڳالهه.......

۱۲. "... زينت آپا"	- م. ع. ڏيلائي	۱۳۸
۱۳. "پير ٻچانس ها تہ واهہ واهہ!"	- م. ا. ج	۱۳۹

مضمون

		صفحو
۱. "هندستان ۾ سنڌي نثر جي ترقي"	- ايم. يو. ملڪاڻي	۱۴۳
۲. "بنديخاني جا ڏينهن"	- جي. ايم. سيد	۱۶۰
۳. "سنڌيءَ ۾ ترجمو ٿيل داستان"	- لطف الله بدوي	۱۷۴
۴. "خدا آباد ثالث"	- محبوب علي چنو	۱۹۶
۵. "چتو ساٿنگي"	- ڊاڪٽر بلوچ	۲۰۹
۶. "آخوند محمد بچل انور"	- پير حسام الدين	۲۲۶
۷. سنڌي نثر جا مثالي ٽڪرا		۲۴۵
۸. رهندڙن جا پيغام		۲۸۷
۹. تبصرا	- غ. ڪ	۲۹۱
۱۰. "اديبن آئي ويا..."	- ڊاڪٽر بلوچ	۲۹۸

تصويرون

۱. (مٿي ۾) زندگيءَ جي سرڪ ۽ بهار - ٻہ فوٽا؛ ۽ سنڌ جا نظارا - ٻہ فوٽا؛ (۲) بيجان جسم - ع. ق. شيخ (ص ۶۶)؛ (۳) متين جو ٿاڻ، روهڙي؛ ۽ مسجد اميرخاني، ٺٽو - زمان شاه راشدي (ص ص ۱۹۶ ۽ ۱۹۷)

ايڊيٽر: محمد ابراهيم ايم. جويو

مئنيجنگ ايڊيٽر: غلام محمد "گرامي"

"مهراڻ"

تلڪ چاڙهي، حيدرآباد (سنڌ).

سالياني چندو ۸-۰-۰ رپيا؛ في ڪاپي ۲-۰-۰ رپيا.

اشتهار في صفحو ۱۰-۰-۰ رپيا.

Edited, Printed and Published by Mohammed Ibrahim M. Joyo B. A., B. T., Secretary, the Sindhi Adabi Board, at the Board's Printing Press and Book Stall, Tilak Incline, Hyderabad (Sind).

گذارش

فنڪار جا ڳوڙها

"مهراڻ" جي ٽئين دور جو ڇهون سال پورو ٿيو. هي چوٿون ٽه-ماهي پرچو پڙهندڙن جي خدمت ۾ حاضر آهي. ڇهن سالن ۾ جن جي جيڪا عام قدرشناسي، ۽ ڪن خاص حلقن ۾ عيب جوئي ٿي آهي، تنهن مان سمجهجي ٿو ته "مهراڻ" پنهنجي مقصد ۾ ڪنهن قدر ڪامياب ٿيو آهي. ڪنهن چڱيءَ شيءِ جو تنقيد جو ٻوڙ ۽ اوتڙ ۽ نقصانڪار ته آهي جيترو ڪنهن ٻريءَ شيءِ جو ساراهجڻ. تنهنڪري جن "مهراڻ" ۾ رکيو اوڻايون ئي اوڻايون ڏٺيون آهن، تن جي پسند جو معيار ايجائي اوچو سمجهي، ان تائين رسڻ جي ڪوشش ڪرڻ ۾ اسان جوڳي فرض آهي. پلاٽو پڙهيءَ جو ڇيهه ٿي ڪونهي! ڊينمارڪ ملڪ جي هڪ عظيم بت تراش، برٽل ٿارولڊسن، جي ڳالهه ٿا ڪن ته هڪڙي ڏينهن ماڻهن ڏٺو ته هو پنهنجي هڪ تازي ڪاميل بت جي سامهون ويٺو روئي! پڇيائونس، "ڪهڙي ڳالهه آهي جو روئين ٿو؟ هيءُ جيڪو بت تراشيو اٿئي، سو تو وڻيئي ڪيئن؟" بت تراش ورانيو، "مون کي هن ۾ ڪو به نقص ڏسڻ ۾ ڪونه ٿو اچي!" پڇيائونس، "پوءِ ڇا لاءِ ٿو روئين؟" جواب ڏنائين، "انهيءَ لاءِ، جو ڄاڻان ٿو ته هاڻي منهنجي فن جي ترقي ختم ٿي چڪي- پنهنجي ڪم ۾ ڪو نقص، جو تڪو ڏسي سگهان!" پنهنجي تخليق جي سامهون ڪو فنڪار ائين روئي ڳوڙها ڳاڙي، تڏهن ئي سندس فن لازوال ٿي سگهندو. اسين چاهيون ٿا ته اسين پاڻ، ۽ اسان جا سنڌي اديب، شاعر سگهڙ ۽ پارکو سڀئي پنهنجي سونهاري سنڌي ساهتيه جي چانئٺ تي به هميشه اهڙي ئي قسم جا پوتر ۽ ارپڻ ڀريا خود سپردگيءَ جا ڳوڙها نذراني طور پيش ڪندا رهون- پوءِ ئي اسين پنهنجي پياريءَ سنڌي ٻوليءَ ۽ ان جي عظيم ادب جا پاڻ کي صحيح خدمتگار سڏي ۽ سڏائي سگهنداسين.

لفظن جي چونڊ

ٻولي، آواز جو هڪ مهاساگر آهي. ان ۾ لفظن جي موتين جا ڀنڊار ڀريا پيا آهن. اديب ۽ ليکڪ اهي سڄاڻ ۽ ساڃاهه وارا غواص آهن جيڪي هن بحر بي پايان مان رڳو املهه ۽ عين گهرج وارا موتي چونڊي ٻاهر ٿا آڻين، ۽ پوءِ انهن مان ڳُٿي پنهنجي ادب جون مالهائون ٿا پوئين. لفظن جي اها چونڊ ۽ جائتي جڙت ئي آهي، جيڪا هڪ اديب جي عبارت کي امتياز ٿي بخشي. ياد رکڻ جهڙي ڳالهه آهي ته ٻوليءَ جو هر لفظ پس منظر ۾ معنائن جي هڪ دنيا پاڻ وٽ رکي ٿو: ۽ جڏهن ڪو لفظ ڳالهائجي ٿو يا ٻڌجي ٿو، لکجي ٿو يا پڙهجي ٿو، تڏهن اهو پنهنجي انهيءَ سموريءَ دنيا سميت اچي ٿو اسان جي سامهون بيهي. لفظ جي

انهيءَ دنيا کي جڏهن سمجهبو، تڏهن ئي اُن جو صحيح ۽ وڻندڙ استعمال ڪري سگهبو. اهوئي سبب آهي جو دنيا جي مقبول عام اديبن هميشه قارين ٻولين جي غير ضروري لفظن، اصطلاحن ۽ ترڪيبن، ۽ خود پنهنجن ٻولين جي ڳرن ۽ غير مانوس لفظن کي استعمال ڪرڻ کان انتهائي پرهيز اختيار ڪئي آهي: ۽ ان جي عوض هنن هميشه ڏڌل وائڻل، سنوارل سڌا، عام فهم ۽ سادا سُودا لفظ ئي ڪم آندا آهن. ڪنهن ڳالهه، يا لکيت جو اهو بنيادي طرح ته هو ٿي به ان جي فڪر ۽ معنيٰ تي مدار ٿو رکي: ڳالهه ۾ هوندو ڪي به ڪين، رکو لفظون هونديون گهڻيون ۽ لفظن جون ڦلبنديون، ته اهڙين مداحن تي ڪي اکرين تي ڳڻيا جيترا آيانا موهت ٿين ته ٿين، باقي ڪٿري ڪوڙي کي جاڻي ٻڌي وارا ته ڪٺي ٻڪ پيهر انهن کي پڙهي آئي جو آتي اڻ پڙهي ڪري ڇڏيندا! ڪم علمي ۽ ذهن جي اڻ-هوندي وڏن وڏن ۽ ڏکين ڏکين لفظن، فارسيءَ جي لاڳيتين ترڪيبن، ۽ عربيءَ جي چيڪ چيڪان وارن اچارن ۽ ان جي صرف نحو جي پابندين جي غلاڻ ۾ ڪڍهن ٻه لڪي ڪين سگهندي! تنهنڪري، هي جو سنڌي ٻوليءَ لاءِ تحرڪ اٿيو آهي ته نج سنڌي ڳالهائڻ ۽ لکڻ گهرجي، تنهن ڏانهن اسان جي محترم اديبن کي گهرجي تہ جوڳو ڌيان ڏين، ان جي اصلي اهميت کي سڃاڻن ۽ سندس بنيادي مقصد کي سمجهن: اڄ اسان جا پڙهندڙ محض لفظن جي گورکڌنڌي ۾ ڦاسڻ لاءِ تيار نہ آهن، ۽ نہ وري رکو انهن جي ظاهري ڏيک ويک ۽ رعب تاب تي پنهنجي يا دماغي وقتي رهڻ وارا آهن. اڄ اسان جي پڙهندڙن کي اهو ادب گهرجي جيڪو سندن زندگيءَ جي حقيقت جي ترجماني ڪري، جيڪو ڪين زندگيءَ جي سڌارڻ ۽ سنوارڻ جون راهون ڏسي، ۽ جيڪو وڻن اهڙيءَ ٻوليءَ ۾ لکجي جنهن ٻوليءَ کي هو پڙهي سگهن، سمجهي سگهن ۽ هنئين سان هنڊائي سگهن.

ٻولين جي ڏي-وٺ

اسان جا لکندڙ هتي هي سوال اٿاري سگهن ٿا ته ”ڇا، اسان جي سنڌي ٻوليءَ ۾ ايترو ذخيرو موجود آهي، جو اسان جي هر نئين ادبي ۽ علمي ضرورتن جي پورائي ٿي سگهي؟“ جواب ۾ عرض آهي ته ان ڳالهه جو دارومدار ”ضرورت“ جي مخصوص نوعيت تي آهي: خالص ادبي ضرورتن يعني شعر و شاعري، افسانه نويسي ۽ تنقيد وغيره لاءِ، ۽ ٻين ٻين انيڪ علمي ضرورتن جي پورائيءَ لاءِ اسان جي سنڌي ٻوليءَ ۾ به لفظن جو ايتروئي ذخيرو موجود آهي، جيترو دنيا جي ٻين سڌريل ٻولين ۾ - فرق رکو هيءُ آهي ته هنن ۾ خالص علمي اصطلاحن جو انداز نسبتاً زياده آهي. علمي اصطلاح انهن ٻولين ۾ ڪي اصل کان موجود ڪونہ هئا: جيئن جيئن اهي ٻوليون جدا جدا علمن جي جديد ترقي يافته صورتن سان روشناس ٿينديون ويون، ۽ جيئن جيئن سندن سماجي پس منظر، جاگيرداري

دور مان نڪري صنعتي دور ڏانهن وڌندو ويو، تيئن تيئن وارو مقابل جي نئين نين ضرورتن سارو انهن ٻولين ۾ نوان نوان لفظ ۽ اصطلاح ٻن داخل ٿيندا ويا. ٻن ٻولين وانگر اسان جي ٻولي ۾ آئنده اهي نوان علمي لفظ ۽ اصطلاح ڪجهه پنهنجو پاڻ مان پيدا ڪري، ڪجهه ٻين ٻولين کان کڻي، هٿ ڪري سگهي ٿي. جيئن ٻوليون اهڙي قسم جي ڏي-وٺ هميشه ڪن ٿيون؛ ان کان سواءِ سنڌي سامهون ٻيو ڪو چارو ئي ڪونهي تنهنڪري، جيڪڏهن اسان جي ادبي ۾ وقت سير ٻين ٻولين کان ڪي لفظ هٿ ڪيا، ته ان ۾ ڪو امر ڪونهي- خود ڪاٿس ۾ ته ٻين ٻولين ڪيترا لفظ ڪيا آهن! پر، هيءَ ته نيٺ ۾ شاناتي ڳالهه ته چئبي جو پنهنجي هنر ۾ موڙيءَ هوندي ۾ ڪشتو ڪئي ٻين جي دران ٻن ڪبي وتجي! اسان کي ٻين آهي ته جيڪڏهن اسان جا شاعر ۽ اديب پنهنجي ٻوليءَ جي اصلي خزانن کي ڇاڇيندا، سنڌ جي اوائلي ادب جو ڀرپور مطالعو ڪندا، پنهنجن اڳين شاعرن ۽ اديبن جي لافاني تخليقن کي پنهنجي لاءِ مشعل راهه بنائيندا، ۽ وڏي ڳالهه ته پنهنجي ٻوليءَ جي سدا حيات، عظيم ۽ اڻکٽ سرچشمي يعني پنهنجي سنڌي عوام سان پنهنجا جيڏا جا ڳنڍا ۽ قريبي ناتا قائم رکندا، ته پوءِ هو ڏسندا ته نازڪ کان نازڪ جذبن، لطيف کان لطيف امنگن ۽ مشڪل کان مشڪل خيالن کي بيان ڪرڻ لاءِ به سنڌي ٻوليءَ ۾ لفظن جي ڪا اڻاٺ ڪانهي.

"نج" سنڌي لفظ

نج سنڌي ٻوليءَ جي استعمال ڪرڻ جي صلاح ڏئي، ڪن دوستن کي چرچو سجهي ايندو آهي، ۽ ويٺا ٺاڻيندا آهن ته صلاح ڏيندڙ حضرت ڪٿي کو ڌاريان ٻوليءَ جو لفظ ڪم آڻي ته ڪو مزو لڳي! ظاهر آهي ته هيءَ طعنيبازي ۽ ٺٺوليءَ کي شهه ڏيڻ واري هيءَ روش درست نه آهي سنڌي سگهجي. مطلب هي هرگز نه آهي ته سمورا ڌاريا لفظ ٻوليءَ مان چونڊي ڇڏجن، هڪ هڪ ڪري، ٻاهر ڪڍا ڪري ڇڏجن! دنيا جي ڪابه ٻولي جيڪڏهن اهڙيءَ ريت پنهنجي "اصل نسل"، ۽ "خالص خاندان" جي رڳ پٺيان ڊوڙندي، ته آخر ۾ سواءِ سوالي کان ٿي نڪري وڃن، يا پنهنجو ختم ٿي وڃن جي ان لاءِ ڪو مستقبل ٿي نه رهندو! تنهنڪري، سنڌيءَ ۾ ٻين ٻولين جا جيڪي لفظ داخل ٿي چڪا آهن، ۽ لفظ آهي جيئن جو تيئن ان ۾ هميشه موجود رهندا، پر آئنده پڻ اسان جي ٻولي اهڙيءَ ريت ڌارين ٻولين سان لفظن، اصطلاحن، ۽ بيان ۽ اظهار جي طريقن جي ڏي-وٺ ڪندي ٿي رهندي. ٻوليءَ جي "نج" استعمال مان، جيئن مٿي اڳي ٿي عرض ڪري آيا آهيون، مراد فقط هيءَ آهي ته هڪڙو ته پنهنجي هوندي سوندي ٻين جي اڳيان هٿ نه ٽنگيو وڃي، ۽ ٻيو ته جڏهن ضرورت آهر ڌارين کان امداد حاصل ڪئي وڃي، تڏهن اُن امداد سان گڏ ڌارين جي غلاميءَ جا ڳٽ پنهنجي ڳچيءَ ۾ نه وڌا وڃن. ٻولين جو اصول آهي ته ڌارين ٻولين جا

لفظ هو هميشه پنهنجن شرطن تي پاڻ وٽ قبول ڪندا رهيا آهن، ۽ خاص پنهنجن طبعتن پٽاندر انهن ڌارين لفظن کي هو پاڻ وٽ کپائيندا رهيا آهن. هو ڪا ٻولي جڏهن ٻ ڪو ٻاهران لفظ هٿ ڪندي آهي، تڏهن ان لفظ جو استعمال هوءَ پنهنجي قاعدي قانون موجب ڪندي آهي ـ صورتخطيءَ ۾، اچار ۾، لهجي ۾، گرامر جي صورتن ۾، ان لفظ تي حڪومت انهيءَ ٻوليءَ جي هلندي آهي. لسانيات ۽ ٻاشا وگيان جو اهو هڪ بنيادي اصول آهي، جيڪو اسان جي سنڌيءَ سان ۽ اهڙي نموني لاڳو آهي جيترو دنيا جي ٻين سڀني ٻولين سان: تنهنڪري جيڪڏهن ڪو فارسي، عربي، انگريزي يا ٻيءَ ڪنهن ٻوليءَ جو فدائي اسان کي چوندو ته هين يا هُن ٻوليءَ جا لفظ سنڌي ٻولي فقط تڏهن حاصل ڪري ٿي سگهي جڏهن انهيءَ ٻوليءَ جا قاعدا ۽ دستور ٻ انهن لفظن سان گڏ پنهنجي مٿان عائد ڪري، ته اسين انهيءَ حضرت کي چونداسين ته "جيڪڏهين تنهنجي ٻوليءَ جا لفظ اسان کي فقط انهن ئي شرطن تي ملنا آهن ته پوءِ 'اهو سون ئي گهورڻو جو ڪن ڇني' ـ اسان کي انهن شرطن تي اهي لفظ ٻنهه کپن ئي ڪونه!" .... ته، "ٺيٺ" سنڌي لفظن ۾ آهي لفظ، وبندي خالص علمي اصطلاحن تائين، ٻ اڃي وڃن ٿا، جن کي سنڌي ٻولي پنهنجي مُهر هڻي پنهنجو بنائي ٿي ڇڏي ـ پوءِ اهي لفظ ۽ اصطلاح ڪٿي ڪهڙيءَ ٻ ٻيءَ ٻوليءَ جا هجن! اسان کي يقين آهي ته اسان جي محترم شاعرن ۽ اديبن کي "ٺيٺ" سنڌي لفظن جي انهيءَ دائري ۾، جنهن جي وصف مٿي عرض ڪري چڪا آهيون، پنهنجي هر ادبي ۽ علمي ضرورت لاءِ، گهرج سارو لفظ هر وقت موجود ملندا.

سنڌي ڪافي ۽ غزل

اسان جي ادب ۾ هيٺر هڪ ٻيو ٻ تحرڪ زور وٺي رهيو آهي ته "غزل" کي ڇڏي، ڪافين ۽ بيتن تي ڌيان ڏجي. اسان جي شعري ادب ۾ غزل جو هجڻ ڪا خراب ڳالهه نه آهي، پر غزل جنهن ماحول جي ترجماني ٿو ڪري، اهو ماحول اسان جي سنڌ ۾ بلڪل ڪينهي. غزل جاگيرداري دور جي پيداوار آهي ـ جڏهن وڏا وڏا نواب ۽ جاگيردار پنهنجي درٻارين ۾ غزلن کي اهميت ڏيندا هئا، محفلون مچنديون هيون، شمعون ٻرنديون هيون، ساقي جام ڀري ڀري ڏيندا هئا، ۽ شاعر مست ٿي، غزل چوڙيندا هئا! غزل، عشق ۽ محبت جي هڪ خاص ماحول جي نشاني آهي. اهو ماحول ايران ۽ هندستان جي بادشاهن ۽ جاگيردارن جي درٻارن ۽ انهن سان لاڳاپيل دنيا ۾ ٿي موجود هوندو هو. اسان جي سڄوري سنڌ ۾ نه آهن اهي جام ۽ ساقيءَ جا خرافات، جن ۾ سهڻيون نينگريون ۽ ڇوڪرا نينگر شاعرن کي جام ڀري "ساقيءَ" جا فرض ادا ڪن، نه اهي بلبلون آهن جي گلن جي چوگرد پنهنجا پَرَ ڇائينديون وتن، نه آهن اهي سرو ۽ صنوبر جا وڻ جن سان محبوب جي قد کي تشبيهه ڏجي، نه اهي "بت خانا" آهن، جتي سلامي

پڙ ۽ ڪوشش ڪرڻ لاءِ شاعر [illegible]
رسائي حاصل ڪرڻ لاءِ دربانن جي [illegible]

انهن سيني ڳالهين هوندي به، هن [illegible]

[illegible]

هي [illegible] ۽ محبت [illegible]
کي پهچي [illegible]
عشق [illegible]
۽ واجهن کي محسوس ڪري [illegible]
دنيا موجود آهي [illegible]
هو ماحول، ڪردار يا [illegible]
[illegible] ڪري غزل [illegible]
ادب ۾ هڪ مهڙو اضافو ٿيندو - [illegible]
ماحول ۾ [illegible]
۽ [illegible] عشق ۽ محبت [illegible]
[illegible]

[illegible] سان پنهنجي محبت جي [illegible]
لڳن ۽ [illegible] صورتن [illegible]
غزل جي وزن ۾ [illegible] ڪوششون ٿينديون،
سي ظاهر آهي ته پولي جي محبت جي [illegible] ڪري انهن جي
غزل گو شاعرن کي [illegible] آهي ته هو انهن [illegible] ڳالهين کان سنڌي ادب کي

اسان جون اميدون ۽ ارادا

ڪشنچند 'بيوس'

جهوپڙي

[illegible]
[illegible]

جنهن ۾ غرور زور نه مرلسو سگهي گهڙي-
آلا! جهنگري ۽ شال' غريبن جي جهوپڙي!

[illegible]
[illegible]

ٻي ڪرف ۽ ڪٽڙي رهي سوکهي منڊوڙي-
آلا! جهنگري ۽ شال' غريبن جي جهوپڙي!

[illegible]
[illegible]

مفتي مدد تني آيا مجي مڙس لئي ميڙي-
آلا! جهنگري ۽ شال' غريبن جي جهوپڙي!

[illegible]
[illegible]

سوالي سي سهار جي آهي نه جا ٻيڙي-
آلا! جهنگري ۽ شال' غريبن جي جهوپڙي!

[illegible]
[illegible]

قدرت منڊي ڪمال، صحت لاءِ سوڙڙي-
آلا! جهنگري ۽ شال' غريبن جي جهوپڙي!

[illegible]
[illegible]

"بيوس" جيتي جلائي نه جتنا جي جوجڙي-
آلا! جهنگري ۽ شال' غريبن جي جهوپڙي!

اڏيو جو اوڦَنِ، سو ڏِسڻ ۾ ڪو نہ ٿو اچي،
جنهن ۾ ويهي ڪَنِ، ليکو لاکي جاءِ سڄي.

چنڊَ ڇڄَ هٿَنِ ۾، ڪُلهنِ ڪوڏارا،
پورهئي خاطِرِ پاڻ جي، اُٿنِ سوارا،
اوڏ بہ ويچارا، لاکا! وڃن لَڏِئو.

جتِ پِنگا، پِنُون، پيٽيُون، تہ ڪوڙ ٿي ڪيا،
سا وِڃُ پسڻو وندران، سُون رُڌي رات وهي،
سياپيتينُ سنهاءِ، سارو ڄڻو سالُ ڄُو.

شعر

[illegible]

[illegible] "راز"، [illegible] "[illegible]"، [illegible] مرحوم، مرزا قليچ بيگ مرحوم.

ڪافيون

مرزا قليچ بيگ مرحوم، [illegible] مرحوم، [illegible] مرحوم، [illegible] "[illegible]"، [illegible] "[illegible]"، "پرده" سنڌي، [illegible] "[illegible]"، غلام محمد "[illegible]".

بيت

"پرده" سنڌي، شيخ "راز"، ڊاڪٽر "حسن"، [illegible] "[illegible] لموئي"، [illegible] "[illegible]"، [illegible] "[illegible]"، [illegible] "بياسي".

نظم

[illegible] "[illegible]"، "[illegible]" [illegible] هرڪاني، واسديو "نرمل"، غلام محمد "گرامي".

غزل

[illegible] قليچ بيگ مرحوم، [illegible] "[illegible]"، شيخ "راز"، [illegible] "[illegible]"، [illegible] "[illegible]"، [illegible] "مجروح"، ڊاڪٽر [illegible].

قصيدو

مضمون قليچ بيگ ميرزا "فاني".

رباعيون

مرحوم شيخ مراد علي "ڪاظم"، شيخ "اياز".

آزاد نظم

شيخ عبدالرزاق "راز"، شيخ "اياز"، "پرده" سنڌي.

[illegible] لطيف

شيخ "اياز"، جهامنداس ڀاٽيه، واسديو "نرمل".

«سعر جو شرف ۽ شان، شعر جي مقصد حاصل ۽ شاعرن جي

حاصيت ۽ فضيلت مان ثابت ٿي سگهي ٿو. [illegible]
علم جي شريف هئڻ ۾ ڪنهن کي به شڪ ڪونهي [illegible]
آهي. عالم ۽ شاعر لفظي يا لغوي معنيٰ موجب هڪ ئي [illegible]
معنيٰ "ڄاڻندڙ" آهي. جيڪا تعريف قرآن ڪريم ۽ حديث شريف ۾ [illegible]
۾ آهي، سا شاعرن جي نسبت ۾ به سمجهڻ گهرجي. قرآن ۾ ڪٿي [illegible]

[illegible]

بيت

—— ”اياز“

وڃ منهنجي وات تي، ڳوڙهن ۾ ڳاڙهي،
ٻنيءَ اڏيءَ تند سان، ليڙهو نپائي،
ٻريءَ کي ٻاڻ، رلندي ٻنهنجي واڪ ۾.

نهاريم نيراڻ ۾، ٽڪيندي تارا،
ڪٿي آن، ڪنهن جاءِ تون، پرهه ڪان پيارا!
چند پنيان چارا، رُليم ڪيئي راتڙيون!

چاندوڪيءَ ۾ چمڪ جي، ستو رات سڄي،
جهڪيو جوڏهينءَ- چند سان، آڌيءَ رات اڳي،
ٽ، آسُر جو آهي، سُنهڙي جو سهڪي!
ميرڪ ۾ تي جڳ، هڙ جون هڪارون مليون!

آڌيءَ رات الٽ، ڳاني پيو ڳجهه ۾،
سُئي بيو سانت ۾، ستارن جو ساهه،
ڀمي جي ڪا نهر جڳ، آئلي آهه الاهه،
[illegible] ۾ ماه، سپني آهن سير ۾.

[illegible]
ٿليي رکيي روح ۾، ڏُکي پيو ڏنگ،
سڄڻ تنهنجو سنگ، وسري وسريم ڪيڪي!

سڻڻ اولهي شارُ، ڀمي تنهنجي پار ڪان،
مهڪڻ لڳي مٽي منجهن، جرڪڻ لڳا جارُ،
ٻيڻ جا پيارُ، سانجهيءَ آندا ساهه لئي.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ٻيڻ ۾ جيئڻ، ستو متوالن جو،
پيري ساڻ پرڻ، سُرڪيون تنهنجي سونهن جون.

ڏمي تو ري وهه لڳي، [illegible]
اڪڙين مان آمرت، پيئان تنهنجي او پرين!

ساريم تنهنجي سيڪُ، مڪ وساريم ساهه جا،
تن من جا مالڪ، واريم توتان جندڙي!

نهارن پيا نين، سڄڻ جا سنسار مان،
پلندس ڪئن مان چين، ڪهاڙ انهن جي ڪهور جا!

مئي، ١٩٥٥ع

سوري آڻ ستار، سچ منهنجي ساهه جا،
رچي وڃي راڳ جي، لون لون منجهه لنار،
... سر ... ڳ ۾، ڏو ... تان ڏر ...
ان جا اسرار، توڙ لکين سه ۾.

سليا ڪنهن نه سوال، سانڊيا جي مون ساهه ۾،
ڏاهپ ساري ڏيهه جي، سونجهيم صديون سال،
ملوت منجهه خيال، جهورن جيءَ جواب لاءِ.

پيارا پيارا پل، وسري وسرن ڪينڪي،
سوڳهي جهلير ساهه سان، ڪا ملڙي مومل،
چمير جنهن چاهه سان، ڳوڙهن پريا ڳل،
آلا، وقت اجهل، لتاڙيئي لک عاشقون!

جهير مَن ڪي جهول ۾، وڃي ڳجيءَ ڳنڍ،
نيو وس لڄ پريل، لين مٿان لنڊ،
پرين سارو پنڊ، وڃي وڃهان ڪيترو!

سدائين سوداءُ، سانڍيم تنهنجو سمجهه ۾،
او اڻ ـ چاتل آءُ، جاتو منهنجي جان جا!

پرچي ويڙا پاڻ ۾، اڪو پون اوچاڳا،
ساڳي ڪاري راتڙي، ستارا ساڳا،
سچ سڀاڳا، تو لئيءَ تڪيان ڪيترو!

چوڌيل آهي چوطرف، زنجيرن تي زنگ،
... بل جسو جير ۾، ... ل امنگ،
ديوارن سان دانهون ٿي، چوريو جو مان چنگ،
رچي ويو رنگ، ٿيڊي ڪئو ڪارڻ لڪرو.

الله! هي انسان، رتيي تنهنجي روح جي،
نسورو نادان، ڏهڪائيندو ڏيهه ۾!

"آزاديءَ" [illegible]
ساعت هڪ ته [illegible]
[illegible]
آبل اباڻن منڌ، پل پل پوڻ پور،
سنگهارن جا سور، سرنسون سڀان ڪهي سان!

"آزادي" آئي، ۾ ماڳ نه ميوا
سنگهارن جي [illegible]
اڄ ته هينئن سان هنن، ڏاڏا ڏاڏاپي
نڏنڪين سان نت ڪرن، عمر ارڏائي،
سُڪتر ستائي، تاهي ملڪ ملير ۾!

مارن جو مذڪور، آبل ڪريان ڪيس سڌ
حيجل جوڳيئڙن جا، پل پل مون کي پور،
سدا سارڙي ساهه کي، سنگهارن جو سور،
سارو مصيبت ۾، چارئي پهر چڙن،
اکيون اباڻن جون، پکن ڪان پي نور،
"آزاديءَ" انڪور، ڪڍيا ڏيا ڏيهه ۾!

"آزاديءَ" آندا، سنيها سورن جا،
پکن پيارين ڪيا، مارو مڙيا ماندا،
پل نه هڪ واندا، ڳهي جي ڳاليءَ ڪي!

"آزاديءَ" عجيب، ڏکر آندو ڏيهه ۾،
ماروئڙن تي ماڳهين، ماتي ناهه نصيب،
تاپن سجهه غريب، مائيءَ ڪارڻ ملڪ ۾.

"آزاديءَ" جي آڳ، سارڙي وڃي ساٿيهه ئي،
پکن پيارين ڪيو، ماروئڙن ۾ ماڳ،
ماروئڙا ملير ۾، سڪن ڪارڻ ساڳ،
ڏاڏاڻي، ڏهاڳ، ڏاج مليو آ ڏيهه کي!

مرزا قليچ بيگ مرحوم

روئون ايا ڪيهه هُئين هوت پنهونءَ سان،
سُرڪي پنهنجو سُور جي دلبي منجهه وصال،
ڏيرن جي ڏکيءَ کي نڪا سُڌ سنڀال،
مري ويا مُنيءَ کي وجهي جيءَ جنجال،
هيءَ سُهڻيءَ حال، هوت وڃاءِ هنج مان—

هلي ويا ماءُ، پسڻ ڪيڻ پرينءَ کي،
ميڻ جي هجر ۾ سوريءَ چکير ماءُ،
اٿو اوري آءُ، هوت وڃاءِ هنج مان—

هوت وڃاني هنج مان رُلبي ڦري روهه،
پيهي پنهونءَ وٽ سائين تنهنجو توهه،
ڪهو آءٌ ڪريان ڪيچ ڏلين کي ڪوهه،
ڪنهن جو ڪوتهي ڏوهه، آسر الاهي آئيو—

اءَ عزرائيل، پلي آئين پاڻيا،
ٽولي تهارو ڪهڻو ساري سڀ سبيل،
هرگز توسان هاڻ ۾ هلايان نه حيل،
ڪيڙا هت هُوءُ جا دوستن ري دليل،
سائين رَکندو سيل، ني ته فيرو ٿئي—

اءَ ولهن جا ويچ، پلي آئين پاڻيا،
سڄ نهارن پرت مان ٽولٽي پيتي پيچ،
سڄڻ ڏاران سيج، ڪنڪي مانئي ڪيڏمڪي—

اڄهي ڙي اڄهي سجر پير پهونءَ جا،
هتان ٿير زور سان هتن جانب ٿي،
سجن ري سڪين جو هڏ ته ساهه سري،
ڪهن ڪيجن ڏي، ڪري پٽس پنهور ڪان—

راهه فراق دي روز قيامت سُٺي مور دا
ساعت ساعت ڪوه الم دا سر تي آکي ٽٽي
جڏهان "قليچ" سڄڻ رب ميلي تدهن صدمه سڀ جٽي

لوح حُسن دي يار چوڻاني ملڪ دلين دا لٽي
[illegible]
مژگان سيتي ڏيندا چوڪان دار زلف وچ ڪهني
[illegible]

مولوي غلام محمد خانزئي مرحوم

واهوندن وري، مهجو حبيءَ جاري،
آئي پره بهار جي، ڪکلي دوست دڙي،
چکي ذوق ذري، پرسي باغ بهار يا.

باغيچا باغ ٿيا، ڪدي ڪوثر ڪچه،
سرڪي سوريون مکويون، پڙي پور پچ،
صاحب رب سچا، ميٺو ڪيم محبوب سي!

حسن بخش شاهه مرحوم

محبوب مٺا متارسيا! مون روز و بکان ٻهانا رهين،
آءُ ڪڏاهين!
سوز فراق دي سور ستاوين، دل اندر ڌيان ڌاهين،
آءُ ڪڏاهين؟
دل موش نه ڏي بهوش ڪتي، چوڏار برهه دهان باهين،
آءُ ڪڏاهين!
آ، هرحال نهوين هن نال حسن بخش، پهڪين پاجهه نه لاهين،
آءُ ڪڏاهين!

[ذڪر سو دعاء — پڙهي پرائو نه ڏ

[illegible]

دردن جو دل ۾ دلبر، دونهون آهي دکايو،
محبت جو مچ مچائي، جيرو جگر جلايو.

١ — عشق سان ڪيو حبيبن، تروڙون تڙبو [illegible]
قربون ڪُهي قربن، ساڙڻ جو ڪيو [illegible]

٢ — جن سان رکي محبت، تن تي وجهي مصيبت،
رحمت جي لاءِ زحمت، سودو ڪري سوايو.

٣ — سوري مٿي [illegible]
کي ڪرت سان چيرائي، هن کي وجهي ڪهايو.

٤ — لذت آهي تن جن کي، سورن کي ٿا سڪن سي،
ڪارڻ ڪسڻ جي ٿي ٿي، گردن آهن جهڪايو.

٥ — جي عشق نوڪي آهي، وچ تون «قليچ» ڪاهي،
سر ڏي هٿ سان لاهي، پورهيو ٿئي سجايو.

پير خداڏنو عرف پير جهان شاهه مرحوم

الف سجاڻ تون پيش امام، چاهي سجدو، چاهي مام!

١ — [illegible]
عشق سوا پيو ڪين ڪي آهي، تنهن ۾ ڪر تون پاڻ تمام.

٢ — «لا تقنطوا» جو آهه اشارو، صوفي سمجهن ٿا سڀ سارو،
[illegible] آهي [illegible]

[illegible]

"[illegible]" [illegible]

[illegible] [illegible]

"[illegible]" [illegible] نماڻي، [illegible]

[illegible] ڪر [illegible] آڙي، [illegible]

صاحبڏنو شاه مرحوم

بس ڪيئو هوشيار، ڪين اڏيون اڳي عـش ايـاڻي!

۱- ناز سجڻ جي نهوڙي نڀس، وس وڃون وجود کان وئي،
ايو برهه سر بار: نيهن نماڻي ڪيس نماڻي!

۲- [illegible]،
ام هول هزار: ڪنهن سان ڪريان ترب ڪهاڻي!

۳- محب [illegible] آهيان ماري، سڪندي عمر وهامي ساري،
آءٌ مني مڪوار: وره ڏونڻ تهجي ڪين وڃائي!

۴- "صاحبڏنا" دل جن کي ساري، اندر مي ني شال اوتاري،
دل گهريا دلدار: سهڻا سجڻ اڄ ڀاڳ سڄاڻي!

نواب ولي محمد لغاري مرحوم

جوڙي قلب، پيٺ ربي انسانُ ۾ [illegible]،
ذني ذات کي صفت ۾، ملڪن ني سر نمايو.

۱- آدم جو پوش ڀاڻي، ايو ڀاڻ ني لڪاني،
سچ عشق هو مجاني، خود عشق پنهن آيو.

۲- اصلي هو سر حقاني، لاريب لا مڪاني،
منجهه رمز لن تراني، وري طور ڪنهن جلايو.

صديق فقير صوفي مرحوم

پورهيت ٿي پاڻي پريان،
جي مون پورهيت ڪن ... الا

۱- سر ۾ ڪريان سينڌي، پانوڻ ڍولي اِن ... الا
۲- ساهه ۾ ڪريان صدقو، مٿان مون پرين ... الا
۳- ٿوري پيرّان ڌڻن جي، مي ڄ جيارو جن ... الا
۴- اهڙي حال هلن جي، "صادق" سي سڄڻ ... الا

"فتح" فقير مرحوم

جنهن مٽ موتي جٽ ڙي ادبون
سا مٽ سون ڪي نـه آئي الا

۱- [illegible] ڙي ادبون
۲- [illegible] ڙي ادبون
۳- [illegible] .. ڙي ادبون
۴- "فتح" [illegible] .. ڙي ادبون

[illegible]

[illegible] وو جو ڪيو مون ڪو ويچار اچ!

[illegible]

ڪيو هاڻ ڪهڙو مون واپار اچ!

٢- ڏيڻ ڏوهه ڪروڙ ڪي ڪهڙو ڪئي، [illegible] مون وليو،
لکئي هلڻ ڪيو مون کي لاچار اچ!

٣- ڏسان [illegible]
وٺي ڪهڙو ڏر ڪي تو وهنوار اچ!

٥- [illegible]
وهائي جي وٺيون بدي بار اچ!

٦- ڪبيرة [illegible]
اٿم عاجزي جو ٿيو اقرار اچ!

٧- [illegible]
بري بخش باري تون بدڪار اچ!

٨- [illegible]
"غني" هڻ اٿن ٿيو گنهگار اچ!

همايون قليچ بيگ ميرزا "فائق"

ميهن ڪيون ماڪ تي منهنجي، لڳڪ پلايون پال پال!
[illegible]
ٻيهن، ڏسن، ٻڪون، هتڻ مستانن جي چال چال!
٢- [illegible]
[illegible]

[illegible]

٤- [illegible] جي وات ڏاريان،
[illegible] سمهڻ [illegible]

[illegible]

[illegible]

ڏوهه ڏيڻي ڏورسن - سُهڻجو مَن!

١- [illegible]
مُرڪي، لال لبن - سُهڻجو مَن!

٢- [illegible]
[illegible]

٣- موهيني [illegible]
هَسِي ٿيان پَرسن - سُهڻجو مَن!

٤- ڏک مُڪ، بس هڪ حال مُحبت، [illegible]
سَت پيا مُرڪن - سُهڻجو مَن!

٥- قصري ٿي ٿئتر جي عالم، [illegible]
آسي موج - ملن - سُهڻجو مَن!

٦- "بيدل" جي دل، [illegible]
اڄ! ٿي رشڪ عدن - سُهڻجو مَن!

ابن حيات پنهور

هن جي وساريو، تون نه وساري
ياد ڪندين ها قول قرار!

١- [illegible]
ورهه جا جهن ٿي وارو وار! ياد ڪندين ها

٢- ياد پون ٿيون قرب ڪهاڻيون، محبت واريون ريجهه رهاڻيون،
برهه جا دل تي ٻارو ٻار! ياد ڪندين ها...

٢- نوبون الائي ڪيئن ٿيون انڪن،
ڳوڙها ڳين ٿان ڏوون لار!

٣- محبت اوڪي راند اجاني،
رُنندا وينا سڀ زارو زار!

٤ هاڻي حباسي ڏيهن اواني،
جاڻ وسن جا ٿيا وڪار!

علي محمد "[illegible]"

[illegible]

١- [illegible]
[illegible] آلا!

٢- [illegible]
[illegible]

٣- "[illegible]" [illegible]
جند جذي وڃ جياري...... آلا!

علاءِ محمد "[illegible]"

هوت نه نينم هاڻ - پنو جيڏيون - آءُ اباڻي ٿي وڃان.

١- پنو پير پنون ڪيا - ڏيرن ڪيو ته جاڻ ...... [illegible]
٢- ڏونگر جا هي ڏاڪڙا - آءُ ڪيئن ڪاڻ ...... پنو جيڏيون
٣- ڪامي وينديس ڪيچ ڏي - سمر سورن ساڻ ...... پنو جيڏيون
٤- آهيان اڪيلي اوڙاهين - ڪانهي ڪا سڃاڻ ...... پنو جيڏيون
٥- آهي آس الله ۾ - پهون ايندو پاڻ ...... پنو جيڏيون
٦- وينديس هوت حضور ۾ - ٿيندو روح رهاڻ ...... پنو جيڏيون
٧- ڪوڙدَرُ، سليمر ڪود ۾ - سندو ڏکن ڏاڻ ...... پنو جيڏيون
٨- ملندو "ڪرامي" پاڻ ۾ - اريءَ جو آهجاڻ ...... پنو جيڏيون

"برده" سنڌي

توکي ساهه سنڀاري

وڃڻ ڪيڻ وساري مٺڙا،
توکي ساهه سنڀاري!

ڪڪر ڪڪر ونڀار آيا، ۽ [illegible]،
ٿڌڙا پور ڪري ٿيهه ٻڪڙ، منهنجي من ۾ [illegible]،
آواره ڪنهن سنڌ ريءَ ونڪي، [illegible]
نخرا ڪري نهاري!

هر وڻ ٽڻ ۾ ڪُنڌ جهڪائي، ٻيو ڏي [illegible] چُوري،
ٻڙڪ ننڍڙن جُهاني زور ئي، شالم زانو روءِ،
[illegible]
ميلو آهه آلاڙي!

[illegible]
[illegible]
[illegible]
ڪرڻ وار سنواري!

"برده" بوند نهاري لاٿي، چوليءَ اڻ ڪنڌ نه ماپي،
[illegible]
[illegible]
جيتر سوت نه ماري!

شيخ "اياز"

تنهنجي تات تنوار

اڄ ته تمنا تن ۾ لاٿي،
اڄ ته محبت جهاتي پاتي!
ڇايا مينگهه ملار- تنهنجي تات تنوار.....

اڄ ته آيا روز ازل جا
تنهنجن چپن تي جو پهتا،
پياس پڄهائي پيارا تنهنجي تات تنوار.

اڄ ته سُتل سُرَ راڳ جڳايا
تَنَ جي تارن ۾ ترونايا،
منهنجي ساهه-سِتار- تنهنجي تات تنوار......

من ساگر تي ڇانئي سانجهي،
او نيهي اونده منهنجا سانجهي،
جنهن جا آر نه پارا- تنهنجي تات تنوار.....

تون منهنجو مان تنهنجو ساحل،
ڪيسين جهاڳيندي رهندي دل،
موجون منجهدارا- تنهنجي تات تنوار......

ڊاڪٽر شيخ محمد ابراهيم "خليل"

ڪيئن گذري هيءَ رات؟-
خدايا! ڪيئن گذري هيءَ رات؟

ياد ۾ اُن جي آهون ڪاريان،
موت اچي تان جان به واريان،
جان تيئن تنهنجا ڏينهن گذاريان،
ڪيئن گذري هيءَ رات؟-
خدايا! ڪيئن گذري هيءَ رات؟

سڄڻ عـجـو نـدوي نـاري،
سڪ جي سـد و دلـسا ماري،
سـواس ۽ سپ هـاري ناري،

خدايا! ڪيئن گذري هيءَ رات

بـس اچـو ساجن جي ڏاونـي،
سيج ڏسي خالي من روني،
روني گوڙهن سان سڪ ڌوني،
ڪٿي نـه سڪ جـي بـات-
خدايا! ڪيئن گذري هيءَ رات!

پير شاهنواز ”عارف“ الموائي

اچي چاڻ مسافر آيا

رات سونهاري، چوڏهينءَ واري، چنڊ چارا چمڪيا:
اچي چاڻ مسافر آيا!

هو جي سفر سنباهي ويٺا، تن جي تاڪن تن بهتا بيٺا،
جهر چڙهي گوندر ۾ گذي ويا، بيراڳي گهر ٻـر ۾ اڏي ويا،
پرتن ڪانـ ڪٿي پرتواري، ڏاڍا ڏينهن لڪيا!
اچي چاڻ مسافر آيا!

ڏٺڙي هـنر سرپنر سينباني، وصل وصال جي ويـنر واقـتي،
[illegible]، [illegible]، جـر اثر ۾ مـون [illegible]،
[illegible] [illegible] ڏياري، [illegible]!
اچي چاڻ مسافر آيا!

[illegible] چـو [illegible] چمڪارو، مـهتو مـن مـهتو دل [illegible]،
سـات [illegible] ۾ جـيل [illegible] ۾، [illegible] ونن ۾، ڪـهـڙن ٻرن ۾،
[illegible] چـوڪاري [illegible] [illegible]، [illegible] مـون [illegible] [illegible]!
اچي چاڻ مسافر آيا!

مِنَ محبوبن سنبي تن ڌاٺي، [illegible]
سهڻل ساريان، هنجوون هاريان، [illegible]
ڏيندو دوست اچي دلداري، روحَ ور [illegible]
اچي چاڻ سمر آيا!

بهر بچايان، ڦلئون ٻاٻيان، "عرب" سارن لئي واميدن،
[illegible]
برهه ڦٽي لپي ٻاري ٻاري، سب ٿيا سانگ سجايا!
[illegible] ڻ ساعر آيا!

"تنوير" عباسي

پيار جو سمنڊ اجهاڳ!

پيار جو سمنڊ اجهاڳ - پيارا،
پيار جو سمنڊ اجهاڳ!

لهر ڪناري سان ٽڪرائي،
مٺڙا مٺڙا ساز وڄائي،
جهومي، ناچ ڪري، لهرائي،
تون ئي ڇيڙ ڪو راڳ - پيارا، پيار جو سمنڊ اجهاڳ!

ڳاڙها لهرون، چلڊو ڇوليون،
آءُ تہ تن سان، مانڪ ڳوليون،
اڄ تہ پريون موتين سان جهوليون،
ڪٽن اسان جا ڀاڳ - پيارا، پيار جو سمنڊ اجهاڳ!

جن جن لهرن سان ٽڪرائي،
تن تن سائي آهي ساٿي،
موجن سان جن جهاني ٻاني،
سي ئي ڀنا ساڳ - پيارا، پيار جو سمنڊ اجهاڳ!

ڪووڙن محبوبائن - پارٽي

(١)

جڏهين بهار،
ايندو قرار،
[illegible]
مرجهايل مکڙيون، ٽڙل اُرل،
عمر جا گهوڙها گهاڙيندا،
هر تار تار، هر پٽ پٽ کي جڏهين سرڪ سڏيندو،
جا تڏهين ساجن ايندو!

(٢)

سهڻيون راتيون،
۽ سوساتيون،
ٽي ويهڊيون جڏهين ٻڙريون،
ٻاغن مان پتوا، سوپترا،
آڏري ويهڊيون پنيوريون،
[illegible]
جا تڏهين ساجن ايندو!

(٣)

دل جي ترنگ،
من جا امنگ،
[illegible]
جڏهين جوڀن جا جسر متا،
[illegible]
جنهن ويل پيڙيو پيشاني تي پڙهندا ميسر وڏ ٻندو،
جا تڏهين ساجن ايندو!

تذهين ڪارو،
ڪاجل وارو،

ڀي-رنگ جين، رسارو تان،
ڪبوترن جيو دريا وهندو،
جين مهن هجارو موت اچي، هن سر تي آمرا ڏهندو،
جيا تڏهين سياحن ايندوا

جيومل ٻيدرام "پياسي"

هفتيوار "هندواسي"
تان شڪريي سان ورتل

سنڌي زبان سونهاري

منهنجي وطن جي ٻاري - سهڻي سيلاج واري
سنڌي زبان سونهاري - ساڪڙن ڏيهي ۽ ساريان؟
اسوي ڏنو اورانو - سينڌي ۽ سو سيانوا
نيت نيت سلو ترانو - گد گد گلي گونجاريانا ..
لنو لنو ۽ تار لولي - ٻنه ٻنه ٻاروتي ٻولي!
جيجان ڏني ۽ جهولي - جيلجان سان جهونڪاريانا ..
انگلش، عرب، ايراني - تابل، ترڪ، تورانيا
[illegible] يونانيي - سانيه ستان ڏ ساريانا .
وهمل، عابت واري - سڳهي ته شاه سيڪاري!
سامي، سچل سنواري - سينڌي سدا سنياريانا .
منهن ڏور لي زبان ناه - ۽ ڏيس جيو ٻيان ناهه،
ان مو چڙهي ايا ناهه - ۽ ۽ چنگا چاريانا .
وس، چيلڻ ٻيان وڃانيي - اڳين ته و ڏنه وڏاني،
هن ڏور لي ڏمراني - سيالو ٻٽي سداريانا .
اڄ جيو سلا اونانيي - نم سنڌي ٻيڻهن لاڻي!
پوڏني نه ٻير ٻهاني - "پياسي" ٻترن ٻي ٻاڙيانا

موٽ مسافر سپرين!

تنهنجي طمع ماري آهيان،
ٻاڙي ۾ جن ڌاري آهيان؛
ياري ياري ناري هوندي،
عين هاڻي ڪاري آهيان:
موٽ مسافر سپرين!

وار وڃائم تو لئي ساهي،
ٻير ٻڇايم تو لئي ساهي،
هاڻ ڪنجيءَ ۾ هاڻي هاڻي،
فال وجهايم تو لئي ساهي:
موٽ مسافر سپرين!

ساتوڻ آيو هاڻي ٻرسيو،
برجو ٻوٽو ٻوٽو ورسيو؛
هجون هارياڻ گوڙها ڳاريان،
ساجن تو لئي ترسيو ترسيو:
موٽ مسافر سپرين!

تو ڏي تاڻ تهنجي ڪارڻ،
تنهن ڪيتاني وعدا پارڻ؛
ٻڄندي ٻوندي لڄندي لڄندي،
جاني توريءَ آهي گهارڻ؛
موٽ مسافر سپرين!

موسم بدلي ڪونجون آيون،
سارون ڏسجن سايون سايون؛
لابارن تي وينديون آهن،
ڏونگا ڏينديون پيهون پرايون:
موٽ مسافر سپرين!

ڪانگل تنهنجي موٽي آيو،
تنهنجو هو ڪنهن کي پڌايو؛
ويس وڳا تو هاڻي ڪيڙا،
جيءَ ۾ آهي هاڻ لڪايو:
موٽ مسافر سپرين!

راهون ڏسندي واهون ڪيارهم،
واٽن تي ٿي ٻاهون ٻاريم؛
هنڌ ٻتون تان هار ٻجاني،
تارن کي ٿي ٻار اکاريم:
موٽ مسافر سپرين!

ساهه سڀيءَ ۾ جيسين آهي،
ڪنهن ٻه جوري آس تہ لاهي؛
امر ورندو وارو مشانو،
سين ويلي نيهن نباهي:
موٽ مسافر سپرين!

قيدي

[illegible]
[illegible]
هن دوزخ ۾ گهر منهنجو آ،
سؤ بارهون نمبر منهنجو .

"هن دوزخ ۾ داخل آهيان، هٿ ۽ پير ۾ لوهه پيو ڇم،
[illegible]
ڪير خطا ڪان آهو آهي؟
پيرو فقط مون تي چو آهي؟

"[illegible]
[illegible]
هيتر انسانوني چڪر آهي،
جو انصاف، سو بشر آهي!

"جا هين تي ڪالا ۽ ڦوڙهي؟ ٻانهيءَ ۾ ڪجهه دال ڪلا ٻل آ،
باجهه ۾ ڪنڪر تو ڪلجي، ۽ پٽ ۾ بس رت ملل آ؛
ڪٿو پسي جنهن کي لکراڻي،
سو قيدي انسان تو ڪاڻي!

"[illegible] وارا [illegible] [illegible]، [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ٻريلي ڌرتيءَ تي ليٽن،
اوڃاڪي ڪان ترڦن اٽڪي.

"رات عبادت جو ايندو آ، پر دل لڳندي مشڪل آهي،
هرگز سنڌ نه خدا ڏيندو آ، سوڳي ٻئي ٻير دل آهي:
دل ۾ آس مري ويندي آ،
جيون مُردو ٿي ويندي آ.

"نيڪي مانهو غير ضروري، مانهو جيا، حيوانُ هو آهي،
ايڏي جيي معذُلي مجبوري، زنده، پر بيجانُ هو آهي.
دور دکي جان گهٽو آهي،
انجڻ ٻنجي ڌهڻو آهي!

[illegible]
[illegible]
ڪهڙي تنڊڙي، ڪهڙي شاهي،
پر دل ۾ هردم اونداهي!

[illegible]
[illegible]
تُور ڪوران ڏو، تُور حتمي آ؟
اونداهي هر وقت هُني آ!

"رات هتي ڊانڊري ۾ ڏکي آ! وٽ هتي ٿڪي پوندو آ،
[illegible]
[illegible] سپاهي هلندا اهن،
پر سندن ٿڪايل ذاهن.

[illegible]

"هاڻي مُند بهاري هوندي، بلبل اڄ ٻوليندي هوندي!
هر ڪا ٻاري پياري هوندي، مکڙي منهن کوليندي هوندي!
پر مُنهنجو ها مُندن سان ڪمُ،
پڃري ۾ هيٺ کُهنجي ٿو دم!

[illegible]

قيدي ويٺو سڀ ڪي ساري،
پر قيديءَ کي ڪيرُ سنڀاري؟

[illegible]

جڻ کهڙو ٻن ڪان ٿوءِ انڌارو،
رات ۽ ڪاري ڏينهن ۽ ڪارو!

"ڪنهن قيديءَ ڏي خط اچڻو آ، سو اڳ ۾ جيلرنيءَ پڙهڻو،
ڪنهن قيديءَ سان ڪو ملڻو آ، سو سڀ ڳالهيون جيلر ٻڌڻو،

[illegible]

جيو پيو جاهي جيلر صاحب!

[illegible] قيديءَ جو وارو آهيو،
[illegible] ڏي ياڳ ڳلاڙو آهيو،

[illegible]

[illegible]

"هو ڏيدي بيمار پيو آ، [illegible] سي آ پيو [illegible]،
[illegible] پي آهه [illegible]،
بيماريءَ ۾ مرڻ [illegible] ڏنديس،
ليڪن ڦاسيءَ تي چاڙهيندس!

"[illegible]
[illegible]
[illegible]ندو، روئندو، ليڪ ڏ چئندو،
پيڊ ڏ [illegible]ندو، وقت ڏ ڪٽيندو!

"هو ڏيدي، تارا ڦوٽاري، خاموشيءَ ۾ چيخ ڪري ٿو،
هو ڏيدي ڪانو جهونڪاري، اونده ۾ هڪ آهه ڀري ٿو،
هو ڏيدي هُتِ چيرڪ ڀري ٿو،
۽ وارن کي تنگ ڪري ٿو!

"[illegible]
[illegible]
هي ڪيڏندو هڪ حيوان آهي،
ڪير ٿو چوندو انسان آهي.

"هيءَ بدچاليءَ واري دنيا، شيطاني حيواني دنيا،
هيءَ بدحاليءَ واري دنيا، ناهه اها انساني دنيا،
هن دنيا ۾ ڦاٿو آهيان ـ
موت، رڳو مان موت ٿو چاهيان!

"[illegible]
هيرندءَ، ميرندءَ [illegible] طبيعت، هي [illegible] ٽوڪي ڏ [illegible]،
هيڪر چئندين، پيهر ايندين،
پيهر چئندين، ٽيهر ايندين!"

"قائل" قائمي ڏيرڪائي

سارين جي پوک جو نظارو

١- سمو ڏک ڏهاڙو صبح جو عجب هو، مٺي واندڪائي [illegible]
[illegible]

ڪٿيون ساريون ڪٽ، ڪٿي هو نسارو،
ڪٿي گهڻ وربل ها، ڪٿي هو لابارو.

[illegible]
[illegible]

ڪٿهن جاٽ پولي، هنبو ڪٿي ٿي نعرو،
نظارو هي سارو لکيو مٺي پيارو.

[illegible]
[illegible]

ڏنئين پهنجي پولي ۾ لولي ٿي جن کا،
ٻڌي جن ٿي شاعر ٿي واجب سکڻ سا.

[illegible]
[illegible]

ڪٿين ڏاني سان ٿي صفايون هٿن جيون،
لٿيون پوک ٿي يا سيون عاشقن جيون!

[illegible]
[illegible]

مثل تازو جيڪر اڄي آن ٿڪاٽي،
ته بيشڪ آها ماء جٽ جي جاٽي.

[illegible] ته جا هيت ڪو ناشاد هوندو؟ وان جتوء اندر ڪو برباد هوندو؟
[illegible]

اتي اوچتو هڪڙو آواز ڪن پيو،
ڪهين درد واري جي ڪرڪڻ ڪمڻ سو.

[illegible]

ٿي سمجهيو ته دل اٿي سيني ڪان ٻاهر،
۽ دل ڪهنجي ٻڌ الوداع جئي ٿي اُٺو.

[illegible]

انهن ڪي هيءَ سهنجي خبر ڪير ڏيندو؟
نهاريندا هوندا ته 'بابو اچي ٿو'!"

[illegible]

اکهاوي انکين جن کي ماني نه ٻاجي،
ڏسي حال تن جو وڃي ڇاتڻ ڪاڄي!"

[illegible]

اڏارو لاٻارو ملي ويندو تن کي،
خدا ترس ٻا ڏيندا صدقي ٻچن جي."

[illegible]

هيتي ڪوڙ ڏني ٿو، هتي ڪير ڏيندو"
ٻچا جن سُکيا تن کي ٻيا ترس ايندو؟"

[illegible]

"هي دنيا اوهانجي اوهان ٻاڻ چائو،
بکاڻيون ٻا "ناڪل" بنايو ۽ ماڻيو!"

"صحبتهٔ" جا ڦرين جي سعر "ايدي"
مس حوان هوي" کان متاثر ٿي لکيل

غلام محمد "گرامي"

اي ساقيا! اي ساقيا!
بيـار ساغر صـفا،
خبردار! ۽ ڪيف زا؛
فضا ۽ سازگار آهـ هوا ۽ دل بهار آهـ،
صبا ۽ مشڪبار آهـ نوا ۽ نغمه بار آهـ،
ڪنار در بهار آ، بهار در ڪنار آ، نگاه بقرار آ،

[illegible]

سبو کي ڪڻ ۽ جام پر ۽ ڪيف ور ڪا ڪر نظر،
نظر کي ڪڻ، ٿي بي حذر، نه خوف ڪر نه ڪو خطر؛

[illegible]

نه ٿي تون مون کان بي گمان،
اچا تـه مون ۾ آهه جان!
اچا تـه دل جوان آه!

نه ذڪر شور ڪر هتي ـ نه فڪر جور ڪر هتي،
نه شوق آ ثواب جو ـ نه خوف آ عذاب جو،
نه حرص آ نجات جو ـ نه ذوق حاصلات جو،
نه آ خيال نار جو ـ نه شوق سبزه زار جو،
مون رند مئي پرست کي ـ نه خلد جي خبر رهي،
نه حور ذي ٿي دل ڪڏهن ـ قصور جي نه سڌ رهي،

مون رند جي هي ماجرا،
ذرا ته ٻڌ اي زاهدا!

جي حُسن جلوه راز ٿئي ـ تجلي شعله ريز ٿئي،
فضا بـ عطر بيز ٿئي ـ ادا بـ فتنه خيز ٿئي،

[illegible]

جهو ڏوهه اڄ سي موهه — جهو شوق ۽ آ ڌوڙ تو:

اچا ته موهن ۽ جان آهه،
اچا ته دل موان آه!

هي گلرخن جا غلغلا، هي مهوشن جا ٽهڪڙا،
هي دلبرن جا ولولا، هي ٻلبلن جا چهچها،
هي رقص ۽ سرود مڙئي، هي حسن ۽ ادا ۽ لئي،
هي چنگ ۽ رباب نئي، هي مهوشن جي هٿي!
هي آسمان سرمه گين، هي پر ڪشش ته ڏس زمين،
قدم قدم تي آهين، وڙش وڙش تي مهجبين،
رهن ٿا دل اندر مڪين، رکن ٿو ٿون جي علم دين،
چڙي سکيان انهن کي ڪيئن؟ قياس ڪرا انهي ٿو هيئن!

اچا ته موهن ۽ جان آهه،
اچا ته دل موان آه!

هي سبزه زار سبزون، بلندپون ۽ پستيون،
هي اهل حسن هستيون، هي مهوشن جون مستيون،
هو تيز گسار گلبدن — دلن، ڏرن، تي شعله زن،
ڪهن، ڏرن، ڏهن، ٿين — اٿن، ورهن، پٽن، جون،

ڪٿهن — اکين ماڻ وار ڪن،
[illegible]،
ٻين — ٿي برق وش ڪيئون،
ڪيلن — ته چڪ ڏر عدن،
[illegible]،
[illegible]،

نرگس – تہ سور جڳن ٿيون،
سنبل – تہ دل جڳن –
وڻ – تہ مارَ جان وڻ،

اي واعظِ خجستہ خو،
اڄي جي تنھنجي روبرو،
ڪو خوش سيَر ۽ خوبرو،
ڪو خوش نظر ۽ نرو رو،
تہ ڇا ڪندين اي مھربان!
جي دل ھجي سندس جوان؟
ڏيان ڪي ڇا ڪجي بيان؟
سامو آ تنھنجو داستان:
اڃا تہ سون ۾ جان آھ،
اڃا تہ دل جوان آھ!

ڪو ساز ڇيڙ مطربا!
الم ربا، ۽ دلربا،
طرب فزا ۽ جانفزا،
خرد ربا ۽ ڪيف زا،
جگر جلي ٿئي شعلہ زا،
۽ دل ٿئي ٿئي خوش نوا،
۽ ھر دمن تي ھيءَ صدا
ھجي تہ مشتھنجا ساقيا!

پيار ساغر صفا،

طرب فزا، ۽ جانفزا،
خرد ربا ۽ ڪيف زا،

الم ربا ۽ دلربا،

اي ساقيا! اي ساقيا!
اڃا تہ مون ۾ جان آھ،
اڃا تہ دل جوان آھ!"

جوڀن جو درشن

آڪاش جي ڇاتيءَ تي سهڪيل، تارن جي جوانيءَ ۾ موهن ڏٺم،
بُستان جي آنچل ۾ ترپيل، پشپن جي جوانيءَ ۾ موهن
مهراڻ جي سيني تي لُڏندڙ، لهرن جي جوانيءَ ۾ موهن
ڌرتيءَ جي ٻهڪ گود ۾ ٻٺ، جيوڻ جي جوانيءَ ۾ موهن
ڪُل جڳ جي دُنيا ۾ شبنم جي هستيءَ جي جوڀن ۾ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

غزل

[illegible]

[illegible]
هر طرف، دوست! آهي ديده ڪشائي تنهنجي،

ذري ذري ۾ رهي، تنهنجو ظهور و ظاهر،
آهي منجهه ارض و سما، صاف صفائي تنهنجي،

هر گهڙيءَ جڳ تي پئي تنهنجو اُپر ٿيو احسان،
هر ڪنهن تي رهي نت پال پلائي تنهنجي،

حُسن تنهنجو آهي عالم ۾ نمايان جت ڪٿ،
پئي نظر نور جان نروار خُدائي تنهنجي،

خَلق جي خير ۾ مشغول، سدا رهه تون "قليچ"،
مَن ڪڏهن ڪا ٿئي مقبول ڪمائي تنهنجي.

علامه ... "اثير" مرحوم

١- اڄ زماني جي روش بلڪل نرالي ٿي وئي!
گردشِ گردُون جي پڻ اور چالي ٿي وئي،

[illegible] قرآن ۾ رٿيو صوف انيشرو، جو ٿيو،
جشن وهدي وهندي جو آنيءَ جي بالي ٿي وئي!

٣- [illegible]
هڪ اڪ هُن سنگدل قاتل جي آلي ٿي وئي!

٤- دل گهري ٿي آ اڄان اڏاهن اڏاسي ٻاز جان،
پر هنن قسمت جي ۾ تنهنجي دوالي ٿي وئي!

٦- عقل هارايو ۽ سرمستي عشق جي اسرار ٿيو!
حُسن جي سرڪار، مُلڪ دل جي والي ٿي وئي.
جي ظلم تنهنجي تان اُتي چاڪڻ ٿي چڙهڻ،
تي چُلڪي مو دل جي پُر بيالي

٧- شعر جو اڄ قدر هي آهي جو آبرو دليد،
پنڊتن جي بس رکو ره واه خالي ٿي وئي!

٨- شعر هن تنهنجي، ڏنو آ ڪو مزا جو اي "فقير"،
جو حسودن کي ٻڌڻ سان گوشمالي ٿي وئي!

شيخ "اياز"

ڪهين سان تہ اوريان،ڪهين سان تہ اوريان،
ڏيان آگ گرنار کي گاهي گاهي،
وري ها وري هُو اشارو اکين جو،
مہ و ڪهڪشان تان جو مايوس موٽيس،
"اياز" اڄ ڏيان هن کي نذر محبت،

رموز حقيقت، مگر هوريان هوريان
وري سُر وڏايان، وري جنگ جوريان
جو عالم خير وشر جنهن تان گهوريان
ڏنو آسرو ڪنهن اجي اوريان اوريان
پر تي شعر ناهين، ڪنهن کي ڪوريان

ڊاڪٽر انند رام مهرچنداڻي "مهر"

ديس وارن کي سلام

ڏي وڃي باد صبا! تون ديس وارن کي سلام،
جن وٽ ٿيا ٿي قرب، انهن قربدارن کي سلام،
گهٽ جي هر هڪ وڏيري، ۽ ننڍڙي ٿي ڏي سلام،
ڏي اميرن ۽ غريبن، ڪامگارن کي سلام،
روح جيئن، شام و سحر ٿي مون ڪئي جن سان رهاڻ،
عم غلط جن تي ڪيو، تن غم گسارن کي سلام،
جن نظارن تي ڪيو مدهوش مون کي رات ڏينهن،
سبز ساوڻ، لال پيلن، تن نظارن کي سلام،

"شاهه"، "سامي" ۽ "سچل" جا آستان جت [illegible]،
وچي ڏي [illegible] وارن، واکيء وارن [illegible] سلام.

[illegible] منهنجي [illegible] هر هر ڏنو [illegible] ساڻ،
[illegible] ساڻ [illegible]، ڏجان تن باده خوارن [illegible]

[illegible] هو ڏانهو جت، سيت پاڻي موج ساڻ،
واهه واهه سو واهه هو، ان جي ڪنارن کي سلام

[illegible] ڪٿي ٿي مُرڪ ساڻ [illegible]،
تن حسينن، ناز وارن، ساهه پارن کي سلام.

[illegible] ڪين [illegible]، ڪڏهن حُبِ وطن،
اي هوا! ڏج "مهر" جا تون سڀني يارن کي سلام!

شمشير الحيدري

آڏي ساڃهه سنجهه سواري،
رڙهندو رهجين پيرَ وڏاري.

[illegible] — [illegible]
[illegible] آهين، — [illegible]
منزل ڪن ڪجهه اڳتي وڌي وڃ، — هرَ هرَ ڪو پويان ٿو پڪاري!
دنيا جي اکين ۾ ڏسان ٿو، — دنيا ڪنهن کي ٻيٽي نهاري!
وصل جو لقؤ ڪوسو آهي، — وات ۾ وجهجين ڦوڪي ٺاري!
عشق زورآور آهي ازل کان، — ڪنهن کي پوڙي، ڪنهن کي تاري!
تنهن ڏينهن کو رستي ۾ بيهاري، — دل کي ٿري ديو اڪت ڏيکاري!
دل نه ٻلاني، سچ ئي هوندو، — ڪجهه ته چيو هو تنهنجي اشاري!
پڻوني پرندو اڄ توني، — روز وجين ٿو ڳالهه ڪي ٺاري!

[illegible] "شمشير" هي تنهنجا،
ياد ڪندو هُو ڏو ان وساري.

"مهر" عباسي

[illegible] تو پيار يا نينن مجهان يہاں ٿو، — يا مُرڪ لئي ميڪان ٿو يا مُرڪ لئي مران ٿو.
[illegible] تان صدقي، تنهنجي ڪرم تان قربان، — [illegible] ي ۽ ڪهڙي ۽ مران ٿو ۽ پي ۽ ڪهڙي ۽ جيان ٿو.
او راه زندگيءَ جي سون ڪي ته ڪا خبر ڏي؟ — ڪيڏانهن ساڻ وڃان ٿو، ڇا لاءِ ساڻ وڃان ٿو.

ڪي ڏينهن ٿي سومونا
۽ ساز زندگيءَ جا مضبوط ڪل ڪلي سر ۽
سچ ته سچي ٿي ؛ [illegible]

علي محمد "مجروح"

حسن جي نثار ٿئي، ٿيوءِ جا ڪي! — دل رشڪ صد بهار هئي، ٿيوءِ جا ٿيو!
[illegible]
هيءَ زندگي نه هوندي، نه آب ٿي رهي، [illegible]
سُهڻي جفا ٿي سا سڄو روزگار ٿيو، — سوڻ ٿي جي اختيار هئي، ٿيوءِ

"مجروح" شاعريءَ جو سماش نه ڪجهه رهيو،
ماحول سازگار هو جي، ٿيوءِ سا ٿيو!

ڊاڪٽر نعيم صديقي

ايڊنبرگ - انگلينڊ

هيءَ سچي رات، ملاقات ۾ گذري ويندي،
زيست جي رات سچي رات ۾ گذري ويندي!
زندگي پنهنجي خرابات ۾ گذري ويندي،
اجنبي لساني و نغمات ۾ گذري ويندي!
سهڻي آسودگيءَ پنهنجي غريبيءَ کي ڏٺو،
دل - لڳي رسم و روايات ۾ گذري ويندي!
اي برف بار هوا! ڪنهن جي تغافل کي نه ڇيڙ،
هر گهڙي سرد خيالات ۾ گذري ويندي!
آن جي وعدي تي نه لڳ - هوءَ وفادار نه آهي،
داڪٽي، حرف و حڪايات ۾ گذري ويندي!

ڪي ٿي آن [illegible] جي ڪالا نندي "نعيم"
زندگي، شڪر و شڪايات ۾ گذري ويندي!

قصيدو

[illegible] ”فائق“

سنڌ

جهڙا ڪي توڙا مارُو مون لئه سڀئي سوچارا،
”قرآن“ جو قسم اڄ ڪونه ۾ دل ”سي پارا“.

اي سنڌ تنهنجي بلبل ويڳاڻي آهي وئي،
صياد جي قفس ۾ ليڪڙنون وهاني نارا!

اڄ جي چمن ۾ تُنهنجي آئي خزان ته ڇا ٿيو،
ايندي بهار، ڏسبا سهڻا وري نظارا.

رابيل ۽ رتن ٿي موتي سان مخملون کيون،
زنبق ۽ زعفران پڻ، نرگس ۽ گل هزارا.

برسات جو زمانو ڪهڙو نه پيارو پيارو!
بوندن پيچايا ترِ ۾ ساوڪ تي سال وارا.

دل کي وڻيا ٿي ڪڙڪا وڄ جا ۽ روشني،
پورب جي هير لڏي، بادل ۽ ڪارا ڪارا.

سڀئي ۾ پلڪ سي سيرون سياري ۾ پڻ آتر جون،
سيانا ساهه سنهنجي ڪي ٿي گهڙا ۽ پارا.

شهد هماليءَ تان پي ڪف مون ڪيري تو،
سڀئي ۾ ملڪ تي تو ”مهراڻ“ ساري سارا.

[illegible]،
[illegible].

پياسي زمين تنهنجي ڪي تو پاري پاڻي،
نورو ڏني، کهڙو ڪٿ، ڪنهن هنڌ ڪري تو آرا.

پيدا زمين ٿي تنهنجي ٿيا سنت، صوفي، شاعر،
تنهنجي افق تي آيرپا ڪيئن سنڌ جا ستارا.

بيشڪ پيناڻي، جنهن جا ٿيا بيت آپڻ جان،
بيدل، سچل، ۽ ساميءَ پنهنجا وڄايا وارا.

لاهوتي آيا ٿو وت، ڪرناري، سامي، سيڪ مان،
آديسين اچي پڻ پنهنجا اڏيا اوتارا.

اوناءِ آه، نڪتي ”فائق“ جي دل مان، داتا،
شل سنڌ ڪي سدائين تنهنجا هُجن سهارا!

رباعيون

شيخ مراد علي "ڪاظم" مرحوم

دنياءِ حوادث آهي تغيير عيال،
انسان جو عمل سندس ئي تصوير خيال؛
مضبوط اگر دست ۾ ناهي دستو،
مالڪ کي ڪري ڇونه، شمشير خيال.

هن پردهء عالم تي ڏٺل نقش و نگار،
هر نقش الڳ، رنگ جدا، صورت ڌار؛
معلوم ٿيو ڪين، خرد کان لِکين،
هيءَ خاميءَ دست آهه، ڪِ خوبيءَ نگار.

شيخ "اياز"

ساز هستيءَ جي جيت آهيان مان،
هڪ محبت جو گيت آهيان مان؛
ناته آڪاس جو ڌئي مون لئي،
هو به ڌرتيءَ جو ميت آهيان مان!

ڪنهن آهه هو ڪردگار محبت،
خزان هوش آ هر بهارِ محبت؛
اڙي آدمي! ڪيستائين ته ڪيندو،
شعور محبت شمارِ محبت!

آزاد نظم

[illegible]

داستانِ غم نه ڇيڙ

جهڙو لرزاني ...
زندگيءَ جو ... [illegible]
هي مسرور آ ... [illegible]
[illegible]
... عالم جي ...
[illegible]

اي سهڻي [illegible]
رات ... سهڻي ۽ سهاڻي وقت آ:
... سهڻي ...
[illegible]
... زندگيءَ جي ... [illegible]
زندگيءَ جي ... [illegible]
... [illegible] ... رات
سهڻي ... ۽ ميلي ... پناه!

داستانِ غم ڀي آ ايڏو طويل —
جيڏي داستانِ زندگي!
زندگيءَ کي ناهه ڪا پڇاڙي —
رات ۽ تنهنجي ۽ منهنجي رات آ،
رات ڪيڏي مختصر، ڪيڏي قليل!
غم نصيبن جي مقدر ۾ فقط آهه و فغان،
۽ وصل جي ساعتن جي مثال صبح و ...
ظلم جي تلوار جي هڪ تيز ڌار!
داستانِ غم نه ڇيڙ،
— تنهنجي ڀاڪر ۾ ملي سونهن کي پناه!

[illegible]

زندگيءَ بي ثبات،
ڪٿي سرور جاودان سان وٺي ملي،
ڪٿي بهار بي خزان سان وٺي ملي!

"[illegible]" سنڌي

هڪلي ڪڪري

او بانوري!
او سانوري!
سانوڻ جي ڪڪري،
هڪلي!
ڪر خبر،
چو ٿي روئين؟
چو ٿي روئين، ڇا جي ڪري؟
توکي ڏسي رنڊو ۽ رڙ[illegible]،
ماڻڪ ٿو منهنجو جهري.
چو؟ هوريان هوريان ٿي روئين،

چو؟ دل جا [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] مڙهين مان ٿي [illegible]
[illegible] ڪر،
[illegible] رُنو،
يا تون آهين،
ڪنهن ڪان رُٺي!
او موڳڙي!
ڪجهه حال دل جو
کول، ۽ ڪُجهه بول تون،
او بانوري!
او سانوري!!
سانوڻ جي ڪڪري،
هڪلي!
ڪر خبر،
چو ٿي روئين؟

رُنڊي وٽين، رڙ[illegible] وٽين:
[illegible] اچين [illegible] وٽين!
۽ بنهجي [illegible] حوض،
[illegible] وٽين!
[illegible] وٽين!
[illegible]
[illegible] وٽين،
[illegible] وٽين!
بس آن [illegible] تون،
[illegible]!
لوڏي وهڻي!
واءُ سان،

[illegible] ڳهندي وڻن، ڄهندي و[illegible]
ع آسمان جي،
وسعتن ۾،
پٺ ۾، ڳهندي وڻن!
ان ڪشمڪش ۾،
مو ڪٿي،
[illegible]
سوڻ جهڙا حال!
اهڙي سان اُڙ جهولي [illegible]،
موڪين جيڪن تنهنجا خيال!
ڏيس "پکيا" تون ڪري،
پرديس ۾،
ڦيرندي وتين!
ڄاڻان ڏ ڪهڙي اس تي،
جهندي وتين،
سڙندي وتين!
ٿو چو پلاءَ؟
ڇاهي ڪري؟
ڙڪن جا ڳُڪَ ڀندي وتين!
ڏ غم جا چِڪَ،
[illegible]
ڪُجهه حالُ دل جو
لول ۾ ڪُجهه پول [illegible]
او بانوري!
او ساتوري!

[illegible]
ڏ ڏاڍ واهيراڻي [illegible]
[illegible]
وڄوڙن ڪونج و سڪيو،
ولوڪان،
[illegible]
سڏان ٿڪان،
ٻڌي وتين!
پر ۽ وڙا، پرواز تنهنجو،
[illegible]
جهڪندي وتين،
[illegible]

چيدراڻ ٻڪري ٿي وٺي!
سڪڪ جا سنڌا، ٿي ڦرسي،
ڏڏڙا وٺا، ڪاٺور ٿي:

...

سچ ۽ چڻ جي
سر تي ڦدر، تو ٿي ڏريا!
ٻٽر، اچ!
ڪمن جيئي ڏڏ ڀر،
چو؟ ٻير تو ٻنهنجا ٻريا!
اوري ته آ!
ٻنهنجا ڦدر،
امهي ڦدر، ڪپ ڪاڏوان!
ڪنجهه اگهرا،
سوري ته آ!
ٻنهجي ڪمن جو ٿي ڦسر!

[illegible]
ساموڻ مين ڪڪري،
[illegible]

[illegible]

(ڪانوٽ)

ادب لطيف

شيخ "اياز" جا لکيل ٽي خط

"عقيدت جا گل"

[illegible]

وسندا ها؛ سندس زندگيءَ جا حسين لمحا [illegible] ۽
ڪردار تي نهايت ڀاري طنز ڪري ٿو اندي [illegible]
[illegible] انهن جي روحن تي
[illegible] تي گهرو ڪجهه ڇڏيا، زندگيءَ جون
[illegible] تي ڏاڍيون هيون ۽ جي محبت جي [illegible]
[illegible]
[illegible] لفظن جي ڇار ۾ لساني [illegible] ڪي ذهن [illegible] جنهن جو [illegible]
[illegible]
[illegible]
بيٺي، لفظ سندن جي زبان تائين نه آيا ۽ سان خاموش [illegible]

[illegible]

[illegible]

هي رهيو هو ته ”اي ناداڻوا جاڻوڪي ته مهجي چيز هئي؛ اها ته [illegible]
توهان ان کي وٽس جي چاسيءَ ۾ چيل ٿا سمجهوا جڏهن ڪولڻ، ڪسو ملڻ ڏي رهيو، [illegible]

[illegible]

کي ڪولي رهي هئي! – تنهنجو تنهنجو......“

مشاعرو

[illegible]

[illegible] ٿي وئي ڪن نالهءِ دل، جو درسو، مگر برابر ٿيو،
[illegible] هاڻ لڳي، رات تارن ڀري هئي، وحشي جي ڳاهن طرفان [illegible]
جي پرسان روحي وانگر آسمان جي اڻليان بخش ٿڌي اڙي ڦري [illegible]
[illegible] ڏور ڏور انهن اڏوندا ٿي نظر ايا، ڪويا ستارن جو ٽمڪڻ، [illegible]
[illegible] جو آڌرڻ، [illegible] ڦنان جي شاعري هئي؛ تحن جي [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڪ [illegible] بعد [illegible]
[illegible] جي ساراهه ۽ [illegible]
ٻاري ڇ گهايو، ۽ پوءِ مشاعرو شروع ٿيو.

[illegible]

شاهه جو رسالو

تي، سنڌ جي جانو ساڻن ڏٺوه سون ڏٺو ته اهڙي [illegible]

[illegible]

وسارج ۽ ويڙ، جوڀنُ ٻه ني ڏينهڙا!

[illegible]

جوڀنُ ٻه ني ڏينهڙا!

[illegible]

جوڀنُ ٻه ني ڏينهڙا!

[illegible]

جوڀنُ ٻه ني ڏينهڙا!

[illegible]

ڪلاڪار

[illegible]

[illegible] لائون ڪڍي، [illegible]
[illegible] لائون ڳاڙهيون ڏيئي ڇڏيون. [illegible]
[illegible] اکين کان ترڪي وئي.

[illegible]

(٢)

[illegible]

[illegible] ڻ مان ڪهڙي [illegible] ايندو؟

[illegible]

[illegible] مان پيا؟

[illegible]

[illegible] "[illegible] ڏسان [illegible]

[illegible] آهن [illegible] ڪتنو محبتي"!

[illegible] ڪين [illegible] جڏهن، مان [illegible]

[illegible] سکيو اهان.

ارمان صرف آئين [illegible] ڪري ٿي [illegible]

آهين [illegible] وڃڻ نه ڪريندين؟

جوڪي [illegible] ارمان [illegible]

[illegible] ڏهڙو [illegible]؟"

[illegible]

[illegible] جبران، "[illegible] سازُ الاهي [illegible] ڳاڻي سکڻندو؟ [illegible] ڪامل ڪلاڪار هي حسن جو [illegible] ڪيئن؟

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڏيڻ جي ڪنهن ڏاڍي وڏي ...

[illegible]

[illegible]

[illegible] زمان وري سندن وڏيون زور!

[illegible]

[illegible] فنڪارا مقابل زندگيءَ کي ڏيدار بڻائي، تو [illegible]

[illegible] ڏني جڏهن آهي!

[illegible] ڏي ڏني آهن، سنهجي ديوي!

[illegible]

جي مهاڪاويه "راماين" کي مطالع ...

... آڏو جمايو آهي. انهن انهن موڙن تي ...

ڪري ٿي شايد طائوسن پنهنجي سرير جا سيڪاءِ ...

[illegible]

[illegible] نون؛ ۽ اوءِ ملاقي منجهه لهي حل [illegible] مثالي اهي رهيا

[illegible]

مدها هوئن جا لوڏا کائي رهي آهي!

[illegible] جي وات آهي. [illegible]

[illegible]

[illegible] ٿي رهيو آهي.

[illegible]

[illegible] جو [illegible] ۽ [illegible]

[illegible]

[illegible] (٤١٩٥٥) [illegible]

[illegible]

[illegible] ۽ [illegible] ته [illegible] ”مينهوڳي منڊ“ موڪلائي وئي ۽ [illegible]

نروړتن آهر پيغام پهچائيندا رهيا آهن.

ليل تعصب جي باهه اڃا ڀڙڪي رهي آهي.

عالمن جي ذمي آهي. —علامه مشرقي

افسانا

اسان جا

١- ٻُري ھن ٻيچو ڙي ھوڙا ھجا ٿين — غلام رباني سنڌي
٢- اختيار
٣- واھ وڏيرا
٤- [illegible]
٥- [illegible]
٦- مبارڪون

ٻين جا

١- [illegible] — موپسان
سنڌيڪار: ميمڻ علي بخش
٢- دروازو — ٽئگور
سنڌيڪار: نميره زرين
٣- آخري پَنُ — او. هينري
سنڌيڪار: ڪريم بخش "خالد"

ڊراما

١- نجومي — م. ع. ڏيپلائي
٢- [illegible]
[illegible]
سنڌيڪار: [illegible]

[illegible] هڪ [illegible] واسطو رکندڙ آهي، [illegible] انساني زندگيءَ جي
عملي شاهراهه تي [illegible] اوائليءَ ۽ اصلاح جي مفهوم جي [illegible]
معنى ۾ [illegible] مراد آهي انسان جي اقتصادي [illegible]
عمل جو اهو حصو آهي [illegible] مجموعي طرح [illegible] تمام زندگيءَ جي زيادهه اهم [illegible]
[illegible] قومي [illegible] دولت جي اهميت [illegible]
(١) [illegible] عمل جي پيداوار (٢) اهي عمل جيڪي [illegible]

[illegible]

هڪ ٻئي کي [illegible] آهن؛ [illegible] زندگي [illegible]
صرف هڪ ئي [illegible] استعمال [illegible]

[illegible]

غلام رباني سنڌي

[illegible]

[illegible] ڪاريسيون، اجي رناڻ [illegible]

[illegible]

[illegible] ٻالي ۽ واجو ئي ويندو! عيو سال جي جشن ڪي [illegible] و ڏيئي، ڏونهيون ڏڪ ڏيءُ و

[illegible]

همراه تو بتو!

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ته هي ايترو پري، پٽن جي آوٽ، خوش محمد حڪيم وٽ. حڪيم کي [illegible]

مٿن پاراهي ڳالهيون، مٿن وڃي آب مان جند چنڊير

هميشه جيان هيل به درياه ۾ چاڙهه ڏيو ۽ اٿل آئي. [illegible]

[illegible]

[illegible] مالڪ مهر ڪري، باقي هيل خير ڪرڻي! عيسى کي به اڃي [illegible]

[illegible]

باقي اوڏو آيو، تنهن تي مهر وڌيو. ٻئي ڏينهن عيسي [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ڪرڻ جوڙ گوريون هڪڙي جي پلڙ ۾ ٻڌندي چيو.

[illegible]

[illegible]

(ايس. ڊي. او) ۽ اجنير (انجنير) ٻني بند تي دوڙيا."

"ٻوءِ عيسيٰ، تون ڪيئن ڪندين؟ تو لکيو هو جيڪو ڪندو مگر [illegible]
[illegible]

[illegible] حسين اٿي موٽي ڪري ۽ موڪلايو ٿي."

"[illegible] تو ٻانهيءَ جو رخ، ته ته ٻوءِ هيڏي اڄ ڏيئي پوندو، [illegible]
موڪلائين ٿو، دعا ڪجو ڌڻي ٻاجهه ڪري!"

[illegible]

[illegible] ٻيو ته ٿيندو!"

[illegible]

"[illegible] وڃي وڃيون اهي [illegible] موٽ [illegible] حلال [illegible]
[illegible]"

"[illegible] ٻابا بادشاهه [illegible] آهي، [illegible] لاءِ اٿي [illegible]
[illegible] آهي!"

"[illegible] آهي! [illegible] آهي [illegible] شروع [illegible]

[illegible]

— [illegible] ٿي ويو هو."

"[illegible] خوش هوندي."

حڪم ڪي ايرين اٿي، عمو ڳوٺ ٿي لاڙڪ وڃي...

وڃاريانس حڪيم ٿو وڃي وڏيري ڏي. اڙٻڪ ماڻهو ...

جهوڙي منجهند ٿي، ته عمو به اچي ڪمر ٻڌي ...

ڪري ڏسانئين ۽ ڇانئيس، ”ماڻهو جي ڪا خبرچار؟“

”ماڻهو نونڪي ڪان سڌ ٿي اچي پهتو آهي.“ جوش وڃائيندي

ڳالهه ٻڌي، عمو وسامي ويو.

[illegible]

ڦرق ٿي ويندي!

[illegible]

”حڪيم جيو خوش ...“

وڏيري خوش محمد خان کي سلام ڏئي، حال احوال وٺڻ لڳو... ماڻهو وڃڻ تي

[illegible]

پهتو ... لانڍيءَ ڏانهن

[illegible]

وڏي وڃي وڏيري ٿي، ٿيو ...

[illegible]

ڪري ٿي ٿي!"

[illegible]

"ٻر سائين ——" عيسي جوڻ چاهيو ٿي.

"[illegible] ڪري [illegible]
ڪو ڪندين."

[illegible]

ڪلهه وڏي پٽ جو پلو ڏني واهيو.

"ڇو ڪيئاين؟" ڪمدار رڙ ڪئي.

[illegible]
ڪندو ٿي ويو ۽ ٻنا پوتي نهارڻ جي جوڳو ٿي ويو.

"اٿي ٿي ڇڏي پنھنجي پاسي سان سنڍ - اڏائين اوڙاھ ۾ پوي ڪي [illegible]
اڏاولي ۽ وڃي ويو.

عيسي ڪنڌ وراڻي پوئتي ڏٺو - ڏٺائين تہ اڄ پرپٺو اُھاڻو ٿي پوڙ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
پيو وٺ پھتو.

[illegible]
[illegible]
لڳيون، ۽ اوچتو وڏڙي جي وس شروع ٿي ويئي.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
مھل ڪير ڪيڏي چڙيو!

[illegible]
[illegible]
چپ چاپ پيو ھو.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ھئين؟ تو ديو ڇو لاٿي؟ تون ڪٿي ھئين؟"

[illegible]
عيسي جي اکين سان ڳوڙھا وھڻ لڳا.

ڪُوزو، ڪتاب ۽ پيالو
(ڪپڙي تي ٿلهين رنگ جو ڪم)
- چترڪار: ع. ف. شيخ

ابن الياس سومرو

اختيار

[illegible]

هٿڻ مرحوم صوبيدار جي پل پٽ هئي، [illegible]

[illegible] بند ڪيندا هئا.

[illegible]

بند ڪري ڇڏيو.

صوبيدار جي وڏي سٽوٽ حمدانخان [illegible] سمجهيائين
وٽ دانکيءَ تي آڻي ڇڏيو آهي. [illegible] صوبيدار [illegible]
حمدان خان جهڙو بزرگ انهن ڏينهن ۾ [illegible]
[illegible] مرحوم صوبيدار صاحب جي زماني ۾ [illegible]

[illegible]

[illegible] مرحوم جي رشوت جو ڪيس داخل ٿيو ۽ تي سال [illegible]

[illegible]

نکار ڪري ڇڏيندو هو.

[illegible]

هون، اجيڪو جڏهن جزمي سو تڏهن [illegible]
ٻر صوبيدار صاحب پاڻ بالائي اهت مان [illegible] ٿي ويو هو، ۽ هتي اڳين [illegible]
ڪوشش سڄو [illegible] هو.

[illegible]

۽ ورهين جي سائي آرسيءَ جي اڳيان [illegible] ٿي ويئي.

[illegible]

هي ٻارهون ڏينهن گذري رهيو هو.

واهه وڏيرا...!

[illegible] جهڙو وانگر ٻڌ ملوائين: ٢٠ مهنا گذري ويا آهن، [illegible]

[illegible]

[illegible] ته ڪا وڏي حرام [illegible]

[illegible]

مون ڏٺي ماري ڇڏي!"

وڏيرو—"خميسا! وٽ خبر ڪو ٻيو گذري؟"

[illegible]

ڪانيو پيا دعائون ڪريون."

[illegible]

وڏيرو—"جمال ڪي ياد اٿئي؟"

[illegible]

جمعو—"پوتار، هي ئي ته اٿيئي ول جو پتو آهي!"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"ابا مچ جو اتي، ايو اڏان مري، شل جائو نه مري!"

[illegible] شروع ٿي ويندي ...

[illegible]

ٿي سون کي ڏجانيم."

[illegible]

[illegible] اتان نه ڪانئڊاسون ته آخر ڪٿان ڪانئڊاسون؟"

[illegible]

[illegible] ڏاڍيون خبرون ڪيائون.

[illegible]

[illegible] ملڪت ۾ قربانين ۽ وڙهڻ [illegible] ڪئي واس اداء [illegible]
سان چا جاني!»

[illegible] ڪي هڪلي ڪا [illegible]

[illegible]

[illegible] پائين آرز توڪان ڪي ٿيندو!»

خميسو- «چاچا بس! ڪي پيو ۽ چوڻو [illegible]»

[illegible] «[illegible]»

[illegible]

ڪور ها سيٺي پاڻي [illegible] ڏاس ۽ پريشان [illegible] سوچ. ڪهاڙي هٿ ۾ [illegible] ڪندي ته [illegible]

هڪ ڏينهن [illegible] وڃي [illegible] [illegible] ڏاڙهي لاءِ [illegible] «[illegible]
جڏهن سائين [illegible] مون ڪان!»

«[illegible] ٻادشاهه [illegible] ردون [illegible]» — ڪانونٽ

"اياز" قادري

فرشتو

جڏهن هو گهر موٽي رهيو هو، تڏهن رات ڪافي اونداهي ٿي چڪي هئي. [illegible] سنسان روڊ تي هيڏي هوڏي ڏسي رهيو هو. [illegible] ڪري [illegible] ٿي هئي. [illegible] ڪٿي [illegible] هوا [illegible] [illegible] تي [illegible] ڪري رهيو هو. [illegible] ٿي [illegible] هئي، [illegible] هر طرف [illegible] [illegible] [illegible] ڪري [illegible] ٿي [illegible] ٿي [illegible] ٿي [illegible] ڪري رهيو هو [illegible] هو [illegible] [illegible] تي [illegible] [illegible] هر طرف [illegible] ٿي هئي [illegible] [illegible] [illegible] ٿي [illegible] [illegible] گهر [illegible] [illegible] [illegible] خاموشي [illegible] ٿي [illegible] [illegible] هو [illegible] هو [illegible] هئي [illegible] [illegible] ڏسي [illegible] [illegible] [illegible] ٿي [illegible] هن جي [illegible] [illegible] هزارين [illegible] هئي. [illegible] [illegible] آهي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ڪري [illegible] [illegible] [illegible] هو [illegible] [illegible] هو [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] هو [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] هو [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ڪري [illegible] آهي" [illegible] ڪري [illegible]

[illegible] انسان [illegible] هو [illegible] آئي، [illegible] "[illegible]"

صبح [illegible] شام تائين بازارن ۾ مارجڻ جو اُبرا ۽ [illegible]
صرف چار آنا، جنهن مان هڪ ٻه روٽي وٺي ٻانُ [illegible] هڻڻ ۽ [illegible]
حياتي ڪان بچائي ويا هئائين ته مان سياڻي مزدوري ته لڳي ۽ [illegible] ڪي
ڪڍي اهڙا [illegible] ۽ انهيءَ هنا جيو هن [illegible] جي [illegible]

[illegible]

شام جو ڪر ڪائيندو، اچي گهر پيو ليٽندو هو.

[illegible]

مان هڪ ٻه پورو وانءُ ۽ [illegible] ليٽي پئي.

[illegible]

[illegible] ڏيو هوا جي جهوٽن تي

[illegible] هون اکيون کڻي هون ڪڏن وهي ويون. هو سڏجي ۽ [illegible]

[illegible] هو. سڄي ته مٿي سگهيو ته حيڪڏهن اها "زندگي" هئي ته هو

[illegible] سڄ جي ڏسڻ ۽ ڪوڪڻ کي پڙي رهيو هو. هن دوا لاءِ هو

[illegible] ڪيئن؟ هن کي ساڳيا اڻ هر ڪ [illegible] پترو عدب ڪيڻنين

[illegible] ته هن [illegible] ڪان سوت پيو: زهر ملي وجير

[illegible] رهيو. ڪر موڙ پيدو رهيو. ٻاهر جڻ ٻوه [illegible]

[illegible]

[illegible] پڙهي نستار تي وئي.

[illegible]

دوا اندي آهي، ”سندس آواز [illegible]

سندس همت ڏڪڻ لڳا. ساه ٽٽڻ [illegible]
ڦرڻ لڳس. ڪجهه ٿيا پياليءَ ۾ وجهي، پاڻي ملائي، ڪلي ساهَ کي [illegible]
[illegible]
[illegible] ڪجهو [illegible]
[illegible] جهوليءَ ۾ [illegible] ماڻس جو [illegible]
[illegible] سندس وارن کي ڦٽي ڏسندي رهي.

”اڄ هنگامي حالتن ۾ [illegible]
نه سگهيون ٿا، ۽ قوم جي ذهني رهنمائي ۽ [illegible] جي شديد ضرورت آهي، [illegible]
علاج آهي. انهن جو [illegible] قوم جي [illegible] اخبارن ۽ [illegible]
آهي. پر حال جون ٿورڙيون اخبارون ۽ رسالا [illegible]. اول ته اهڙيون اخبارون
۽ مخزنون آهن ڪٿي، جن ۾ معياري ۽ فڪري ذخيرو ملي ٿو؟ اهڙا اديب آهن ڪٿي، جي
قوم جي امراض ۽ انهن جي اسباب تي ڪروڙي نظر رکي ٿا ۽ صحيح تشخيص ڪرڻ [illegible]
۽ سگهو رکن ٿا؟ اڄ اهڙيون سڀئي صحافي صلاحيتون ۽ [illegible] استعمال ڪري رهيون آهن، ۽
اخبارون ڪن خاص شخصيتن جي پروپئگنڊا ۽ حفاظت لاءِ آلهء ڪار آهن. اهڙي [illegible]
۽ ان جي زوال متعلق اخبارون ۽ مخزنون ڪجهه صحيح لکن، اها ڳالهه ناممڪن [illegible]

بهرحال، جيڪڏهن اسان تي ڪن [illegible] اخبارن ۽ مخزنن، صحيح [illegible]
[illegible] ته پوءِ انهن کي صحيح طور پڙهڻ ۽ سمجهڻ [illegible]
صحيح ڪلام جي روح کي صحيح طور سمجهي سگهون ٿا؟ اڄ [illegible]
۽ پڙهيل ڪڙهيل ماڻهو، [illegible] ۽ خود غرضيءَ جو [illegible]
[illegible] تحرير جي روح کي سمجهڻ کان قاصر رهجي وڃن ٿا، ۽ [illegible]
دل ۽ دماغ تي ڪو اثر ٿيئي ٿو، سچي ڳالهه [illegible]
[illegible] اخبارن ۽ مخزنن کي [illegible]
[illegible] زندگيءَ جو بهترين مصرف ٿي ٿو.“

— جمال الدين افغاني

مرزا مراد علي "اختر"

سوال

[illegible] "[illegible]" [illegible] زور زور سان ٽهڪ هنيو.

[illegible] هڪ [illegible] جو ذڪر آيو، [illegible] سير [illegible] لڳي ٿي [illegible] آج ته [illegible] معلوم ٿي، جڻ ته زمين جي هيٺان [illegible] ٿي پئي.

[illegible] ڪمري ۾ هڪ طرف سبز [illegible] سبز [illegible] هڪ [illegible] سڄي [illegible] ململ جو [illegible] سفيد رنگ [illegible] ڪري [illegible] هڪ [illegible] سفيد [illegible] تصوير بڻي لڳي.

[illegible] "[illegible]"

"[illegible]" [illegible] [illegible] چڱو نه آهي - آئي وري [illegible]"

[illegible] ورن جو جوڙو سٺو هو!

"بخار آهي،" چئي... [illegible]

"ماتو،" تنهنجا ڊاڪٽر ٻي پڇاڻو تہ شام جو اوهو بخار آهي ۽ وات ۾ وڌڪ ڏي ڏاڪٽرن وڌي ڏنو.

"هون،" ڊاڪٽر صاحب بار هو بيٺو ۽ چانهي ٿيابندي چيو.

"ڊاڪٽر صاحب مهرباني ڪري ڪا اهڙي دوا ڏيو جو جلد ... [illegible]

[illegible]

دوا ڏينديس."

[illegible]

مقبري جهڙي ويران خاموشي.

[illegible]

ٿي ٿي: هنو، جيڪو زندگيءَ کي حُسن بخشي ٿو، زندگيءَ جي خشڪ ۽ اوڻ ٿو [illegible]

[illegible]

سنڌس حسن ـ نازڪ ۽ نرم!

[illegible] ڪيل [illegible]، [illegible] هوا ۽ [illegible]

وير خوش ڪوار ڪري چڙهيو هوا

'اڄ رات ڪهڙي نہ حسين آهي منهنجا دوست!

هلي اچ، اچ تنهنجو منتظر آهيان.

اڄ رات مون کي محبت ڏي اي دوست!

اڄ رات مون کي پيار گهرجي اي دوست.'

[illegible]

[illegible]

بشير کي ائين محسوس ٿيو، ڄڻ ته هن جي جسم ۾ بيشمار ڪيوليون [illegible] [illegible] ٽوڙي ڇڏيو هو، جن جو سمورو جسم ڀڪوڙجي ويو هو.

[illegible]

"[illegible] زندگي [illegible] ڏکي وٺي آهي" [illegible] "[illegible] بيروزگاريءَ جي [illegible] زندگيءَ [illegible] موت [illegible]. ڪيترائي انسان پنهنجي ايتري زندگيءَ ۾ موت جي [illegible] ۽ [illegible] پنهنجي اوچ تي پهچي وڃي ٿي. [illegible] ساري [illegible] هڪ عظيم [illegible] جي [illegible] هڪ موجود جي شڪل ۾ ٿيو آهي: "[illegible] مگر انساني وقار ۽ عزت، زندگيءَ جي [illegible] هڪ وڏي [illegible] کي سوال ڪيو هو: [illegible] عادت، جيڪا [illegible] آهي [illegible]" بشير [illegible] [illegible] جا وار [illegible] ته هنا جڻ ته [illegible] جي [illegible] [illegible] ڪرنحوت هو: جاڳ جي آهر ڪرڻ ۾ ائين ته [illegible] کي [illegible] صحرا ۾ [illegible] ته [illegible] زندگيءَ جو آخري [illegible] - خودڪشي [illegible]"

[illegible] ڪرڻ جو [illegible] بشير [illegible] [illegible] [illegible] ڪري جو [illegible] هو، ۽ [illegible] ڪري [illegible] مگر [illegible] پنهنجي [illegible] جسم [illegible] وٺي هئي. رشيد [illegible] هٿ [illegible] [illegible] [illegible] رهيون هيون!

[illegible]

مبارڪون

رات ڏيڍ ٿي چڪي هئي، ستيءَ اچي ٿي هئي، ۽ بيل گاڏين جي قطار ويڪت ڪندي، آهستي آهستي، گهوڙو سرف ورتي زمين تي [illegible]

[illegible]

ان کي معلوم هو ته هن جو گهوٽ عمر ۾ [illegible] هن جي ماءُ هن کي سمجهائيندي [illegible] دل کي [illegible] غريب آهيون، [illegible] ڪري ٿي، تو لئي ان [illegible] ڪانهي. [illegible] ڪندين، تون دل نه لوڙهه! اسان تنهنجي سڪ [illegible] ڏنو آهي........" ۽ هن جي ماءُ [illegible] گهر جي تصوير [illegible] ۾ هن هن اڳيان پيش ڪندي رهي.

ڪاڏيءَ ۾ ويٺي، هوءَ ماءُ جي ڳالهين [illegible] ٻڌي هن [illegible] تصوير جو [illegible] رهي هئي. طرح طرح جون تصويرون هن جي دماغ ۾ اڀري ٿي آيون، ۽ [illegible] ڪٿان [illegible] هوندو" جي، هي تصوير ٺاهڻ شروع ٿي ڪئي! لائون ليندي،

[illegible]

ڪاڏهون ڪوڙه جي مڊي ڪي مثاهون اڃي [illegible]
ڌڪري هوشيار ڪيو هو، ۽ ڪاڏين جو ووڪٽ شرڻاين ۽ ڌهل مي آ [illegible]

[illegible]

ڪاڏي ۾ مان لاهي، سلڊس ٿين ڪهر ڀڄايو ويو، هر هر ۽ باڻي، جنهنجي حسر حو [illegible]

[illegible]

[illegible] مرجي [illegible] وات [illegible] ٿي [illegible] روح [illegible]

[illegible]

[illegible] جوڻ روح جي بيتاب آهي!

[illegible]

* * * *

[illegible]

[illegible] ٿمي خاموش ٿي ويندبون هيون.

هن جي اداسي سڀني جي اداسي هئي. [illegible]
گوٺ جو ٻنڊيو مڙس هو، چار جڙنگڙيون زمين جون هيس، [illegible]
[illegible]
[illegible] منهنجي محبت پنهنجا ڪس ڪولي لهندي [illegible]
[illegible] رکندو هون، هوءَ [illegible]

[illegible] هوءَ تڙپندي رهي، [illegible]
[illegible]

[illegible] جي منهنجي گوٺ جو رهاڪو هو. [illegible]
[illegible] گيت [illegible]
[illegible] شهري جوان هو. [illegible]
[illegible]
[illegible] ڪري تي [illegible] هو. ڪاش [illegible]
[illegible]
[illegible] لاچاري ڪندي [illegible]
[illegible] هڪ ٻئي کي سلام ڏئي ويا. [illegible] منهنجي اداس جوانيءَ [illegible]
[illegible] منهنجي ويران زندگيءَ جو [illegible]
[illegible]
[illegible] "ڪوڙي [illegible]" [illegible]
[illegible]
[illegible] گوٺ [illegible]
[illegible] هن جي بچاءَ ڪنهن نه ڪئي.

ڪاش [illegible]
[illegible]

* * * *

عدت جا ڏيهن ورا ڪري، [illegible] مٿون رهي، [illegible]

[illegible]

[illegible]

هڪ مرڪ هن جي چپن تي چانئجي وئي.

[illegible]

ڪري ۽ ها ٿي سگهيا

* * * *

[illegible]

[illegible] دل تي دل ۾ اچي رهيا هئا. هن هو وس وڃي ها ته شايد ٻڌيس
ڪن جون هاءِ ”بابا!! وڃو، تو هان [illegible]
ڪي روڪي سگهيو!“ پر هو ائين ڪين ٿي ڪري سگهيا.
پوليس وارن جون دليون پسجديون رهيون، ۽ ٻڌهن جنگيون
هو لڻ، ته ونسنگ روم ۾ پوليس جمعدار ڪان رهيو ته آيو ۽ چيائين:

[illegible]

[illegible]

وقت ۽ ساٿ منزل طرف وڌي رهي هئي.

[illegible]
هنن جيءَ جي موت بخشي ڏني هئي.

* * * *

وڏي ڪورٽ ڪالهه ۽ جانل جي اپيل رد ڪري ڇڏي هئي. ڦاسي تي عرصو ٿي چڪو

[illegible]

[illegible] خاموش [illegible]

[illegible]
مرحلا ايدا آهن ۽ انهن کي منهن ڏيڻو پوندو آهي- [illegible]
حي هزار منزلان مان هڪ آهي، جنهن کي پار ڪرڻو آهي [illegible]

[illegible]
ڪورٽ جو فيصلو ٻڌي پڌايائين.

[illegible]
جواهش ۾ پوري ليندي.

"ڪوشش ڪبي؛ توهان چئو ته سهي!" جار پڪيو.

[illegible]

[illegible]
مجتي! اميدن واري آهي!"

[illegible]

[illegible] - ڪانوٽ

...... ز

سنڌيڪار: ميمڻ علي بخش

پيرط

[illegible] ع جي مئي مهيني جي ٽيهين تاريخ، هڪڙو ننڍڙو [illegible] جهاز جنهن جو نالو "دي ويٽس ٽائرڊنم" هو، هاوري جي بندرگاهه [illegible] روانو ٿيو. جنهن جي بندرگاهه تي پهچڻ لاءِ ان ملڪ جي ساحل [illegible] آمريڪا جي بيونو آئرس بندر تان سال ڪڍندو، برازيل جي طرف وڃڻو هو.

[illegible] سفر جي تڪليفن ۽ مصيبتن کان سواءِ، جهاز کي ٻيون ساموندي [illegible] سهڻا پهاڙ ۽ [illegible]. ان سڀ نه صرف جهاز جي [illegible] سر جهاز پورا ڇهه سالن کان پوءِ ۸ مئي ۱۸۸۶ع [illegible] وطن [illegible] موٽي سگهيو. جڏهن هي جهاز هاوري بندر کان هليو هو، تڏهن [illegible] ۽ هڪ ڪتو ۽ ٻلي ڪپتان کان سواءِ ٻيا [illegible] ملاح هئا. سفر جي [illegible] ملاح مري ويو ۽ ٻي بحري [illegible] ويا ۽ [illegible] ملاح ڀڳا. جيڪي چار ملاح جهاز جي عملي [illegible] ٻه آمريڪي ملاحن، هڪ آفريڪا جي حبشيءَ ۽ هڪ [illegible] ڪيو. اهي سڀئي [illegible] سينگاپور جي شرابخاني [illegible]

[illegible] "ٽائرڊنم" [illegible] "ٽائرڊنم" [illegible] جهازن جي وچ [illegible] ڍڪي [illegible] ساموندي [illegible] جهازن جي [illegible] [illegible] "ٽائرڊنم" [illegible] جهاز [illegible] پهچي [illegible] سمجهه لاءِ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] اکين ۾ سڀ ڪجهه ظلي ٿي ويو.

[illegible] اُٿي ۽ کين ڏيندو هو.

[illegible] جو جڙ ۽ اندر جو گوشت جو ڍير سڙي رهيو آهي!

ڏکڻ جي آڳاٽيءَ مسند هو ڪجهه وقت تائين ويٺا

پر واريءَ ڪڏهن وڏن ڦريون. ملاحن به هنن [illegible]

جي پيٽ ۾ وڏيڪ روشن ۽ صاف ستريون هئي ۽ هنن جي هر دروازي [illegible]

فانوس ٻري رهيا هئا. ملاحن جا چهرا سرخ ٿي ويا ۽ سندن

لڳيون ۽ هنن جا چپ ساموندي گيتن جي ياد ۾ ڦڙڪڻ لڳا. [illegible]

[illegible]

[illegible] ڊگريءَ تي [illegible]

[illegible] عورتون [illegible] ماڻ [illegible]

[illegible] رعب ڪرڻ لاءِ ٻه ٽپا ڪرڻ لڳيون. [illegible]

[illegible] ڪيو ۽ هڪ [illegible]

[illegible] ۽ واڪا ڪندي ٻي نڪتي. "[illegible]" [illegible]

[illegible] طرح [illegible] وڌ لاچارو هئندي، [illegible]

[illegible] وڃڻ جي ڪوشش ڪئي لڳي ٿي [illegible]

[illegible] ڪوريڙي [illegible] هئي [illegible]

[illegible] ڪوشش ڪندو هئي. هن جي ملاح [illegible]

[illegible] مقابلو ٿي ڪيو ۽ [illegible]

[illegible] ڏکڻ جي [illegible] آئي ۽ هن [illegible]

"[illegible]... اتي نه ترسو... [illegible]

[illegible] حڪم جي پوري تعميل [illegible]

جي پوئتان لبيڪ چوندا وڃي رهيا هئا.

[illegible] زخمي [illegible]

"[illegible]"

ملاح ان طرح هلندا هليا؛ قدم قدم تي هنن جو مٽين مقابلو غريب ڪلاڙ

سوداگرن ۽ پنڪندڙ فوجي سپاهين سان ٿي ٿيو، جي [illegible]

هئا. هلندي هلندي، ملاح هڪ تنين ڪوٺيءَ ۾ [illegible]

دروازي مٿان فانوس ٻري رهيو هو ۽ اهڙيءَ [illegible]

[illegible]

([illegible])

ملاح مڪان جي وڏي ڪمري ۾ ويٺا هئا ۽ انهن مان هر هڪ پنهنجي لاءِ هڪ هڪ

عورت پسند ڪئي هئي، جن کان هو هڪ لحظي لاءِ به جدا نه ٿي ٿيا.

هن نڪريءَ جي اهائي ريت هئي!

هتي جي اڳيان ان ميزن تي هڪ ٻئي سان ملائي، هڪ قسم جي وڏي ٽيبل ٺهي، جنهن مٿان شراب جون صراحيون ۽ جام رکيا هئا. ملاحن جو به وڏو ميڙ هو... [illegible]
مٽي جا جام مٿان هار چاڙهيا ۽ ٽه ڪنڊو ٽڪي سان عورتن جي ... [illegible]
ملائي منزل تي چڙهي ويا. ٿوري دير بعد هو وري هيٺ لهي آيا ۽ [illegible]

[illegible]

سڄي رات ڏيئا ٻري رهيا هئا.

"[illegible]"

"جيئن مهيني کان ٿيا" جو ڪريءَ جواب ڏنو.

ڏٺم پنهنجو ڪنڌ ڌوڻيو، ڄڻ ته ان ڳالهه جي تائيد ڪري رهيو هو.

"تون ڪا حت نڪتي نه ڪئي؟"

جوڪريءَ ڪجهه سمجهڻ لاءِ سوچيو ۽ پوءِ چوڻ لڳي:

"[illegible]

[illegible]

بهتر تو نظر اچي. ملازمت ۽ به ساڳي ڪانهه آهي، جيڪا هت......!"

ڊگلس وري ساڳئي انداز سان [illegible]
ضرورت هئي.

"چا، تون هتي ڪوئي [illegible] پيدا ٿي [illegible]

"اونهون."

"تڏهن چا ڪهڙي پٽي هتان آئي آهن؟"

"هون."

"ڪٿان؟"

[illegible]
'ٻريڪ' جي رهواسي آهيان."

[illegible]

"توهان ته شايد ملاح آهيو؟" چوڪريءَ سوال ڪيس.

"هائو، اسين ملاح آهيون."

"پوءِ ته توهان وڏا وڏا سفر به ڪيا هوندا؟"

"ها...... تمام ڊگها سفر ڪيا اٿون؛ سون [illegible] ڪيتو ڪري سمنڊ ڏنا آ [illegible]

"ساري دنيا جي گرد گهمي آيو آهن؟!"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"ڪيترن سان ئي!"

"هڪ ڀيرو [illegible]
سان به تنهنجي ڪڏهين ملاقات ٿي؟"

ڊگلس [illegible]
[illegible]
هتي مليا هئاسون."

"چا سچ ٿو چوين؟"

"بلڪل سچ."

"سبحان، مٿن وڏا ڪندو هجين!"

"[illegible]
سان مان اڳين هتي مليو هوس"

"[illegible] ڊگلس [illegible] ملاح [illegible]؟"

"وڪلس ڪٿي ملاءِ؟" ۾ اخبار منهنجي زبان، اهو حال اچانڪ [illegible]

[illegible]

منهنجي دل ۾ خبر ڪيئن پئي؟" — مون سوچيو.

[illegible]

[illegible]

"[illegible]" وڪلس مون ڏي ڏسي چيو.

"[illegible]

نوڪري ڪندي آهي،" مون چيو.

"[illegible] نوڪري ڪندي آهي، جا هن شهر ۾ رهندي آهي."

"نه، هت نه ڪونه رهندي آهي."

"ته هن ڪٿي رهندي آهي؟"

"بس نزديڪ ئي رهندي آهي."

"آخر اها ڪير آهي؟"

"[illegible] نوڪري آهي.......... [illegible]"

"وڪلس سان هن جو ڪهڙو سبنڌ آهي؟"

"[illegible] هن سڄي شهر جو هڪ [illegible]!"

وڪلس ۽ نوڪريءَ هڪ ٻئي جي اکين ۾ ڏٺو.

"[illegible] نوڪريءَ سان [illegible]" وڪلس چيو.

"[illegible]" نوڪريءَ چيو، "جا نوڪري ڪهڙي آهي؟"

"مان هن کي پڙهائڻ ٿو چاهيان ته........ ته........"

"جا پڙهائڻ ٿو چاهين تون ان کي؟"

"ته مان...... وڪلس سان مليو آهيان!"

"[illegible] جا هو رهندو آهي! [illegible]"

"[illegible] سان ڪجهه [illegible]"

[illegible]

[illegible] اهڙي جپاڻين!

"پلا 'ناڙهو' ڪيڏاهن وڃي رهيو هو؟"

"سار سيار ڏانهن."

"[illegible] جا هو سچ آهي."

"بالڪل سچ."

"۽ تون وڪلس کي به سڃاڻندو آهين؟"

"ٻيو ڊگلس ۽ ڇهڙو ڪم ڪندي؟"

"جي تون ڊگلس سان وري ملين، ته هن کي چئجانء [illegible] ته ڇهه ته ڇڏيندءِ!"

"ڇا چوان هن کي؟"

"ٻيو ڇڏينس، ڪجهه نه چئجانءِ."

ڊگلس، چوڌاري ته ڏسي، ڇرڪي واڪو [illegible]

دم ٻه دم افاقو ڏيندو پئي ويو.

"ڇا ڊگلس کي تون پاڻ ٻه سڃاڻين؟" هن پڇيس.

"نه، مان پاڻ ته ڪونه سڃاڻانس."

"ته پوءِ هن جي لاءِ ڇو مرين پيو؟"

[illegible]

سهڻ ڏانهن وڌائي چوڻ لڳي:

"وڏ، هي ئي وچ!"

"هي ڇا آندو اٿئي؟" هٿ ۾ گلاس ڏسندي ڊگلس پڇيو.

"[illegible] منهنجو دماغ [illegible]

[illegible]

ٿي چاهين؟ منهنجو دماغ هاڻ بلڪل صاف آهي!"

"[illegible]

تون مون سان ماڻي چڪو آهين."

"چڱو، مان نه ٻڌائيندس."

"ائين نه، قسم کڻ!"

ڊگلس قسم کنيو.

"تو کي خدا جو قسم!"

"ها، مون کي خدا جو قسم!"

[illegible]

[illegible] ۽ اهو ئي چاهتا.

شهر ۾ وبا اچي [illegible] ۾ اچي [illegible]

ڊڪلس محسوس ڪيو ته [illegible] منهن ملائڻ

جيب ۾ [illegible] [illegible]

اڳڪي ۾ هو: هن جي زبان مان زور سان نڪتل لفظ نڪتا.

«ڇا تو کي ڀيڻ آهي ته انهن کي ٻڌاءِ؟»

«منهنجي مون کي ڀيڻ آهي ته انهن کي ٻڌاءِ.»

«اهي ڳالهيون تو کي ڪنهن ٻڌايون؟»

[illegible]

ڪهورينڊي چوڻ لڳي:

«قسم کڻ ته هي ڳالهه ڪنهن کي به نه ٻڌائيندين!»

«مان خدا جو قسم ٿو کڻان.»

«نه پر، مان ڊڪلس جي ڀيڻ آهيان!»

«ليوسي!» ڊڪلس ڪاڻ روئي ۽ تڪري ويئي.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڪهسان ۾ شامل هئا.

[illegible]

جو ليوسي ۽ منجهل سان اهي لفظ اُڌي سگهي.

ليوسيءَ جون اکيون لڙڪن سان ڀرجي ويون.

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڇڏي؛ ان حد تائين جو مون وٽ صرف تن [illegible]

"مونشير" وٽ نوڪري ڪيم. اهوئي اسان جي ٻاڙي [illegible] صرف [illegible] "مونسير" [illegible]

[illegible] ان ڪري هڪڙي ڀيرو ٻارن جي [illegible]

[illegible] ملڪ ڪهڙي غرض [illegible] مون کي هڪ [illegible]

ٻڌائي رکيو، پر آخر ڪيستائين؟ جلدئي هن به مون کي ڇڏي ڏنو ۽ آءٌ [illegible]

[illegible] بيهي [illegible] ڪدڻ [illegible]

[illegible] قبول ڪريان! [illegible]

[illegible]..." [illegible]

[illegible] تائين [illegible] گوڙهن [illegible]

اڏن سامهون ۽ منڪن جو ميل جول هو.

"مون سمجهيو هو [illegible] مون به سري هڪ [illegible]" [illegible] هڪ زخمي آواز ۾ پڇيو، "اهوئي حالت ۾، تون [illegible] ڪري [illegible]"

"پر تنهنجو [illegible] شروعات [illegible]" [illegible] آواز سان چيو.

"[illegible] جيئان، [illegible] ڪرخت [illegible] جو [illegible]" [illegible] "[illegible] ڪريان، جڏهن تون [illegible] ته [illegible] ڪونه سڃاتو؟"

[illegible] هي اڻ [illegible] هو اندر [illegible] ماڻهن [illegible] ساڻي لنڊ ۾ ماڙي [illegible] هجي.

[illegible] ڇوڪري جو نازڪ [illegible] لڙڪ [illegible] ڇوڙي ۾ [illegible] لڳو.

آهستي آهستي هو ان وکي ۽ ٻئي ڇوري [illegible] ۽ بالڪل جا معصوم ۽ مسرور [illegible] ڇڏي ويو هو.

[illegible]

[illegible] هڪ مضبوط آدميءَ جا ڏاڍو سڌ ڪا... ڪنهن خراب ودحالي :

[illegible] ۽ اپرا... ليوسيءَ جو سر هن ڇڏي ڏنو ۽ پريشان ٿيل ميز تي هڪ ڏ [illegible]

[illegible] ۽ هڪ حيواني آواز ۾ ٻوڙيءَ طرح روئڻ لڳو. هن جي مضبوط مُڪ هن [illegible]

[illegible]

[illegible]

"[illegible]"

"بند ڪر بڪواس!" ٻني ٻرڪان چيو.

"[illegible]"

[illegible] کي چڪيندي چيو.

"هل ٺ، نه وري مٿان آءِ اچون!"

[illegible]

[illegible]

وڪريءَ کي ٻئي ڀر ڌڪيون پيو هو.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

گهڪو ڪري چوڻ لڳو:

"چڱو، چڱو هن کي! ڏسين نٿو، هيءَ تنهنجي ڀيڻ آهي! ..... تو هان مان هر هڪ جي [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

انس هٿ رهيو هو جيئن نيم بسمل مرغ ڦٿڪندو آهي.

[illegible]

"[illegible]"

[illegible]

وڻ، جتي هن کي هڪ بستري تي سمهاريائون.

ليوسيءَ جي ڪمري ۾، ليوسيءَ جي بستري تي!

سنڌيڪار: ثميره زرين

دروازو

"مريم!"

"حبيب، آرام ڪر! رات وڃي رهي آهي!"

[illegible]

[illegible]

"راڀورو."

[illegible]

تہ رهن ڪهڙي؛ هوءَ خود بہ ضعيف آهي!"

[illegible]

ملي وڃي؟"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"هون!"

"جگر، تون هينئر آرام ڪر. مان وڃان ٿي."

"[illegible]

ڪير ڪٿهہ هتي ڏٺو هوا!"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ٻنهنجيءَ اِنهيءَ پٽ ڪي ڏٺو بہ نہ آهي."

"[illegible] مگر اهڙيءَ نازڪ حالت ۾ [illegible] ڇڏي، تون ڪئين [illegible]! تو نه پڙهو هوندو ته ڊاڪٽر ڇا چيو آهي؟"

"[illegible]"

"جي انهي جو اثاثي ته ڇا ٿيو؟ تون خود ته هن جي حالت ڏس!"

"مان پڻان ٿي ته نهايت شاندار ترتيب ٿيندي، ۽ هوش ۾ [illegible]"

"[illegible]"

"[illegible] آئي آهين، ته هو ضرور ناراض ٿيندا."

"[illegible]"

"[illegible] سورو احوال لکندس."

"[illegible] ٻاڻ چوندس؛ ۽ مون کي يقين آهي ته هو......"

"[illegible] آهي، [illegible] ڏوکو نه ڏي سگهندين."

[illegible] "[illegible] ڪهڙي [illegible] آهي"

[illegible] "[illegible] ان جي هتيئي تي مون کي وڃڻ لئا ڏين!"

"[illegible]"

"[illegible]"

"تون ته عجيب عورت آهين!"

"[illegible]"

"آه، ڪهڙي نه هلڪي هلڪي عورت آهين! توبه!"

...

[illegible]

[illegible]

"... [illegible]"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

حسن ... پاسو بدلايو ... [illegible]

"[illegible]

... [illegible]"

"[illegible]

ماڻهوءَ جي خبر پئي ٿي."

"[illegible]!"

"جئين پٽ! هيٺر آرام ڪر."

"[illegible]

... ڪان!"

"چڱو، ... ڪر!"

"[illegible]

... تہ مان تہ خاموشيءَ سان برداشت ڪندو ... مگر توکي ... حالت ياد آهي."

"[illegible]"

"[illegible]

[illegible]

[illegible] ..."

"... ٺيڪ ... [illegible]!"

[illegible]

... هوءَ آئي: هن ڏاو تہ بارش هوندي ... [illegible]

[illegible]

[illegible] ... رهي ... [illegible]

... [illegible]

ڪي زليخ جو انتظار آهي ته هوءَ اچي [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ٿي...

...

[illegible]

ٿي ويني!"

[illegible]

"[illegible]
ڪيئن گذرندي، جڏهن مان......"

"[illegible]
ضروري آهي؟"

"مريم، [illegible] معلوم ٿو ٿئي ته [illegible]
[illegible] ..."

"اي منهنجي دل! تون ان وقت سجاڳ ٿي اٿين، جڏهن تنهنجو [illegible]

[illegible]

"تون جي قريب وقت آهي."

[illegible]

"[illegible] جي [illegible] ڪي [illegible] آهي [illegible]"

"[illegible] هوءَ منهنجي واسطي [illegible] ڪري رهي هئي."

[illegible]

نهايت ڪمزور آهي."

[illegible]

نوريءَ دير واسطي ......؟"

[illegible]

انوءَ دير [illegible] حبيب جي نبض جي حرڪت وڌي وئي...... [illegible]

[illegible] ڪئي [illegible] مکيه [illegible]

[illegible]

[illegible] ، اهڙا انهن ورو ۽ آيشا مثا [illegible]

[illegible]

"ڊيئر، [illegible] ڪري رهي آهين، [illegible]"

"مان رامپور وڃي رهي آهيان."

"آخر ڪٿان! ڪير ٿو هلئي؟"

"انور."

"ڊيئر، اڄ [illegible] ڪٿين [illegible]"

"مگر، بوٽ ته رزرو ڪرڻي وڃي ٿي."

"حسن محمد ڊي، [illegible] ڪا [illegible] وڃي."

"وها مرزا، مان سڀجن اٿين [illegible] ۽ [illegible] آهيان، [illegible] ته چا ٿو بگڙجي وڃي؟"

"حبيب توسان ڪجھ ڳالهائڻ ٿو چاهي."

"چڱو! اچا ته ڪالهه وقت آهي مان [illegible] وڃان ٿي، ۽ [illegible] ملاقات ٿي."

"مگر، اهو ته جنج ته تون وڃي رهي آهين."

"چڱو! مان نه ويندس. مگر مان ڪوٺي [illegible] [illegible]، عشقو آهي، ۽ مان اڄ ضرور ويندس."

"[illegible] ڊيئر، [illegible] وسطي [illegible] [illegible] وقت [illegible] مان [illegible]"

"مان چا [illegible] سگهان [illegible] مان اوترو ڪاتيم آئي وڃان ٿي."

"[illegible]"

"[illegible]"

[illegible] ... ...

"[illegible]
[illegible]"

[illegible]
[illegible]
ڪري رهي آهي!"

"[illegible]"

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]"

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ڪٿي هن کي ڀڄائي ڏيو هو.

"مرمرا"

"[illegible] پٽ ڇا آهي؟"

"مون کي [illegible] آهي ته [illegible] اچي ويو آهي. مگر مون کي افسوس [illegible]
مون به [illegible] رهي نه [illegible]"

"[illegible]
[illegible] آهي، [illegible] موت [illegible]!"

"[illegible] آهي!"

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ڪائنات جي هر شئي ۾ زليخا نظر اچڻ لڳي. [illegible]

[illegible]

"مريم، مون تي سخت [illegible] [illegible]

[illegible]

ذري به نه آئي!"

"حبيب، مٺو هيڏانهن ڪر، نه زور ڏيانءِ"

"مريم، مون اِن [illegible] [illegible]

[illegible]

"مون کي ڏيکارڻ جي ڪا ضرورت به نه آهي."

[illegible]

[illegible]

"مگر، هي مڪان......"

[illegible]

آهي، نه منهنجو مڪان ڪٿي هو!"

[illegible]

"ها، ها! ٺيڪ آهي، هينئر تون آرام ڪر!"

"[illegible]

[illegible]"

"بس، تون اڄاڻ ڳالهين ۾ وقت وڃائين ٿو."

"[illegible]

[illegible]"

"[illegible]

[illegible]"

"مگر، ته، توکي ته ماڻ……"

"[illegible]

[illegible] ٿو."

"[illegible]"

"[illegible]

[illegible]"

"[illegible]

[illegible]……"

"[illegible]

[illegible]"

"[illegible]

ٿو آهي!"

"[illegible]"

[illegible]

حبيب هڪ سرد آه ڀري چيو:

"[illegible]

[illegible]"

"سوچيا ساھ سڀائي پتا ھي ڪجھه به نه آھي؟ – تون جو ڪجهه من کي [illegible]
[illegible]

"مريم، مون کي ذرا اناس جو پيو به عرق ڏي. مون کي پياس محسوس ٿي ٿي، [illegible] ڪالهه زليخا آئي هئي ۽ مون کي خبر ئي نه پئي!"

"[illegible] ٿي، [illegible] هئي. [illegible]
[illegible] تنهنجا ڪپڙا ڌوئڻ هلي وئي."

"[illegible] آهي. مون کي ياد ٿو اچي ته سان ان وقت [illegible] ڏي رهيو [illegible] ٻچڙي [illegible] تي آڌي [illegible] رهيو [illegible] چاهيو، مگر نه [illegible] مگر مريم، [illegible] [illegible] وڌي ويو. تون زليخا [illegible] آخري [illegible] ڏي، [illegible] مشڪل سان برداشت ڪندي."

"پٽ، تنهنجا پير ٿڌا ٿي رهيا آهن. هيءَ گرم لوئي وجهانءِ!"
"نه، سان ڪابه چيز وجهڻ نه ٿو چاهيان."

"[illegible]، [illegible] لوئي، [illegible] ڪندا هئا، هيءَ وڏيءَ ان کي پيار ڪندي هئي. ڪالهه ٿي نه پيار ٿي [illegible]"

[illegible] لوئيءَ تي نگاھ وڌي. [illegible] محبت سان ان [illegible] گرم [illegible] لوئيءَ [illegible]، خود زليخا [illegible] معلوم ٿي رهي هئي. [illegible] ... زليخا [illegible] جذبا ڄڻ ته هن لوئيءَ [illegible] وقت آڻي ويا هئا. هن لوئيءَ [illegible] زليخا جي [illegible] هن [illegible] زليخا جي [illegible] ڇهيو هو – [illegible] ڪري، جڏهن مريم [illegible] وڌي، تڏهن هن [illegible] محسوس [illegible] زليخا [illegible]

"[illegible] زليخا [illegible] دل ته اهڙن ڪمن ۾ نه لڳندي آهي."

"[illegible] هن ۾ آئٽ جون اوڻايون به نه گهٽيون آهن!"

"[illegible] وقت پير نه گرم ڪيائين نه!"

[illegible] رهي آهي. ۽ [illegible] جڏهن [illegible] ٿي، ۽ گهبرائجي ٿي، مگر راتين جو اوجاڳي سان [illegible] ڪم ڪري ٿي.

اها هي ڪوڙيون ۽ دلڪش ۽ جيڏو ئسيرون ... !
مي وري لوني هٿ ۾ ... ۽ چوڻ لڳو:
"... ڇا ... هٿ آهي؟"
"ها، هو رات جو اتي رهندو."

[illegible]

[illegible]

ڇا ٿي ويو!...... هن وقت تائين ته تون خاموش هئينءَ......"

"[illegible] ... آهي! ... ڪري ٿي ..."

"[illegible] ... ٿي ..."

"[illegible] ..."

ته نه ڪج."

[illegible]

ٻين جي آواز تي هيبت جو ڏيان ڇڪيو. هن چيو:

"سائين عدل آهيان- ڇا سرڪار جو ڪوئي ڪم آهي؟"
"زليخا کي وٺي اچ."
"ڪنهن کي، حضور؟"
"زليخا کي."
"هوءَ ته اڄان واپس نه آئي آهي!"
"واپس؟......ڪٿان نه آئي آهي!"
"رانيپور کان!"
"ڪڏهن وئي آهي؟"

[illegible]

[illegible] ڇڏيائين.

[illegible] سمجهيو ته هن کان ڳالهه وسري وئي آهي.

اوچتو ئي اوچتو، حبيب چيو:

"مريم، توکي مان اڄ [illegible] خواب [illegible]"

"ڪهڙو خواب؟"

"[illegible] دروازو کولي رهي آهين، ۽ [illegible] سگهين، ۽ [illegible] ٻاهرين [illegible] آهي، ۽ [illegible] وقت تنهن ٻاهرين پيٺو هوندو!"

مريم خاموش رهي، [illegible] ڏيکاري رهي هئي، آهي هيٺ [illegible] ويا آهن..... [illegible] آهي. ۽ [illegible]

"مريم، [illegible] زندگيءَ [illegible] ان کي [illegible] آهي [illegible] زندگيءَ [illegible] تون [illegible] پرورش ڪندس"

"حبيب، هينئر آرام ڪر، ڳالهيون ڪري چڪين!"

"مان تنهنجو نالو عائشه رکندس."

"مگر اهو ته پراڻي زماني جو آهي."

"ها! مگر تون به ته منهنجي پراڻي زماني جي مريم آهين."

"مان ڇوڪري ٿيندي، تنهنجي ڪهڙي لاءِ مصيبت نه بڻجندس."

"[illegible]"

"[illegible]"

[illegible] ڪوشش ڪئي، مگر [illegible]"

"مريم، هو ڪير آهي؟ هو ڪير آهي؟"

"ڪير، هتي ته ڪوئي به نه آهي."

"مگر [illegible] هو......."

"[illegible]"

"[illegible] تون هينئر آرام ڪر [illegible] گهرجي. هينئر منهنجو [illegible] هتي رهندو."

مهراڻ

"[illegible] کي ماڻ ۾ وجهي ڇڏيندس."

"[illegible]"

"[illegible]

[illegible] پڙهندس."

[illegible]

[illegible] عدالت کي ڏسي ڏهن ڏيو. ۽ اها روش بلڪل پسند ڪين اٿر."

[illegible] پگهر، هيٺ تون منهنجو منهن پنهنجي ڳوڏ ۾ رک!"

"ڇگو، بٽ! هاڻي، ننڍڙي ڪر!"

[illegible] پڏين ٿي؟ ...... ڪوئي اچي رهيو آهي......."

... ...

"[illegible]"

"ڪنهن کي ڏسان ...... خواب کي؟..."

"[illegible] آهي!"

"زليخا؟ ... ڇا دروازو کليل هو؟..."

"ها، اهو تہ ڪالهہ جو کليل هو!"

[illegible]

[illegible] زليخا، هاڻي تہ روءِ [illegible]

[illegible]..."

آخري ٻن

[illegible]

اوچتي اڱڻ ۾ هنگامه آرائي ڪئي هئي.

[illegible]

محبت ايتري قدر وڌندي رهي، جو هو [illegible]

[illegible]

[illegible]

ايندڙ صديءَ جي احساس سيان، سوڊيءَ جي دل هيٺ [illegible]

[illegible]

باقي پڙهجي آيو.

[illegible]

"ماني پارهن، ڏهه، نو، اٺ، آهه! غلط ست......"

[illegible]

[illegible]

هو ڏسي، هڪ ٻيو به ڪريو. هيٺ باقي ٻچ رهيا آهن!"

"انچ ۽ ڇا؟"

"بس ... [illegible] ... امري [illegible]

سون کي ڇڳيءَ طرح معلوم آهي ... [illegible]

[illegible]

مري ويندس."

"[illegible]

تنهن جي سخت ضرورت آهي."

"۽ تون"

"[illegible]

[illegible]

واپس ايندس."

"چڱو ڀلا."

"[illegible]

اکيون بند ڪري، سمهڻ جي ڪوشش ڪندين!"

[illegible]

[illegible]

"[illegible]

[illegible]

سمهڻ جي ڪوشش ڪر، ۽ ٻاهر نه وڃجانءِ!"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

۾ ڪڏهن سوديءَ ۾ ڪيوا لاهي [illegible] ڏهن مس مس [illegible] ڪجھ [illegible] ملندا هئا،

[illegible]

[illegible]

ڪري، هو ڪين ڏيڻ وانگر گهرندو هو. جڏهن ڪڏهن جانسيءَ جي بيماريءَ جو پڙدو هو، ته ان ٿو سمجهي، سندس حال برو هو. انهيءَ ڏک ۾ [illegible] سوديءَ تي به [illegible] ويو هو.

جانسيءَ کي اڪيلو ڇڏي، سودي هيٺ آئي ۽ ڏسڻ ته بريمن شراب جي بوتل ميز [illegible]

[illegible]

[illegible] ۽ بيماريءَ اثر ڪيو آهي، منهنجي پياري جانسي!“

”[illegible]

ذهن ۾ ڀيانڪ خيال اچن ٿا.“

”هيٺر هوءَ ڪيئن آهي؟“

”[illegible] لا ٿي ڇڏي.“

”[illegible]“

سوديءَ جي وڃڻ کان پوءِ بريمن وري سوچ ۾ غرق ٿي ويو. سندس اکيون اشڪبار [illegible] ڇا ٿيندو. جانسيءَ [illegible] شراب [illegible] ٿيندا رهيا، مگر اضطراب وڌندو رهيو. ڪوٺيءَ جي اڪيلائيءَ ۽ خاموشيءَ سببان سندس دل

[illegible]

سوديءَ لاچار پردو ٻري ڪيو.

[illegible]

[illegible] جبل ڪر، توکان ٻوءِ آءٌ ڇا ڪندس!"

[illegible] هڪ اڪيلو ئي، اها به ڏسڻ ۾ ئي آيو.

[illegible]

ٿوري وقت کان پوءِ هن ورائي چيو:

"[illegible] ڪرئو امي."

"ڇا آها تصوير، جنهن ۾ هڪ سج طلوع ٿو ٿئي ۽ ٻيو غروب ......؟"

"[illegible] جو غروب!"

ان بعد جو ڊاڪٽر اُبوءِ مريض جي معائني ڪري [illegible] سوڊي، ڪري چيو ته "مريض جي حالت خطري کان خالي آهي، [illegible] طرح سار سنڀال ڪريو، ته هوءِ جلد ٺيڪ ٿي ويندي، جيڪو اڄ ملڻ ٻئي مريض کي ڏسڻو آهي."

"ان ٻئي مريض جو نالو ڇا آهي؟"

"مريض ... [illegible] عورت آهي. هوءِ ڪجهه ... بيماريءَ مان نهايت خوفناڪ حملو ڪيو آهي، ويچاري مشڪل بچي!"

ٻئي ڏينهن، ڊاڪٽر سوڊيءَ کي چيو: " [illegible] سي تندرست آهي، هڪ ... ڏينهن کان پوءِ هوءِ ٻاهر سير لاءِ وڃي سگهي ٿي."

[illegible]

[illegible]

محمد عثمان ڈيپلائي

نجومي

(هڪ اسلامي ناٽڪ)

[illegible]

(ٿو.)

[illegible]

ڪريم دين (ڊوڙي پيرن تي ڪري) — هانو

[illegible]

هئين؟ اڙي، پورا ٻه ورهيه ٿيا، جو تنهنجو پتو

[illegible]

(ڀاڪر پائڻ وقت ڪريم دين سندس
ڪيسي مان هڪ وڏائي ڪمهه ڪڍي
ٿو وٺي)

[illegible]

هٿي) — تون سچ پچ وڏو لجو بنجي آيو آهين

[illegible]

ٿورڙتي آهي!

[illegible]

دل ٿي ٿئي!

[illegible]

تون اهو علم سکئين نه مون
پوڪ پائيندس!

ڪريم (هٿ ڍڏي ڪلي) — اهي ٿئي تو کهه

[illegible]

جوتشي، ومال، هڪ [illegible]، عامل، [illegible]

[illegible]

پر حضرت ماما، هر ڪنهن ڪم لاءِ لستاد جي ضرورت آهي: منهنجو دوست جيڪو مون لي هتان آڻي ويو هو، سو موچو هو، وڏو اڪ [illegible] مگر چوندو هو ته ٩ بجا!

[illegible]

[illegible]

ني ورتي تسون [illegible] عمر ڏسون؟

[illegible] اڄ آرام ڪر: آءٌ [illegible] ڪري [illegible] تان اطارب وٺان، ته صبح جو سويرو هلنداسون.

[illegible]

[illegible]

رويو تو ڪٿان آندو؟

[illegible]

[illegible]

هت ايو اهي!

پردو پهريون. ڏليليءَ جو ڪپ

(صبح جو سويل، امارڊين ۽ ڪريم ڊين [illegible] ٿي [illegible])

[illegible]

ڊاوا اڪمال وڪنا آهن – هت ڪاغذ تي [illegible]

ڪريم ڊين- ماما! پلا هت و [illegible]

امارڊين- بچا، هيٺل سويل ؟

[illegible]

[illegible]

[illegible]

هت [illegible]

[illegible]

هت اچي ڏيکاريندو.

ڪريم (هت [illegible]) –

ته جهڙو پوندو وا

امارڊين- [illegible]

[illegible]

ته پيو چا هوندوا هت [illegible]

[illegible]

[illegible]

(نوجوان اچي ٿو: پونڊي جو نشان [illegible] هت [illegible] جوي ٿو:)

[illegible]

امام دين (هٿ ڏسي —
پنج ڪري هڪ ... بابوجي!
ڏارو ڏنيس ٿو، هو اڃا تہ
ڏسي آڱرين تي ڪجهه ... آهي ...)

امام دين — هي ها سوال ٻوڙي ڪري ڇڏي آهي!

بابوجي (حيرت ۾) — واه سائين واه، سچ پچ
مئوا بيشڪ ڪيئن آهي، ڀلا ڇو؟

امام دين (ڪجهه ٻڙ ٻڙ ڪري، آسمان ڏي ڏسي) — مگر اڃا ڪو موقو اوهان جو ستارو ڪمزور آهي، جنهن ڪري تہ اوهين سائين کي ناراض ڪريو ٿا.

بابوجي (وڌيڪ حيرت ۾) — ڪمال آهي، ... ڪهڙو! پڌرو، پوءِ ڀلا؟

امام دين (ٻڙ ٻڙ ڪري، آڱريون ڳڻي ڳڻي) — پر مهين بد ستاري جي نحوست هئڻ ڪري؛ اوهان کي نوڪري نہ هوندي تہ ملندي، ۽ جي هوندي تہ اضافو ٿيندو. مگر جيڪڏهن سائين جو راضپو حاصل ڪندا، تہ شايد اڳتي بہ نحوست ٽري سگهي!

نوجوان خوش ٿي، آنو ڏنيس ٿو، مگر هو ٿورو ۽ ٻيو ڏيو ٿو؛)

امام دين — بابوجي! مهنجي فيءَ گهٽ ۾ گهٽ پنج آنا آهي، ڇاڪاڻ تہ آءٌ محنت ڪري، حساب ستارن جو ۽ سڀني علمن طرف نظر ڪريان ٿو!

بابوجي (پنج آنا ڏيئي) — جيڪو بابا جي، دعا ڪجو!

امام دين (پئسا کڻي) — بابا، ڏاڍي پيار ... ڪندي، ان کي ياد ڪر ۽ ان تي ڀروسو رک ... انسان بدڪارن ۾ ڦاٿو رهيو آهي!

(نوجوان وڃي ٿو)

ڪريم — استاد جي! ڀلا اوهان ڪيئن سمجهيو تہ هن سائين کي ناراض ڪيو آهي؟

... ٻڌايو آهي.

ڪريم — (...) سمجهيم استاد جي، ... سڀ ڳالهيون سمجهيم.

(مسجد مان هڪ ڏاڙهي وارو همراه نڪرندو ڏسڻ ۾ اچي ٿو؛ ڪلهي تي ... ۽ ... ڏاڙهي ڊگهي، نرڙ تي سجدي جو نشان، هٿ ۾ تسبيح)

امام دين — ڏسج، هو نڪتو آهي ديندار صاحب. قربان ٿو ديندار ڀاءُ ري! (زور سان ڳائي ٿو)

علم غيبي ڪس نمي داند بجز پروردگار
گر ڪسي گويد ڪہ من دانم، از او باور مدار
مصطفيٰ هرگز نہ گفتي، تا نہ گفتي جبرئيل
جبرئيل هم نہ گفتي، تا نہ ...

(ديندار هن آواز ڏي ڪن ڏيئي ٿو،
وڃي ٿو، نجوميءَ وٽ اچي بيهي ٿو)

ديندار — اڙي ميان! هي ڪهڙو ... بڪيو پيو آهين؟

نجومي — سيٺ صاحب! دنيا سڄي ... غريب آهي؛ سچو تہ فقط اهو مالڪ ... جو سڀ ڪجهه ڄاڻي ٿو.

سيٺ (ڪاوڙ ۾) — پوءِ ڀلا تون ڇو غيب ڄاڻڻ جي دعويٰ ڪري ٿو؟

امام دين — غيب داني؟ (نڪ تي هٿ رکي) سائين! توبہ ڪريو؛ آءٌ غيب داني؟ سيٺ صاحب! غيب تہ هڪڙو عالم الغيب ٿو ڄاڻي، ٻيو ڪير دعويٰ ڪري سگهي؟ ها، هي سچ چند تارا

حساب سان ٻڌايا اٿس، انهن جي وسيلي مون هن ڳالهه کي به ڏٺو آهي ته ڪا وات ملي ٿي؛ حضرت دانيال عليه السلام رمل جو علم ايجاد ڪيو هو، يعني زمين تي چار آڱريون هڻيون هئائين، جي چار ٻڙيون ٿي پيون ۽ ان مان ٿيو علم رمل؛ اسانجي رسول مقبول صلي الله عليه وسلم به فرمايو آهي ته نجوم ۽ رمل به ڪڙا علم آهن، پر حي صحيح هت اچي: ازانسواءِ حفر جو علم اماهن سڳورن جو ايجاد ڪيل آهي. اسان ٻارا ٻيٽ جا ٻڪيا انهن تي عمل وسيلي حساب ساريندا هئاسين، جن کي حساب پر ڏسون ٿا، سو پڙهون ٿا؛ ڪجهه سچ نڪري ٿو ڪجهه ڪوڙ. سائين، سچو ته آهي الله! هي ته آهن غيبي اشارا ۽ دل جي تسڪين!

ديندار- ڀلا ٻڌ، اڄ ته ڪريون ٿا آزمودو!

امام دين (دارو هٿ ۾ ڏيئي)- اول پڙهو "لا يعلم الغيب الا الله يعني هڪ الله سائين ڌاران ٻيو ڪير به علم غيبي نه ٿو ڄاڻي."

ديندار- لا يعلم الغيب الا الله.

امام دين- هاڻي چئو "رب زدني علما يعني يا رب منهنجو علم وڌاءِ!"

ديندار- رب زدني علما.

امام دين- هاڻي "بسم الله" چئي دارو اڇليو!

([illegible] دارو [illegible] ٻڙيون ڏيئي، سليٽ تي ليڪا ڪڍي، ڪجهه اٿل پٿل ڪري چوي ٿو:)

[illegible] ڏين ٿاندو ڪاڻهين وڃڻ نقصان؛ پر جيڪڏهن استخارا ڪري پوءِ ڪم ڪبو ته ڪاڻهين به نقصان نه ٿيندو.

ديندار (جهٽ سندس هٿ چمي)- واهه ميان واهه! صد رحمتون هجنئي، تو ته مون کي وسريل ڳالهه ياد ڏيارئي، ٻس اڪثر ڪاڻهين به ٿئي جو واپار ڪندس ته استخارا ضرور ڪندس.

(سوا روپيو کيس ڏئي ڪڍي، [illegible] هٿ [illegible] ۽ اٿي ٿو، ته [illegible] جو سندس هٿ [illegible].)

نجومي- سائين! اسان کي ٻڌائڻ آهي ته اجورو ٿو ڪيو؛ ڳالهه سموري ٻڌي وڃو. ۽ هٿ جو منڊ هيٺ منڊ ڪين آهي [illegible] جي [illegible] جي منڊ تي ڪن ضرور ڏيو!

سيٺ (سرش ٿي)- واهه واهه! واهه واهه! ڳالهه ته دل وڻن ڪئي اٿئي! [illegible] ته سوني ماڪ جو ورتو اٿئي!

(اٿي ٿو ته نجومي وري وهارين ٿو.)

نجومي- اڄ اعتبار هن زماني ڪوٺين؛ "اپ ڪار مها ڪار"!

سيٺ (حيرت ٿي)- ميان نجومي، تو ڪي ته ڪو علم جو خزانو هٿ آيل آهي! نقصان سڀ نوڪرن تي اعتبار وڌو آهي ته!

[illegible] (ڌيئي)- [illegible] به ته ڏٺي؛ "سخن گفتن خاک است تا گنج دُر"!

سيٺ- بس بس! حد ڪري ڇڏيئي. [illegible] ايترو ڪاني آهي. وڃي ٿا ايندا سون. (منڪدو هلبو وڃي ٿو)

ڪريم (ٽهڪ ڏيئي)- ماما! تو ته ڪمال ڪري ڇڏيئي!

امام دين- ٻچا ڪمال وري ڪهڙو! ساڳ ۽ ميرا ڪيڙا، وڏي ڏاڙهي ۽ سجدي جو نشان منڊل ڪو سيٺ، ۽ سيٺ منڊل سنو؛ حاجي منڊل سون، ديندار منڊل پرست؛ پوءِ انهن سڀني ڪمن پر ۽ سٺ جي ڪمائي پر هرڪو نوڪر ۽ پاڻيوار به ڪندو آهي ڪٽ، ۽ اهي ڪم اڻندا آهن ته

دل جي ڳالهه ڄاڻڻ سبب هڪڙو هاڻي هل
ته چاچي ان وري ٻئي هنڌ وڃون.

ڪريم (ڪلي) – ها، ووڻي ڪان مشڪل ته آنا
ته ضرور ڏيندا ...

(هوٽل ڏي وڃن ٿا؛ پردو ڪري ٿو)

پردو ٽيون

(ڪاري موري؛ جي ڪپ تي امار دين
۽ ڪريم ويٺا آهن؛ جهڪ سان هڪ
وڪرڻ وارن سان پريشان حالت
مسلمان نڪرندو ڏسڻ ۾ اچي ٿو.)

امار دين (مرڪي)– هو ڏس ڀڄا! هن جي شڪل مان ئي ظاهر آهي ته هو سچو پچو شاعر آهي؛ (ڪلي) ۽ سچو پچو شاعر معنيٰ محبت جو ماريل ۽ ان سان گڏ معشوق جي بي توجهيءَ جو برباد؛ (ٽهڪ ڏئي) جاهي معشوق ڪٿي ساڻس حد ۾ حد محبت ظاهر ڪري، ته به هي سدائين پيو سيارون رکندو ۽ رقيبن جا ڏوراپا ڏيندو!

(شاعر اچي ٿو)

شاعر– نجومي صاحب! آئنده جا حال ٻڌائڻ جي لئي گهڻي؟

امار دين– ٻه آنا دل جي راز ٻڌائڻ جا ۽ ٻه آنا آئندي جي حالات جا!

شاعر (مرڪي)– اڇا! دل جو حال به ڄاڻين ٿو؟

امار دين (سنجيدگيءَ سان)– جناب! ڪجا؟ جي اڇا" ٻارو اڇلايو، ته دل جي خبر ڏيان؛ ٻيو ۽ هٿ ڏيکاريو ته آئنده جي خبر!

(شاعر ٻارو اڇلائي ٿو؛ نجومي
اک ڏسي، ڪجهه ٻڻ ٻڻ ڪري ٿو.)

نجومي– جناب اوهان کي ڪنهن شخص سان محبت آهي، ۽ (مرڪي) جناب اوهان کي ... محبت آهي پر ... نه ...

(ٿڌي ساه ڀري ...)

(شاعر بي اختيار هٿ ڏيکاري
ڏسي، ليڪون ساري وري
اڀرن وري، ٻڻ ٻڻ ڪري

نجومي (رعب سان)– اوهان جا ... ۽ زهره آهن، مگر فقط چنچر وچ ۾ ... پر هٿ نه هاريو، چنچر جو اثر ... ئي مهنا رهندو، ممڪن آهي ... ٿي وڃي!

شاعر– آمين! (چار آنا ڏيئي، هليو وڃي ٿو
(ڪجهه وقت پوءِ هڪ جٽ لنگهي ٿو)

جٽ– اي، نجومي! سوال هو جا وٺندين؟

نجومي– ڪولي پڇين ته ٻه آنا؛ جي ... دل ۾ جهلين ته چار آنا.

...

ڪوڙو نڪتين ته آٺ آنا پربندين! ڪيئن؟

نجومي– بابا! سچ ته هڪ الله ... غريب ته ڪوڙ سچ ڪري پيا پيٽ پريون. اوهين پنهنجو ڏور هيڏانهن اڇليو ته ڏسون. هو ته اتر طرف ويو آهي، پيا ڏور ... کي ڪارا ڪي اچ؛ پندرهن ڏينهن اندر واپس ايندو، پر ڪاري رنگ جي ڪتن کي وچ مانيون ڪاراڻي ڏيڄ!

جٽ (ميران ٿي – وڙاڻي (مجراڻي) ٿئي ڙي استادا ڪارا ڪتا ڪٿ پيو ڳوليندو؛ اسان جيي توتي پٽ آهي؛ وٺ هي پيا ڏهه آنا! تون ئي ڪاراڻي ڏيڄ ڪارن ڪتن کي، ...

منهنجي ميهن آيو [illegible] هي، ڪاڏهن اهي
مي سوا وڏيرو [illegible] نه ڏني ويندو!

نجومي (مشڪي)– بابا، روڪ ڏيئي سڀ
سون طرف پٽ هي ڪنهن هي هٿ وڃا آهي!

جٽ (بيرون پٺي)– نه سائين بابا، نه، انهن
وچان ڇا ڪي آهن، هي اڪا پٺن لوڪ ويا
ڏنو بدڻ ٻيا! تون هتي ڪيو! پيلي، شڪ
سڀ هو پڪر اير طرف هو، پر هن ڪرڙ جو
ڪر ميهن ڏني، هرو پروڪٺي هرڌ نهن پتڪابانين،
هي وقت تو ڪوهين ڏانهن! (وڃي ٿو)

ڪريم (ڪلي)– استاد ڪمال ڪري ڇڏيو،
اهو پ پيا ڪماڻي ورتي!

مرديني– پچي، اها نه نيرن هئي؛ هاڻي
سي هي پيهري!

ڪريم– اها ڪئي؟

مرديني– اها شهر ! بارهين جي مهل سڀ
ڪاريا هين پر ۽ سونين دڪان تي؛ ڏاڻن ڪي
نرڌ هر وقت آهي اهو، هلو هاڻي گهر؛ نيرن ٻاڻي
ڪئي پوءِ اوڏاهين نڪرندا سون!

ڪريم (اٿندي ڏني)– مگر استاد جي!
[illegible] هي ڏسو ته؟

مرديني (حيران ٿي) اهو ڪنهن ايو؟

ڪريم [illegible] جيڪي هڻن اوهان ڏي
[illegible] تي [illegible] ٿيا س!
[illegible] نه [illegible]

مرديني– واه [illegible] واه [illegible]
[illegible]

(پڙدو وڃي ٿو)

پردو چوٿون

(سوداڳر جي ڪمري: اوڙين ۽ ڪريم
[illegible] بار پٺي تي سٿ ٿيا ڪتاب
بنڪا آهن، ۽ قسمين ۽ گوڏون هيٺ.)

مرديني– پچا! هتي ڪيتري ۽ اها پوري جڳ
ڪانه هوندي آهي ته هندو آهيون يا مسلمان،
هاڻي هيڪر پڇا (هيڪر ڏني ڏي) ماجي وري،
نجومي، رمالي، جوتشي، سار دريڪي (هٿ
ڏسندڙ) جنتر ۽ تعويذ لکڻ ڏاڍن وارو! آهي
ڪو احتياجمند؟

هڪ زيور واري والياڻي (دريءَ مان منهن
ڪڍي، آهستي)– بابا جي!

نجومي– جي، ڏيءُ!

والياڻي– بابا جي، اچ هيٺ اچي هٿ ڏيکاري
ڪانه سگهندين!

نجومي (ٿڪ ڏيئي)– ڏيءُ! تون ڪر
نه ڪر، استاد جي دعا سان ستارا ڏسي سڀ
ڪجهه ٻڌي سگهون ٿا. (هٿ ڏيڪري ۽ ٻڌ
ڪري) توکي هڪ ڏک آهي، جو اندر ئي اندر
پيو کائيئي. تنهنجو هڪ الولو آهي، جنهن سڀ
يار چاهين سو دشمن بنجي ٿو، مگر وڏو دشمن
گهر ۾ آهي، جو هر وقت بدخواهي ڪري ٿو،
ڪاڻ، امان! سچ آهي نه؟

والياڻي (اٿين ۾ پاڻي آڻي)– سائين جي،
سڀ سچ! هن جي شيوا گهڻي ئي ڪريان ٿي
پر ڏاڍي سڀ سڀ ٿي، لي ليري ڏني ٿي؛ بابا هي
ڪو علاج؟

نجومي– ڏيءُ صبر نه ڪر، توتي منگل ۽
[illegible] جي ڪرمن جو اثر آهي؛ انهن جي لاهڻ لاءِ
هڪ ڪارو ٻڪر ڪهي خيرات ڪر؛ سٿ ڪڻ

ڪي ماڻهن جي اڳيان پنهنجا هٿ ٽنگيندا؛ ۽ سندن وس موجب ڏيئي وڃڻ جي ترغيب به. ڏيندا ۽ نوڙي وٺي، ته سڀ ڇڏي ٿي ويندو.

وڻڪڙي — بابا جي! اهو ڏس سون جي اڳ ۾ ڪڏهن ساڍو ٽڪو هو، پر هاڻ ڪيان چوڻ ٿا ته اهو ڪرڻ منهنجي وس ۾ آهي! (پئسو ڏيئي) بابا جي! اڄ تنهنجي پني آهيان، تون منهنجي پرت اهو ڪم وڃي ڪر!

نجومي (نماڻو ٿي) — ڏي، اما ته تڪليف ٿي ڏين، پر لاچار اهو ڪم ڪيو؛ پر پڻ ڏي ۽ روپيا پڪڙي ها، پر روپيا ماڻهن جا، ٻه روپيا چانديءَ جي پت جا، سوا روپيو منهنجو نذرانو — پاتي پارهن آنا وٺ!

وڻڪڙي — ته سائين ته، اهي به سون تو ڪي بخش ڪيا.

نجومي — نه ڏيءَ نه؛ استاد جو حڪم آهي ته پرايو پيسو عمل جو اثر وڃائي ٿو ڇڏي، ۽ سوا روپئي کان مٿي اسان کي اصل حڪم ڪونهي! (پيسا کيسي مان ڪڍي هٿ مٿي ڪري) هي وٺ پنهنجا، بچا!

وڻڪڙي — چڱو، اهي ڏيان ٿي تنهنجي چوڪر کي.

نجومي — منهنجو چوڪر هجي ها ته آءٌ اصل نه وٺان ها، جو اهو به گهر منهنجو؛ پر هيءُ منهنجو ڀاڪو آهي، ڏيان هٿ سان ڏينس، ته تنهنجي مرضي.

وڻڪڙي (چوڪي) — چوڪرا جلد لڏ، منهنجي سس لباڪي پني اچي؛ اوهين لڪڙا ملبا ويو، نه ته پنيءَ کان مارائيندي!

(نجومي ۽ ڀاڪو لڪڙو پنيءَ کان ٿي وڃن ٿا)

٥٠ (ٻلي) — ٻاهر اسڪي پنهنجي آ ۽ تي ڇماٽي هوس، ته ٻلا ٢ ٿي؟

— بابا! هوءَ آهي ٿڻ پاهر ته نيڪ ۽ ورس جي سائل هوندي ۽ نه ٿي ڏي انهن پئسن واپس ڪرڻ جو اثر — خوب بوندو آهي. (چوڪي) پر هڻ ڏس، هو سامهين شاهوڪار زال آهي، ڏني مٿي به آهي؛ ڏسڻ ۾ اهي ٿو ته هٿ باز آهي ۽ ضرور مون اهيءَ ڳالهه تي سوچيو هوندس.

(اندر ۽ زال سڌو ڪري ٿي)

زال — اي نجومي، هيڏي اچ!

(نجومي وڏي در تي اچي ٿو)

نجومي (پنهنجي پرواهيءَ مان) — سيٺاڻي هٿ هيڏي ڪر!

(سيٺاڻي هٿ اڳ مان ساموهون ڪري ٿي)

نجومي — اڙي پانڪا! تون ٿي ٻڌ ۽ ته هٿ جا ٿو چوي!

چوڪر (ڏسي) — استاد جي! هتي ته محبت جي محبت جي تات لڪي پئي آهي!

نجومي (ڪاوڙ جڳت ڪئي) — شٽ اپ! پو مون انين پردو نه لاهيو آهي! (سيٺاڻيءَ کي) هه سيٺاڻي، ستارو چوي ٿو، ته دل گهري چپ ۽ گهر جو مالڪ تو وٽ ڪجهه ڪشش ڪونهي (ٿلهي مان روپيو ڪڍي) هي پاڻي ۾ پڙي ڇڏ؛ سڀ ٺيڪ ٿيندي اوتاري ٿي وڃ، پاڻي ڏيندي وڃ، ۽ ڪهڻ نڪتي ٿي پڙ وهي ويندو، پوءِ بي فڪر رهه، هرڪو پرن جي خاڪ!

سيٺاڻي (مرڪي اڳ کي موڙ ڏئي) — هي ته اٿئي، سو ته معجزو؛ پر هاڻ ڪڏهن نڪي

اوتارا ڳوليا اٿئي دڪانن [illegible]؛
هيج ڏوهيا انهن جا [illegible] ۽ سوا [illegible]
اس وقت هي سوا [illegible] ڏوهيا.

نجومي — ته اڄ آيا نجوم [illegible] جاءِ
ماڻي صاحب! [illegible] اول [illegible]
ته نه وٺ، دڪانن [illegible] پل وڃي [illegible]
ڪر، پر [illegible] جي [illegible] الله ا!
ضرور [illegible] ڪرڻ اهن!

منير — ماريا تون ته مون کي موڙا اهن، وٺ پلا
هي اڄ آ!

(زور سان هٿ تي هٿي اندر هلي وڃي ٿي؛
ٿي ڪسما وڃن ٿا؛ پردو ڪري ٿو)

پردو پنجون

(نجوميءَ جو گهر: نجوميءَ وٽ ٻالڪو
ڪوڏا ڪوڙي ويٺو آهي)

نجومي — ڪلهه ٿي ٻيو منهنجو سور، اڄ آهي
ڪجهه بخار، ان ڪري باقي سبق زباني ٿو پڙهايانءِ.

ٻالڪو — فرمايو استاد!

نجومي — چڱو، هي جملو ڪورٽن ۾ وڃو
آهي؛ جنهن جو هٿ ڏسبو آهي، ان کي چئبو آهي
[illegible] جي فتح' مگر ڪنهن کي چئبو آهي
[illegible] نه ٿيندي پر دل نه لاهج، فتح ٿيندي'

ٻالڪو — پر استاد، جي چار پنج ڪاڏو ڪڏ،
پوءِ ته پوءِ ضرور هڪڙي کي شڪست جو
چئبو نه؟

نجومي — هٿ تيرو ڏسي، تون ته ڪو نات
لکو پيو آهين! چڱو ٻڌ، جنهن ٻچي اسڪول جي
دروازي تي وڃبو، ڇوڪرن کي ملندي موڪل،
ڪن انهن ٿي چئبو ته 'اوهان جا پير سخت آهن،
پر اوهين پاس ضرور ٿيندا!'

ٻالڪو — ٺيڪ آهي، پير نرم هوندا ته به
ڇورا انهن کي سخت سمجهندا هوندا!

[illegible]

ته ٺيڪ آهي ته اوهان جا [illegible]
هوندا، پر اوهان [illegible]
ملڻو نه خرچي [illegible] ملندي، چڱو صاحب؛

'صاحب بهادر! اوهان آهيو سچي، پر
هٿ تنگ رهيو ٿو، جهن ڪري [illegible]
خرچ ڪري نٿا سگهو، اوهان جي سنهي تي ڪو
جرات ڪري نٿو سگهي؛ پر ٻه دشمن ڪيندا
اٿو؛ مگر ڪو خيال نه ڪريو، اوهين نڪي
ڪندا رهو، دشمن پاڻ پيا ڇڏي ڀڄن، اوهان
جي آڳوڻي ڪي پرواهه؛ اوهان کي هن [illegible]
۾ سخت بيماريون ٿيل آهن، مگر عمر وڏي ٿيو،
پر ستايو، ڪير سنان سهي هرگز نه ڪنهو،
ست ورهين جي عمر ۾ هڪ سخت بيماري
ٿيندي، ان جو علاج دل لائي ڪجو، ٻيرو
نه ڪجو، پوءِ اميد ته عمر اسي ورهين......'

استاد — واهه واهه ڪي! [illegible] تون سڀ
اڳئين سکيل آهين. (اڄ آيا [illegible]) وٽ
اندر ڪهڙو ٿيو.

ڇوڪرو — نه صاحب' [illegible] جي [illegible]
ويٺو آهي.

نجومي ([illegible]) — اچا اچا [illegible]
ڇورا! انهن هٿ ڏيکاريو
۽ هوندو ني روپئي جو [illegible] سو [illegible]
ٿو ڏي [illegible] ڏيندا! انهن ٿا جار آنا [illegible] ته
به [illegible]!

(هٿي ڪلن ٿا؛ پردو ڪري ٿو)

[illegible]

هائڊروجن بم کان [illegible]

[illegible] وڏندو وڃي ٿو، جنهن طرف سانت ئي سانت آهي، هاڪي ماڪي، ماڻي ماڻي روشن جوڦاڙي ڇانيل آهي.

[illegible] ۽ اجي ڪونجڻ لڳي ٿو]

ڇهه رُس—
ڪهڙو وقت نه ڪڏهن آهي،

هي ماڻهو
هن زمين تي رهندو هو:
هو ڪاٺ وٽ ويهو
ڪلي [illegible] خوشبوءِ ڏيئي؛
ماڻهوءَ جي مڪ وٽ ويو،
ماڻهوءَ جي مڪ ليس [illegible] ڏيئي،
هو عورت وٽ ويو،
عورت ليس پريم ۽ [illegible] ۽ [illegible]؛
پوءِ هو تمار وڏو ٿيو،
هن زمين جو ديوتا ٿيو؛

ڪاهه [illegible] ۽ [illegible]،
[illegible] جو [illegible] [illegible] ويندو هو.
[illegible] وٺي، [illegible]
[illegible] پيهي [illegible]،
[illegible] هڪڙو [illegible]،
هن [illegible] ۽ آڪاس [illegible]؛
هوا [illegible] [illegible] ۽ [illegible]،
۽ پاڻيءَ [illegible].

هو [illegible] تمار وڏو ٿيو،
هن [illegible] ۽ آسمان تي [illegible]،
هو [illegible]

ناڙن تي قدر رکيا ۽ ڏٺي ڳئي اوراسڪه وڌ،
مٺ پوءِ ڪيترن ڪان رڪا وڪي ازدات ڪري،
۽ ان تي هر واسڪر زمين ۽ لوڙهاڙين:
پوءِ ڏرتيءَ جي سيني مان ڪيتري مو دالو
پيدا ٿيو:
هڪ ڏينهن، هوائن جي سيني ۾ ڪوڙي ويو،
اتي هڪ جيدڙ پر ڪڏي آيو،
(حلالڪ هو موتي ۽ آئي ٿي سگهيو.)
اوچتو هوائن جا اثر بدجي ويا،
نضا جو رنگ لهجي ويو،
زمين ڏڏڻ لڳي،
آسمان پريشان ٿي ويو،
گلن‌ءَ بنهجي ڦر ڏانهن نهاريو،
گلن پنهنجي خوشبوءِ لاءِ دانين ڪئي،
لفس بلبلن لاءِ رنو، ۽ مستقبل مکڙيءَ لاءِ:
سندس پڇي اکيون وڌي سندس هٿ کان
ڇڏايو،
ليڪن مالهوءَ بنهنجي پڇي جي هڪ ڪي
مروڙيندي، اکيون وڌي،
پر ڪي فضا ۾ لوڏايو:
۽ اوچتو ماءُ جي ڪُک اولاد کان خالي
ٿي وئي!
[اسٽيج تي هڪ زور سان ڌڌڪو
ٿئي ٿو، روشنيءَ بجليءَ وانگر جهنڪر هئي.
چوطرف ڌنڌ، غبار؛ باهه جهڙين هوائن جا
ذرات، ٻچن ۽ عورتن جون دل ڏاريندڙ
دانهون! اونده ۾ مالهو ٿونڊا ڪرندا،
ڀاڄين وانگر پوندا نظر اچن ٿا. مڪمل
اونده ڇانئجي وڃي ٿي. هالي ڪو، آواز
ٻڌڻ ۾ نٿو اچي، ڪٿي به حرڪت ڪانهي،
روشني ڪانهي — فقط اونده ئي اونده آهي.]

پردو

[پردو اُڃندو، اسٽيج جي ساڄي طرف آمري وڻڪ جي ويجهو، هڪ ننڍڙو نمائش‌گهر نظر اچي ٿو، جنهن جي مٿان وڏن اکرن ۾ لکيل آهي:

"ماڻهن جيسو چڙيا گهر"
"نمائش جاري آ"

چڙيا گهر جي دريءَ تي هڪ لڳو ٽڪيٽون ڪاٽيندو ڏيندو رهي ٿو. نمائش گهر جي سامهون جانورن جي قطار آهي، ڏهن ۾ باندر، ٻڪريون، ڍڳا، گڏهون، شينهون، هاٿي، گهٽا، ڪتا، ڪڏهه ۽ قسمين قسمين جانور ڏسجن ٿا، جي صاف پوشاڪ ۾ پنهنجي ٻارن ۽ زالن سان گڏ ٽڪيٽون خريدي رها آهن. نمائش گهر جي ويجهو، چڙيا گهر جو دروازو آهي، جنهن جي لوهي دروازي تي اهي سڳ لفظ لکيل آهن:

"ماڻهن جو چڙيا گهر"

لوهي دروازي جي ٻاهران، هڪ لنگور گهنٽي وڄائيندو چوندو رهي ٿو:]
لنگور — اچو، اچو ماڻهن جو چڙيا گهر ڏسو!
دنيا جي تختي تي ماڻهن جو پهريون ۽ آخري گهر —
يوم آزاديءَ جي خوشيءَ ڪري ٽڪيٽ ۾ تمدار رعايت!
ٻن آنن واري ٽڪيٽ آنن ۾،
زالن ۽ ٻارن لاءِ خاص رعايت،
هڪ آني ۾ هڪ ٽڪيٽ،
يوم آزاديءَ جي خوشيءَ ۾!

[ائنچ جي وچ ۾ هڪ گڏهه ٻيھي
ٻارن سان هندو، قطار ڏاڍي وڏڙو وڃي ٿو،
سندس هڪ ڪوڏڙو ڪاڏي اچي ٿو :]

ڪوڏڙو نمبر ۱ — بابا، ھي ٻيو آزادي ڇا آھي؟

گڏهه — ٻچا! اڄ کان ڏھ سال اڳ،
سڀ جانورن انسان جي غلاميءَ مان ڇوٽڪارو
پاتو ھو. اھيءَ ڏينھن جي خوشيءَ ۾ اسين آزاديءَ
جو ڏينھن ملھايون ٿا.

ڪوڏڙو نمبر ۲ — اھا آزادي ڪيئن حاصل ٿي؟

گڏهه — ٻچا، اڄ کان ڏھ سال اڳ،
ھن دنيا تي انسانن جو راڄ ھو. ان وقت ھيءَ
دنيا اڄ وانگر ويران ۽ برباد نہ ھئي. زمين جو
سارو ڪھڙو حصو سرسبز ۽ شاداب ھو. انسان
وڏي ترقي ڪئي ھئي. ھو دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ
۾ پکڙجي ويا ھئا. مطلب تہ انسان جانورن جي
مقابلي ۾ ھر لحاظ سان خوبصورت زندگي گذاريندا ھئا.

ڪوڏڙو نمبر ۱ — پوءِ ڇا ٿيو؟

گڏهه — پوءِ انسانن ۾ وڏي خونريز لڙائي
ٿي. ھڪ ٻئي کي تباھ ڪرڻ جا ھٿيار استعمال
ڪيا ويا. آخر ۾، ھائڊروجن بم ڇوڙيا ويا، جن
ساري دنيا جي انسانن کي تباھ ڪري ڇڏيو.
نہ فقط انسان ئي ڪو تباھ ٿيا، پر جتي
جتي جھنگل ھئا، اھي بہ لڳي ويا، ۽ انھن سان
گڏ پرجون زھريليون گئسون ۽ شعاع جن جن
ملڪن تي پھتا، اتان جا سمورا جانور مري ويا.
مطلب تہ بم جي ڪري ماڻھو، جانور، جھنگل،
وڻ ٽڻ، ويندي گاھ تائين سڀ ناس ٿي ويا!

ڪوڏڙو نمبر ۲ — پوءِ اسين ڪيئن بچياسون؟

گڏهه — اتفاق سان عمالہ جھل جيون ڪجھ

ڪوڏڙو نمبر ۳ — ھڪ ڳالھ سمجھ ۾ نہ آئي
تہ پوءِ ھيءَ انسان جو ڇا ٿيو؟

گڏهه — ٻچا، سالن تائين، انھن جي
دنيا جي ھوائن ۽ زمينن تي رھيو. پوءِ جڏھن
فضا صاف ٿيڻ لڳي، تيئن تيئن جانورن
انسان جي ھن وقت اشرف المخلوقات سمجھيا ويندا ھئا،
تن اڳئين وڏي زندگيءَ جي جھنڊي ٽي ھڪاء
۽ ان کي دنيا جي تختي تي ڦھلائڻ ماھيو.
انسان جي انھن ڪوششن جي سلسلي ۾ ...
جانباز اسڪائوٽ دنيا جي مختلف حصن ۾ ويا.
... ڪتاب غارن مان، ڪوجي تہذيب ۽ ...
جا ھي آخري لڪل انسان تنھن جڙيا، ...
جي ڪائونسل ٿي. فيصلو پاس ٿيو تہ اھي ڪل
انسانن کي گولي ھڻ ڪري، ھڪ جڙو گھر ۾
بند ڪيو وڃي، تہ جيئن ٻيھي جانور ٻارن ۽
ٻچن جي تماشي ۽ ترتيب لاءِ انسانن جي سلسلي
ٿئي تہ آئنده نسل ڪيئن ڏسن، حيرت ۾ ...
سندن وحشياڻي عادتن ... سکن!

[قطار ۾ ھندي ھلندي، گڏهه ٽڪيٽ ...
ٻي بالڪل ويجھو اچي ٿو، ۽ ...
ڪڍي، اڳي وڌائي لکوڙکي جي ٿو :]

گڏهه — ھڪ منھنجي ٽڪيٽ ۽ ٻارن لاءِ
چار رعايتي ٽڪيٽون!

تڏھين تيئيون رادبون ھائڊروجن بم جي زھر ... ... آ
اثر کان بچي ويون. اھو ۽ اتفاق ڇھي، جو ... ايڪ آ!

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڏسڻ ۾ اچي ٿو. [illegible] کان [illegible] هڪ [illegible] تي [illegible] وڃي ٿو. [illegible] طرف [illegible] هڪ ننڍڙو ٿلهو [illegible] ۽ هڪ ماڻهو آسانيءَ سان ٽري سگهي. هو [illegible] ڪمزور ماڻهو پنهنجا [illegible] هٿ [illegible] طرف [illegible] ٿو.]

[illegible] جلدي ڪريو، جلدي ڪريو! اشرفي [illegible] مون وٽ [illegible] ڪونهي! [illegible] هي بينڪ [illegible] آهي!

ڪوڊڙو نمبر [illegible] بابا: هيءَ [illegible] جي بينڪ ڪهڙي بلا آهي؟

[illegible] پٽ! هيءَ ماڻهو پنهنجي ملڪ جو [illegible] هو. پنهنجي ملڪ جي واپار جو [illegible] هٿ ۾ هو. هر روز لکين اشرفيون [illegible] هو. ڪيئن اشرفين سان گهڻي محبت [illegible] ڪري هن [illegible] اشرفين ڪٺا ڪرڻ [illegible] سگهن تي [illegible] پنهنجو واپاري قبضو ڪرڻ [illegible] هن اتان جي ماڻهن کي [illegible] حرڪتن کان منع ڪئي، ته هن هنن [illegible] تيار ڪرڻ [illegible] هڪ بورڊ لاهيو، جنهن جو [illegible] پنهنجي [illegible] هنن [illegible] تيار ڪرائڻ [illegible] هن [illegible] تيار ٿيا، ته هن پنهنجي

[illegible]

هو. اتان ها [illegible]

[illegible] جي ڪوشش ۾ [illegible] ڪيندي کيس پڪڙيو. ڪيندي [illegible] طرح سڀني [illegible] ڪس [illegible] بتولن جي پرواهه نه آهي.

ڪوڊڙو نمبر [illegible] (پنهنجي [illegible] ڪن [illegible] ڏيون وڄائيندي)- ها ها ها- [illegible] ڪيندي هن کي پڪڙيو.

بينڪر- (عينڪ کي درست ڪندي، [illegible] وڄائيندي)- جلدي ڪريو! اشرفي [illegible] مون وٽ زياده ڪانهي ڪونهي!

[illegible]

[illegible] فرش تي هڪ پيل اشرفيءَ کي هٿ ۾ [illegible] ٻاهر اچي ٿو.]

بينڪر (اشرفيءَ کي چمندي)- اشرفي! ها ها ها! اشرفي! ها ها ها، هڪ [illegible] دنيا جي عظيم ترين خوبصورت [illegible] هڪ اشرفي... ها ها ها!

[بينڪر خوشيءَ مان نچڻ لڳي ٿو]

ڪوڊڙو نمبر [illegible] بابا، هيءَ ايترو خوش [illegible] ٿو ٿئي؟

[illegible] پٽ، هي بينڪر سون جو واپاري [illegible] سون [illegible] لاءِ نه آهي، زندگي سون لاءِ آهي. هن ساري

زندگي سون گڏ ڪرڻ ۾ وڃائي، ۽ ٻڍاڙيءَ ۾ انسان ذات کي ـــ پنهنجي لالچ پٺيان قربان ڪيائين.

ڪوڏڙو نمبر ٢ ـــ بابا، سون گڏ ڪرڻ مان ڪهڙو فائدو؟ نه ته ان کي گاهه وانگر کائي سگهجي ٿو، نه پاڻيءَ وانگر پي سگهجي ٿو، نڪي زمين ۾ پوکڻ سان ڪجهه پيدا ٿي سگهي ٿو، سون جو ٽڪرو آخر اهوئي ساڳيو سون جو ٽڪرو رهندو. اهڙي شي گڏ ڪرڻ مان فائدو ڇهڙو؟

[اتري ۾ هڪڙو ڪمرو، تلاءُ ۾ هڪ اشرفي اڇلي ٿو، پنڪر چشمي کي لاهيندي، تلاءُ ۾ گهوڙي پوي ٿو. گڏهه جو پڇ عينڪ ڪڍڻ لاءِ اڳتي وڌي ٿو. گڏهه ڪيس روڪي ٿو.]

گڏهه ـــ [illegible] هيءُ ويچارو [illegible] سواءِ ڏسي نه سگهندو.

ڪوڏڙو نمبر ٣ ـــ ڇو نه ڏسي سگهندو؟ جڏهن سڀئي جانور پنهنجن اکين سان ڏسي سگهن ٿا، تڏهن هيءُ ڇو نه عينڪ کان سواءِ ڏسي سگهندو؟

گڏهه ـــ انهيءَ ڪري جو [illegible] جانورن کان زياده مهذب آهي.

[ٻتري ۾ پو [illegible] تلاءُ ۾ [illegible] هو ڪن اڇلي ٿو. [illegible] ڇهڻ [illegible] ڪل [illegible] وڃي ٿو. جڏهن [illegible] پنهنجي عينڪ پائي [illegible] وڃي [illegible] ٿو، تڏهن [illegible] ڪن [illegible] ڏسي، [illegible] ٽڪرا ڪري اڇلي ڇڏيس ٿو، ۽ ڪاوڙ ۾ ٻرجي ڇوي ٿو:]

پنڪر ـــ او بندي سونى! گڏهه [illegible] ٿو! اشرفيءَ بدران ڪن ته اڇليس؟ [illegible]

[illegible]

ٻتر سان اوهان سڀ [illegible]

[illegible]

[illegible] ڪيائين ٿي.

[illegible]

[illegible] ٿي.

ڪوڏڙو نمبر ٢ ـــ بابا ڇو؟

گڏهه ـــ هن کي سون کان سواءِ هر شي سان نفرت آهي. انهيءَ ڪري ٿي اسان ڇڙيا گهر ۾ ويو تلاءُ ٺاهيو آهي ته [illegible] سارو ڏينهن [illegible] رهي ۽ اشرفيون ڪڍندو رهي. [illegible] هر روز وٽس پنجاهه سٺ اشرفيون گڏ ٿي [illegible] هو اهي [illegible] [illegible] اشرفيون [illegible] ٿي. [illegible] صبح [illegible] آهي، [illegible] [illegible] ٿري وڃي [illegible] ٿي.

ڪوڏڙو نمبر ١ ـــ [illegible]

گڏهه ـــ [illegible] هو [illegible] هو [illegible] حالاڪ آهي. [illegible] [illegible] آهي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] رڪندو [illegible].

ڪوڏڙو نمبر ١ ـــ اهڙن ٻاجهڙن گڏ ڪرڻ مان کيس ڇا حاصل ٿيندو؟

گڏهه ـــ اهي [illegible] [illegible] زندگيءَ جي مشوري آهي. هيءَ [illegible] [illegible] تڏهن

تاريخ انهن ڪاغذن جي ٽڪرن کي ٽسي ڪندي، رنهي ۽ جوڙيندي؛ انسان جي ساري آبادي انهن کاڌي ٽڪرن لاءِ لڙندي مري ويئي، هاڻي اچو ته اڳيرو هلون.

[گڏهه ۽ سندس ٻچا اڳيرو وڃن ٿا.

پسڪر جي جهنڪي سان گڏ، صوف جي هڪ وڏي وڻ هيٺان، هڪ ماڻهو جنهن جو منهن گول ۽ وڏيون اکيون آهن، ... هٿ ۾ هڪ ڪاغذ جو ٽڪرو ڪنهو پيو آهي. سندس هٿ ۾ پينسل آهي، جنهن سان ڪڏهن ڪاغذ تي ڪجهه لکي، وري پينسل کي ڪن تي رکي ٿو. ۽ ... خاموش ٿي، وري لکي ٿو. هن جي چوڌاري هڪ خوبصورت باغ آهي، جنهن ۾ رنگا رنگي گل آهن، مگر هو پنهنجي آس پاس کان بي نياز، پنهنجي ۾ ئي مست آهي. اهڙيءَ طرح هو هر لکي ٿو، هر پينسل کي ڪن تي رکي ٿو. ساعت رکي، وڏي آواز ۾ پنهنجي تان پڙهي ٿو:]

قائم آ جام جي اوا عظمت،
ميڪدي جي زمين نه بدلي آ!
جا تمنا هئي سندم دل ۾
عرصي کان جا گزين، نه بدلي آ!
صد مبارڪ اي حسن وارڻ اچ،
عشق جي سرزمين نه بدلي آ!
تون بدلجي وئين اي دل، ورنه
ڪئي صورت حسين نه بدلي آ!

گڏهه- ساري دنيا بدلجي وئي، پر هن لاءِ اڃا ڪجهه به نه بدليو آهي.

ڪوڏڙو نمبر ۱- هيءُ ڪير آهي؟

گڏهه- هيءُ شاعر آهي.

ڪوڏڙو نمبر ۲- هي ڇا پيو چوي؟

گڏهه- پنهنجي محبوب جي سامهون شعر ٿو پڙهي.

ڪوڏڙو نمبر ۳- هن جو محبوب ڪٿي آهي؟

گڏهه- هاڻوڪو هن جي خيالي ... ۾ ...

ڪوڏڙو نمبر ۴- ان جي بچاءَ لاءِ ڪجهه ڪيائين؟

گڏهه- نه! جڏهن هندورهن ۾ تيار ٿيو، تڏهن ڪن سمجهدار ماڻهن- جو ته انسان ۾ ڪي ته عقلمند به هئا- هن وٽ هڪ درخواست ڪئي آيا، جنهن ۾ سيني ماڻهن کي چيو ويو هو ته پاڻ ۾ گڏجي هڪ لمي ماڻهن کي مجبور ڪن ته اها خطرناڪ جنگ بند ٿئي، ته جيئن انسان ذات جنگ جي تباهيءَ کان بچي وڃي. انهيءَ درخواست تي هن شاعر کي به صحيح ڪرڻ لاءِ چيو ويو هو، پر هن انڪار ڪيو.

ڪوڏڙو نمبر ۱- ڇو؟

گڏهه- هن چيو ته مان حسن ۽ عشق جو شاعر آهيان. سنهنجو محبت سان ئي واسطو آهي، سنهن جو سياست سان ڪوبه واسطو ڪونهي.

[شاعر وري ڳائڻ شروع ڪري ٿو:

شايد اهائي آهه محبت، اي دوستو!
... ...
رنندو رهان ٿو مان ڪڏهن کنندو سمورو وقت،
دنيا کان بي نياز بهارن جي پاڻ هو-
ساقي ۽ ميڪدي ئي سڀ سڀ ٿيو آهي،
دنيا سموري پنهنجي نظارن جي پاڻ هو!

ڪوڏڙو نمبر ۲- اهو ميڪدو ڪٿي آهي؟

گڏهه- سندس اهو ميڪدو ته ڊهي پيو، پر ساقي به ويو. هن اهو ئي جانءِ لاءِ ذري ڪيتري به ڪوشش نه ڪئي.

ڪوڏڙو نمبر ١- اها وري ڪيئن محبت ٿي!

گلاهه- معلوم نه آهي، مگر ٻئا! اهو ماڻهو ڏاڍو ذهين هو، هن جي لفظن ۾ جادو ۽ تخيل ۾ عقاب وارو پرواز هو. جيڪڏهن هو چاهي ها ته پنهنجي شعر سان [illegible] خبردار ڪري سگهي ها. جيڪڏهن چاهي ها ته پنهنجي شعر کي ڍال بنائي، پنهنجي "ساقيءَ ۽ جام" لاءِ سينو سپر ڪري لڙي ها. پر هن آس پاس جي دنيا کان، ڪيون پوري ڇڏيون، هو پنهنجي خوبصورت وهمن ۾ غرق ٿي ويو؛ نتيجو اهو نڪتو جو سندس اکين اڳيان سندس ميڪدو پڄي پٽري تباهه ٿي ويو، محبوب جلي خاڪ ٿي ويو، ۽ هيءُ پنهنجي شاعريءَ جي اندي عينڪ لڳائي سڙڙ محبوب کي ڏسي به نه سگهيو، انساني نسل جي آخري فرياد ٻڌي به نه سگهيو- اها فرياد جا جيڪڏهن هن جي ڪرامت جهڙن لبن مان نڪري ها ته هوند صور اسرافيل جو ڪم ڏئي ها.

[شاعر وري ڳائي ٿو]

حسن جي ساز تي هڪ راڳ ڇڏائي وڃجان!
عشق کي هڪ نئين الجهن ۾ منجهائي وڃجان!
بخت خوابيده کي منهنجي تون جاڳائي وڃجان!
پنهنجي مخمور اکين سان مون کي مدهوش
بڻائي وڃجان!

گلاهه- جڏهن هيءُ مٺ ڀربل اکين جي حفاظت ڪري نه سگهيو، ته هين شاعري انسان کان هميشه لاءِ پنهنجو ناتو ٽوڙي زمين جي سيني ۾ هڪ خوشبوءِ وانگر لڪي وئي. هيئر جڪي ڳائي پيو، اها شاعري نه آهي، هڪ مرده محل جي گونج آهي. اچو اڳتي هلون!

[گلاهه پنهنجي ڇٽي ڀڃن کي ساڻ ڪيو، ٻئي ڀيري، ڏانهن وڃي ٿو، جتي هڪ ٻڪري ۽ ان جو مڙس ٻڪر ڳپني تماشو ڏسي رهيا آهن.

هن ڀيري ۾ هڪڙا ٻه سفيد وارن وارا پوڙها ڪرسين تي ويٺل آهن، جي ڏاڍي اطمينان سان پاڻ ۾ ڳالهيون ڪري رهيا آهن. هو هڪ ٻئي جي ويجهو جهڪي، تمام رازدارانه لهجي ۾ ڳالهيون ڪن ٿا، ۽ کلن ٿا.]

پهريون پوڙهو- مون هڪ اهڙو شعاع ايجاد ڪيو آهي، جو جيڪڏهن ان کي هڪ ٻمبار هوائي جهاز ۾ فٽ ڪيو وڃي، يعني جهڙيءَ طرح اسين اينٽي ايئرڪرافٽ بيٽريءَ کي زمين تي فٽ ڪندا آهيون. اهڙيءَ طرح اهي شعاع ڪنهن وڏي ٻمبار رستي جنهن به شهر تي اڇليا وڃن، ته ان شهر جي اندر ڪوبه ساهه وارو بچي نه سگهندو.

ٻيو پوڙهو- انهيءَ شعاع تي ڪيترو خرچ ايندو؟

پهريون پوڙهو- لاڳت جا انگ اکر ته هن وقت موجود ڪين آهن، باقي تخميني طور تي سؤ ڪروڙ خرچ ٿيندو.

ٻيو پوڙهو- ڀلا اهي شعاع زمين جي ڪيتري حصي تي تباهي آڻي سگهن ٿا؟

پهريون پوڙهو- ٢٥ چورس ميل ايراضيءَ ۾.

ٻيو پوڙهو- ٢٥ چورس ميلن تي ٽي سو ڪروڙ لاڳت! تمام مهانگو پوندو. گهٽي ۾ گهٽ، ڏهين به ٽيهه لک ماڻهو مري سگهندا، يعني في موت هڪ سو روپيا! (کنڌ کي ڌوڻيندي) هيءُ تمام مهانگو موت ٿيندو. مون هن کان سستو موت ايجاد ڪيو آهي.

ٻهريون ٻوڙهو-

ڪيترو جلدي ڪري پڌي ٿو؟

[illegible]

[illegible]

ٻيو ٻوڙهو- [illegible]

[illegible]

اهڙي جهاز جي ضرورت نه آهي، معمولي هوائي جهاز تي آهي) [illegible] هڪ حصي تي ڇنڪاريو وڃي، اتان جا رهاڪو سڪڙجي ونڪر ناس ٿي ويندا. سڪڙن واڪرا سون اندازو لڳايو آهي ته چار سو چورس ميل زمين لاءِ ڏهه ٽن ڪافي ٿيندو.

ٻهريون ٻوڙهو- اهو ته ٻڌاءِ ته ڏهن ٽن تي خرچ ڪيترو ايندو؟

ٻيو ٻوڙهو- ڪل اسي ڪروڙ. ٻر مون سوچيو آهي ته انهيءَ ايجاد جي ١٠ سيڪڙو رائلٽي وٺان، هر ٽن تي ١٠ سيڪڙو رائلٽي!

ٻهريون ٻوڙهو- هڪ ٽن سان ڪيترا ماڻهو مرندا؟

ٻيو- اهو آباديءَ تي منحصر آهي: ڪوبيءَ جي رڻ پٽ يا آفريڪا جي رڻ پٽ ۾ چار سؤ چورس ميلن ۾ مشڪل سان ٻه ماڻهو ملندا. ساڳئي وقت، دنيا جي جن علائقن ۾ گهڻا ماڻهو رهن ٿا، اتي آءٌ سمجهان ٿو ته هن سفوف جو استعمال نهايت ڪارآمد ثابت ٿيندو. ايشيا ۽ يورپ جي آباد علائقن ۾ اوهان کي ٻه سؤ چورس ميلن ۾ ٻه ڪروڙ ماڻهو ملي سگهندا.

ٻهريون ٻوڙهو- هڪ ڪروڙ سڪڙا

ٻيو ٻوڙهو- ها ها ها، واهه جو ٻڌايئي! ڪوڙي ته تشبيهه گولي ڪڍي ائين. ها، مون ڀانئي ته چار سؤ چورس ميلن لاءِ ڏهه ٽن!!

[illegible] هون ۾ [illegible] ڪروڙ [illegible] هجن، ته چاليهه چورس ميل ۾ چاليهه لک ماڻهو رهندا هوندا، جن لاءِ [illegible] تي ٨ ڪروڙ لاڳت ٿيندي. انهن ڪروڙن تي ١٠ سيڪڙو رائلٽي وٺندس. ان مان سمجھ ته چاليهه لک موتن تي ڪيتري رائلٽي ايندي!

ٻهريون ٻوڙهو- تنهنجو ته نصيب کلي پيو!

ٻيو ٻوڙهو- بدقسمتيءَ سان دشمن جي حملي مون کي اندو ڪري ڇڏيو، نه ته جيڪر هڪ ٻيءَ ايجاد تي غور ڪريان ها.

ٻهريون ٻوڙهو- ڪهڙي؟

ٻيو ٻوڙهو- اها ايجاد اهڙي خطرناڪ آهي جو فقط ڪن ۾ ٻڌائي سگهجي ٿي.

(ٻنهي سان [illegible] هڪ ٻئي جي ويجهو وڃي، ڪن ۾ ڳالهيون ڪرڻ [illegible]

ٻڪري- [illegible]

[illegible] ڪيا هئا، جي [illegible]

ٻڪري- هوڏانهن ته ڏس! [illegible] خوشيءَ سان انسان ذات جي موت جون ڳالهيون ڪري رهيا آهن؛ ڇا انهن کي پنهنجو اولاد ڪ[illegible]

ٻڪر- هو ته سڀ، ٻر هنن [illegible] ڪنهن نموني سان ٻور[illegible] هو ته [illegible] ٻر هميشه دشمن جي ئي گهر تي ڪرندا، ۽ [illegible] گهر محفوظ رهندا.

ٻڪري- عجيب جاهل ماڻهو آهن.

ڪڪڙ- جاهل نه آهن، سيڙا [illegible] ماڻهو دنيا جي بهترين جانئي ۽ فطرت تي قبضي ڪرڻ وارن مان هئا. جيڪڏهن هي چاهين ها ته دنيا کي هزار باغن جو سڪ ٺاهي سگهن ها. ليڪن هنن موت جا شعاع ايجاد ڪيا، ۽ زندگيءَ جي

شعاع جي پرواهه نه ڪئي؛ هي موت جي سفوف [illegible]
[illegible]
پکاريندي رهي. جڏهين زمين، باليءَ ۽ ٻج [illegible]
لاءِ پڪاري رهي هئي، تڏهين هي پنهنجي
تجربيگاهه ۾ سج جي گرميءَ جي درجي سان
دنيا کي تباهه ڪرڻ جي سوچي رهيا هئا.

هربون [illegible] (وڏي آواز ۾) [illegible]

پيو — سچ ٿو چوين!

هربون — هٿ ملاءِ!

[ٻئي زور سان هٿ هٿن تي هڻن ٿا]

پيو — ڪهڙي نه شاندار ترڪيب آهي!
داد ٿو ڏيان تنهنجي عقل جو. چانهه سوچڻ اٿئي!
شاعري آهي، شاعري!

هربون — پڌاياڻيءَ تہ ڪهڙي ڪاڻ ايجاد
ٿيندي، ۽ ڪيتري سستي! [illegible]
(اڃا بيهي، حرش [illegible]) ڏسين
ڪلاڪن ۾ ساري [illegible]
ڪرهانڪ آڪسائيڊ ۾ بدلائي ڇڏيندو، ۽ جن
ذهنن تندرستي دنيا [illegible] آڪسيجن ختم ٿي ويندي!
پاڻين ٿو نه [illegible] آڪسيجن ڪنسوءِ ڪو [illegible]
تي حشرو رهي [illegible] ڪهڙي نه
ترڪيب آهي! [illegible] ڏسي [illegible]
۾ ساري دنيا [illegible]
سستي موت جي ڪهڙي ايجاد ٿيندي! اچڪلهه
پاڻي زمانو اهڙو آهي جو لاڳت گهٽ ۾ گهٽ،
۽ نفعو زيادہ ۾ زيادہ! [illegible]
منهنجي ايجاد. . . . . .

پيو [illegible]
ڏهن هزارن [illegible]

هربون [illegible]

[illegible]
[illegible]
تي ويٺي وچي [illegible]
اقتصادي ايجاد [illegible] هن مان ڀاڱ ڪسي نفعو
نه ٿيندو.

پيو — [illegible]
[illegible]

[ٻئي ميز تي — ڪجهه موڪن ٿا]

[هڪ ڪمري ۾ هڪ گول ميز پيل آهي،
جي مٿان ساڻي رنگ جو ڪپڙو آهي،
ميز جي چوڌاري ڪيترائي ڪرسيون پيل آهن،
ن تي مختلف ملڪن جا نمائندا ويٺل آهن.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]]

[illegible] جو نمائندو — [illegible]
[illegible]

[illegible] جو نمائندو — [illegible]
آهي، [illegible]

ملڪ ٽ جو نمائندو — [illegible]
۾ آهي!

ملڪ ٺ جو نمائندو — [illegible]
آهي، جو [illegible] جو [illegible] آهي!

چيئرمن — آرڊر، آرڊر، حضرات! سان هن
ڪانفرنس جي [illegible] مقصد تي چان ٿو. عالمگير
جنگ شروع ٿي چڪي آهي. ساري دنيا باهه
جي لپيٽ ۾ وڪوڙجي ويئي آهي. هن جنگ سان

ساڳي تمدن کي خطرو آهي. جڏهن هڪڙهن [illegible] جاه جنگ بند ڪئي، ته [illegible] ويندي. اسان تي لازم آهي ته فورا دنيا ۾ امن قائم ڪريون، جو هن ڪانفرنس جو اولين مقصد آهي. جنگ ختم ڪريو!

هڪ ٻئي جو نمائندو — مگر مسٽر چيئرمين، هر ڀانئين هيءُ سوال آهي ته هيءَ جنگ پهريائين ڪنهن شروع ڪئي؟

ب — تو شروع ڪئي.

الف — نه، تو — خبيث!

ب — نه، تو — دغاباز!

الف (هڪ ڏيکاريندي) — انسانيت جا دشمن!

ب (مڪ هڻندي) — جمهوريت جا دشمن!

[ٻئي نمائندا هٿين پنجي وڃن ٿا. ڪيترا سياستدان ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهن.]

ڪلارڪ — انهن ماڻهن کي اسان جي اسڪائونٽن ”ڪارواڪ“ جي تهخاني مان پڪڙيو هو، جتي پنهنجي ڪانفرنس ڪري رهيا هئا. شهر ختم ٿي چڪو هو، پر هنن جي ايمان ڪانفرنس ختم نه ٿي هئي.

لوڊ ورنبرو — بابا هي ماڻهو ڇا پيا ڪن؟

ڪلارڪ — پتا! انهن جي ڪانفرنس اڃا تائين هلي رهي آهي!

[ايتري ۾ ڪجهه سياستدان پنهنجي نمائندن کي ڇڏائي وٺن ٿا، ۽ ڪانفرنس وري چالو ٿئي ٿي.]

هڪ ملڪ جو نمائندو — حضرات! جنگ ختم ڪرائڻ کان اول، هيءُ ڄاڻڻ تمام ضروري آهي ته پهريائين جنگ ڪنهن شروع ڪئي. منهنجي رٿ آهي، ته انهيءَ لاءِ هڪ ڪميشن مقرر ڪئي وڃي.

[آسري ۾ هڪ ماڻهو جو [illegible] ٿو. ٿوري دير کان پوءِ [illegible] آهي، هڪ ڪوبرانجي اٿي بيهي ٿو، ۽ ڪنڌ ۾ [illegible] جوڙي ٿو:]

ماڻهو — شهر ”پراس“ [illegible] ختم ٿي ويو

س — [illegible] ڏيو!

ماڻهو — حضور، اهڙو هيٺو خبر ٿي آهي ته آفريڪا جا ٥٠ شهر خاڪ ٿي ويا، يورپ ۾ ٥٠ شهر ناس، ايشيا جي سمورن تخت گاهن کي باهيون! حضور جلدي ڪريو. دنيا امن چاهي ٿي، فوري امن!

س — تون ڊوڙ ۾ ڳالهائڻ وارو ڪير آهين؟ ويهي رهه!

[ماڻهو مجبور ٿي ويهي رهي ٿو.]

خ — حضرات! مان ڪنهن غير جانبدار ڪميشن جي حق ۾ ووٽ ڏيڻ نٿو سگهان. ڇو ته ج ع خ ح جا باشندا يونٽي پيل ۽ ڪري آهن، ۽ سندن آدم شماري ٥٠ سيڪڙو [illegible] جاهل آهي.

[تون ٿي وڃڻ ماڻهو وري گهبرائجي اٿي بيهي ٿو]

ماڻهو — حضور اسي سيڪڙو ٿي ٻوڙا [illegible] سيڪڙو ٻوڙهيل سڀ سڙي رهيا آهن. [illegible] ٻوڙهيل ۽ اڻ ٻوڙهيل جو ڪوبه فرق نٿو ڪري. اجهو هيٺو اطلاع آيو آهي ته آفريڪا جي [illegible] کي باهه لڳي وئي.

م — مسٽر ع! هي ماڻهو ڪير آهي؟

— جو مسٽر! اوهين ڪهڙي ملڪ جا نمائندا آهيو.

ماڻهو — حضور، مان دنيا جو نمائندو آهيان.

خ — مسٽر چيئرمين، آءٌ پڇي سگهان ٿو ته انهيءَ نالي جو ڪو ملڪ موجود آهي؟

چيئرمين — نه!

غ– تہ ويهي رهو، وڃ و نہ گالهاءِ. هن وقت زندگيءَ ۽ موت جو سوال آهي، جنگ ۽ امن جو سوال آهي. اسين ساري دنيا جا سياستدان امن چاهيون ٿا، انهيءَ لاءِ ئي هت اچي گڏ ٿيا آهيون. اسان کي انسانيت جي فلاح ۽ بهبوديءَ جو خيال آهي، اسين ئي ذمہ وار آهيون. انسانيت جو جيڪو اسان تي فرض آهي، ان کي چڱيءَ ريت ڄاڻون ٿا. حاضرين آءٌ هن نازڪ موقعي تي اوهان جي اڳيان شيڪسپيئر جو هڪ قول پيش ڪريان ٿو:

"To be or not To he is the question!"

(حياتي يا موت – اهو آهي سوال؛)

[فون وارو مالهو وري ڪڇهرائيجي اٿي بيهي ٿو]

مالهو– حضور، اوهان هت شيڪسپيئر ورجائي رهيا آهيو، هوڏانهن دنيا ختم ٿيندي پئي وڃي. خدا جي واسطي جلدي امن قائم ڪرڻ جو ڪو فيصلو ڪري وٺو. هڪدم جنگ بند ڪرڻ جو حڪم ڏيو، نہ تہ اڄهو اڄهو هيٺ خبر آئي آهي تہ ... تمام دير ٿي ويندي ...

غ (سخت غصي ۾ اچي)– ٽوبي آر ناٽ ٽوبي، (حياتي يا موت!)

مالهو– حضور، اتر قطب جي برف پگهرڻ شروع ٿي وئي.

غ (وڌيڪ غصي ۾ اچي)– ٽوبي آر ناٽ ٽوبي!

مالهو– آسٽريليا ۾ گرميءَ جو درجو ڇہ هزار سينٽي گريڊ تي پهچي ويو.

غ– ٽوبي آرناٽ ٽوبي.

مالهو– هندستان خاموش آهي!

غ– ٽوبي آر ناٽ ٽوبي! مان هيملٽ جي ساري تقرير پيش ڪندس، اهو منهنجو بنيادي حق آهي.

مالهو– هينئر ساري دنيا خاموش آهي، ڪٿان بہ ڪو آواز نٿو اچي.

[فون وارو مالهو مٿو ميز تي رکي پنهنجي ٻانهن ۾ مٿي کي لڪائي سڏڪا ڀري ٿو]

غ– ٽوبي آر......

ڪوڏڙو نمبر ١– بابا، توهان

گڏهہ– ڪاٿي جي ڳالهہ آهي بابا

... بيا ختم ٿي ويا ...

هن جي تقرير اڃان ختم ٿي ٿي.

[گڏهہ پنهنجي ٻچن سان اچي وڃي ٿو]

اهن ٻچڙي ۾ هڪ ساهہ پنهنجي مٿي جو ... کوليو، پنهنجي ٻچي کي اوڀرندي ڏانهن ...:

سهڻا! اٿم ٻار جا مار ٻل سمجهہ!

راڄ دلارا!

سهڻا!

[ٻار انتهائي بدشڪل آهي: هڪ اک مٿي تي ۽ هڪ ڪاڏيءَ تي: زبان وات جي بجاءِ ڪن ڪان ٻاهر: ٽي ٻانهون، هڪ ٽنگ ۽ ٻہ ٿنڀ: هڪ مٿي تي سنگ نڪتل، ۽ پڻ مٿي جي اندر هڪ ٻانهن آهستي آهستي لڏي رهي آهي]

ڪوڏڙو نمبر ١– بابا! هيءَ انسان جو ٻچو آهي؟

گڏهہ– نہ پٽ! هيءَ جهنم جو ٻچو آهي.

ڪوڏڙو نمبر ١– جهنم ڇا آهي؟ بابا!

گڏهہ– پٽ! هر ڪا ماهواري شي لنڊن نيويارڪ ذرڻ مان لهي ٿي. هڪ خاص گرميءَ جو درجو مقرر هوندو آهي، جنهن جي اندر رهي هوءَ پنهنجي شڪل ۽ ڪيمياوي صفتون برقرار رکي ... ليڪن انهيءَ ... گرميءَ ... بدلائڻ سان هوءَ پنهنجي شڪل و صورت ۽ ڪيمياوي صفتون بہ بدلايو وڃي. انسان سان بہ اهوئي ٿيو. اٿمي ۽ هائڊروجن بم جي جنگ ڪان پوءِ جيڪي بہ ٿورڙا انسان بچيا آهن، اهي يا تہ سڀ انڌا ٿي ويا آهن، يا پاگل ٿي ويا آهن، يا سرطان جي بيماريءَ ۾ مبتلا آهن، انهن مان ڪو بہ نہ بچندو. آهستي آهستي هن

هوبا گهر جا سمورا انسان ڏنا ٿي ويندا. انسان [illegible] عورت جي [illegible]
بار پيدا ٿيو آهي، ۽ شايد اهائي عورت انساني نسل ۾ واڌ رو ائي، پر اهو خيال به غلط نڪتو؛ هائڊروجن جي گرميءَ پيدائش جي [illegible] کي نڪر نڪري ڇڏيو. هي [illegible]
ڪڪ ماڻ انڌي ٿي چڪي آهي.

[illegible] عورت جي [illegible]
[illegible] ڪيڏي [illegible]
[illegible] پيدا ٿي نٿا سگهن؛ [illegible]
[illegible] ٿي سگهن ٿا. انسان جي آريعدي اها آهي [illegible] سندس اڳيان زندگيءَ [illegible]
ٿي، ته هن زندگيءَ [illegible]
[illegible] ان ڪاسوءَ [illegible]
ٿيو ڪي ڪونهي!

(پردو)

اهاڻي

[جڏهين پردو کڄي ٿو، تڏهين اهاڻي ساگي زمين پنهنجي محور [illegible]
ڦرندي... . اهو ئي آسمان، [illegible]
رنگ بارن جو [illegible]، اهو ئي ماڻهو ... ..
هڪ ماڻهو جو پنهنجا ٻئي هٿ ٿيلا ٿو
زمين ڏانهن مٿهن ۽ تماشائين ڏانهن پٺ ڪيو، بت واسگر ماٺ ۾ آهي! گهڻي
گهڙين جي خاموشيءَ کان پوءِ ساڳئي
ڪورس جي صدا ڪائنات جي فضا ۾ گونجڻ
لڳي ٿي]

ڪورس:

ليڪن انسان مئو نه آهي،
هو اڄ تائين زنده آهي:
هو ئي زمين تي رهي ٿو،
اڄ به اهائي زمين آهي،
اهوئي آسمان،
اهائي ڌرتي،
[illegible]
اهائي [illegible] جي سڪ،
[illegible]
[illegible]
[illegible] بشر جون تندون؛
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
وقت هڪ ماڻ آهي،
[illegible] پرورش آهي،
[illegible] آهي،
[illegible]
[illegible]
جنت جو؟ جهنم جو؟
اي انسان! منهنجا پاڻ!
منهنجا ساٿي!
منهنجا همدم، منهنجا دوست!
[illegible] جواب آهي.
[illegible]

[ڪورس جي [illegible] آواز [illegible] ماڻهو تماشائين ڏانهن پٺ ڪيو بيٺو هو، اهو تماشائين طرف گهمي ٿو، ۽ آهستي آهستي اسٽيج جي مرڪز ڏانهن وڌي ٿو. ڪيس پيرن کان چوٽيءَ تائين نيري پوشاڪ پيل آهي، سندس منهن تي نيرو نقاب آهي جنهن تي سواليه نشان لڳل آهي. جڏهين اسٽيج جي مرڪز وٽ اچي ٿو تڏهين پنهنجا ٻئي هٿ تماشائين جي طرف وڌائي ٿو. تماشائي ڏسن ٿا ته سندس هڪ هٿ ۾ هائڊروجن بم آهي ۽ ٻئي هٿ ۾ امن جو ڪبوتر!]

هڪ ڏينهن جي ڳالهه آهي ته .....

”’ڪڙٻت‘ پڌي ڪٿي ’زيپت‘ ڏيا.....“

[illegible] هڪ [illegible] [illegible] ... سائين وٽ [illegible] جاءِ [illegible] ... پڌو پلو هو. اوچتو گهوڙي جي ڪڙٻت [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... ”واهر ڪجو. اسان جو [illegible]“

[illegible] ... ڪي [illegible] ... [illegible] ... ’وهاڻ جو آهي؟“

[illegible] ... [illegible] آهي [illegible]“

[illegible] ... ”پاڻيءَ لڳي ته [illegible] ... [illegible]“

[illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... آهي [illegible]“

[illegible] ... [illegible] ... [illegible] آهي [illegible]

[illegible] ... [illegible] ... ’ڪڙٻت‘ پڌي [illegible] ’زيپت‘ [illegible]“

سائين جو ڪوبه هاڻي پتو هو. خاموشيءَ سان اٿي [illegible] ... [illegible] ... [illegible] جا ڪٿوڪرا [illegible] ... [illegible]

— محمد عثمان [illegible]

"ويتر، ڇانس ها ڪ واه واه!"

[illegible]

[illegible] ني آڌ ۽ بالر ٿي ڊريءَ لڳ ويهي رهيس.

[illegible] سُوڙ ۾ اچي اوٻارين لوڙارين ڳالهين ۾ رهجي ويو.

[illegible]

اٿس سڀئي رهيو [illegible] ڪو مدت تان لٿيس وڃ جاور [illegible] مالڪ لي سڃاڻي ٻيهي رهندو آهي، پر صاحب [illegible] اڪيون ڍڪي، وٺي جو ڏينس پي آڇل ته وڏيرو صاحب [illegible]
ٻنهي [illegible]
وڏيرو صاحب [illegible]
ٿيا ويٺا آهن.

[illegible]
ڪري [illegible] رهيو [illegible]
صاحب [illegible] "مزور! مزور!" [illegible]
ليو، اندر [illegible]
جي حضور ۾ حاضر ٿيو — [illegible]
ٿيري ڳڏي [illegible] صاحب [illegible]
رحيم داد اندر، وڏيرو صاحب [illegible]
رحيم داد ڏاڍو [illegible] خالي [illegible]
ويو سڳو مزور جي [illegible]
[illegible] پٺيان [illegible] "مزور [illegible]"
وڏيرو پريان؛ مزور [illegible]
[illegible] مزور [illegible]
ير [illegible] جي [illegible]
سامان ڪڍائي، صاحب [illegible] اڳي روانو، پر وڏيري [illegible]
ته [illegible] خوشي [illegible]
همراهه پيڙو ٿيو — "رحيم داد! ڪلتر هوئي! سندس شڪريو [illegible]
[illegible] ته [illegible] سڃاڻو [illegible] پر [illegible]
[illegible] دعوت ڪئي [illegible]
[illegible] ها ته واهه واهه......"

[illegible] ڪي [illegible]
وجهي، آئي [illegible] لهي پيس.

[illegible]

مضمون

[illegible] ۾ سنڌي ترجمن قرآن — پروفيسر [illegible]

بد بختاني جا ڏينهن — جي. ايم. سيد

مشرق ۾ ترجمو ٿيل داستان — پروفيسر [illegible]

حيدرآباد ثالث — پروفيسر محبوب علي چنو

چتو سانگي — ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

آخوند محمد بچل "[illegible]" — سيد حسام الدين [illegible]

سنڌي [illegible] — مولانا [illegible]
قادربخش ميمڻ
ايم. يو. ملڪاڻي

ٻُڌندڙن جا رايا — رسول بخش پليجو
— شيخ حفيظ، وهاب انڙ ۽ ٻيون

تبصرا — غ. ڪ

[illegible] طاقت آهي، جنهن ذريعي [illegible] ذهني [illegible]
ڪري [illegible]، ته مثال طور [illegible] ماڻهن جي [illegible]
[illegible] اسرار [illegible]
[illegible] ڪڏهن [illegible] ڪري [illegible]
[illegible] حلال [illegible] ڪري [illegible]
[illegible] پڙهي وڃن. انهوني سبب آهي، [illegible]
لاءِ هميشه ڪوشش ڪندا ايندا آهن.

[illegible] علم دل کي بيداري، دماغ [illegible]
[illegible] قدرتي [illegible] ڪري، [illegible]
[illegible] ته انهي دل ۽ دماغ وار ماڻهو [illegible]

[illegible] وحشي ماڻهو [illegible]
[illegible] تلوار [illegible] هٿ [illegible]
[illegible] مهرباني ۽ مروت [illegible] دل [illegible]
[illegible] ڪندي رهي ٿي، ڇا [illegible]
[illegible] ٿي [illegible]

پروفيسر ايم. يو. ملڪاڻي

[illegible]

(بمبئي ۽ ڪل-ڀارت سنڌي ساهت سڀان تي وڌيل تبصرو)

[illegible]

وغيره، ۽ سنڌي ساهت جو مشعل اوچو ڪنيو بيٺيون آهن.

آکاڻين جي ترقي

[illegible]

[illegible]
انگريزيءَ مان ترجمو [illegible] آهن ته ڪي مضمون ۱۹۵۴ع ۾ ڇپجڻا [illegible] مضمون ڪوشش ڪئي آهي،
ته هرهڪ پوري درجي جون ڪل آڪاڻيون [illegible] ۾ مٿي ڏنل پوري، بلڪ اصلي [illegible]
[illegible]

نمبر ۱)؛ ڪوڏر.
[illegible]
رهو ٿيون ۾ ۱۹۵۳ع جي انعامي ڪهاڻي نمبر ۲)؛ سڪوت
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ڪارڪن لجي.
جڳت آڏواڻي- ڪل نہ اهي محبت جو زمانو
آسانند مامتورا- شير خان.
مرلعل هنگوراڻي- پاڙي جي ٻاجهه.
چمن راجپال- فنڪار؛ ٻي تصويرون.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ڪرشن راهي- عزت ڪيئي اڪاري؛ چالورن واريون ماءُون؛
ايشور آنچل- بدزيبا بُت؛ چرتر هين؛ ڀجاءُ.
ڪشور ڀوجا- بربلي؛ ٻه روپيا.
دامن طالب- اڄ ڪلهه جو مجنون؛ اڌائي روپيا
انم- جيون ساٿي؛ واڪ آئوٽ.
چيتن ماڙيوالا- جوانيءَ جو نشو؛ اڳرو قدم
ڪل آسناڻي- صبح شام؛ زندگيءَ جي راهه تي.
مرلي مکي- پاپن جي ڦيري.
نارائڻ ڀمڀاڻي- لاٽندڙ جوتي.

اماڻارام لعلواڻي- ادب.

موتيرام موٽياڻي- مجهو سنڌي.

لڇمڻ هرسواڻي- ڇانڊيروش ۽ لٽون منوواس.

[illegible] جادوڻي- معاملو روڻي ۽ امو ڪو ميلاپ.

پرڀ ونجواڻي- اپاڪڙ.

[illegible] رتي- دستاوير ڪلير.

[illegible] ي، قومان پيار اثر ۽ انڌري.

منوهر لعل- ڏاڄي واليان.

سيڪرج سسياڻي- ڪونڪا ڳوڙها.

ڀڳواداس چاولا- جي هي ۽ سوناپور.

ڪ٪ پرڪاش- دل وس ۾ نه آهي.

[illegible]

[illegible]

[illegible] ٻاڙيءَ تي زور ڏنو ويندو هو. هر هڪ ڇهن ڇهن سالن ۾ سنڌي ساهت اندر پورو ميدان [illegible]

ناٽڪن جي ترقي

ناٽڪ، وڏا توڙي ننڍا، جو سنڌ ورهاڱي کان اڳ لکيا ويا، سي ساهت جي ٻين شاخن کان گهٽ پيدا ٿيندا هئا، مگر هتي اچڻ کان پوءِ ته ويتر انهن جي اڻاٺ ٿي پيئي آهي. سنڌ ڇڏڻ بعد ٻهرين زور

موندو هو آڪاس ۾ ڪو آهي، جنهن ڪري [illegible]
ويون. بهاريءَ وارن تي سال ۾ [illegible]
سال ۾ [illegible] نانڪ فقط [illegible] هو آهي، [illegible]
آڻيا مير [illegible]

[illegible]

تي جو [illegible] سگها آهن [illegible]

[illegible]

[illegible] آهن.

[illegible] "جادوءَ جي ڪرسي" [illegible] "سان ڪر آهي" [illegible]

[illegible]

وقاني آپارجن ته هي نانڪ جيڪر زياده زوردار ٿي پون.

[illegible]

وارث آهي [illegible] مهربون [illegible] جيڪو [illegible]

[illegible]

پنهنجي ويو آهي.

مضمونن جي ترقي

[illegible] افسانوي ادب، ناول، [illegible] مضمون [illegible] آهن. هو مضمون ۾ هوندا آهن [illegible]

۾ ڪهڙين [illegible] عنصرن وسيل بابت ظاهر ڪندو آهي، تنهنڪري ويچار ضرور [illegible]
[illegible]
مٿس گهڻو تنوع ۽ نئين جيوت جي ڪن خاص مسئلن جي جهلڪ ملي ٿي.
[illegible]
[illegible] "ليکڪ" ۾ [illegible]
[illegible] "وطن دوست" [illegible]
[illegible] پوري ٻهراڙيءَ جو "چني"، [illegible]
[illegible] "امان لئي جي ڏيو"، [illegible]
[illegible] "ڪميونسٽ جو سهرو"، [illegible] "ساڳي جي ماڙ" ۾ [illegible]
[illegible] جيڪو حيدرآباد"، [illegible] جو "[illegible] وڃان سگهون"، [illegible]
[illegible] سگهندو ملڪاڻيءَ جو "[illegible] ڪيئن شروع ڪيو"؛
[illegible] "سچي پتوڻ [illegible]" [illegible]
۽ نازڪ مذاق ۾ رڪيل آهي.
[illegible] تنهنڪري [illegible] ۽ [illegible]
[illegible] مضمون ڪيا آهن: "هندستان ۽ پاڪستان [illegible]"
[illegible] "[illegible] پنجابي؛ "ڪشمير [illegible]" ۾ [illegible]
[illegible] "[illegible] ڪهاڻي"، "[illegible] سنگ"، "روسي [illegible]"
[illegible] "[illegible] سنڌ جي [illegible]"
[illegible] "[illegible] ڪتب [illegible]"
[illegible]
[illegible]
[illegible] ڪئي وڃي آهي.

[illegible]
[illegible]
امن جو ايلچي گورڪي"، "وطن دوست ۽ انسان دوست ٽئگور"، "انسانيت جو اديب ڪاليداس"، "انسان دوست گرو ناڪ ديو" ۽ "شري سرت چندر چٽوپاڌيا"، گوبند مالهي
[illegible] سنڌي [illegible] ڪن انهن
تي روشني وڌي [illegible] ۽ "ڪوي ڪاليداس"

ٽي مک جيون چرتر آهن: "ليوٽسون" [illegible]
سگيت ڪار)، ميتا ماتورا ۽ "مارڪس آريلس ۽ [illegible]"

[illegible] مضمون نويسيءَ جي [illegible] ۽ [illegible] "[illegible] ۽ [illegible]" ۽ "[illegible]"، [illegible] "ڪڇ [illegible]" "شاهه جي ترقي پسندي" ۽ "[illegible] شاعر [illegible]"، "[illegible]" ۽ "پريمچند جي نظر ۾ سماج"، ڪرت ڀاٽيا جا "سنڌي [illegible]" [illegible] ۽ [illegible] "جو حقيقت پرستيءَ شعور [illegible] دارائن [illegible] ڀوڄراج جي مشهور مقالي "[illegible]" [illegible] سڀ مضمون سنڌ کي ترقي پسند نظريي [illegible] [illegible] (Objective) نقطه خارجي يا غير شخصي [illegible] يا شخصي (Subjective) [illegible] مضمون [illegible] "[illegible]" وارن، سيسي پريمچند جي [illegible] [illegible] جنگ جي اڳوان ساهتڪار [illegible] [illegible] واري مضمون [illegible] (مسعود [illegible])، [illegible] پارتي (پريمچند جون ڪهاڻيون)، [illegible] شاهه زماني جي ڀورتين [illegible] سنڌي ڪهڙي [illegible] آهن جا لکيو هو، جو "حقيقت" [illegible] ۽ شاعرانو شعور" [illegible] نه لکيا آهن، [illegible] ليک: "[illegible] جو جادو"، "[illegible] گيت [illegible] آهن" ۽ "[illegible]" [illegible] مضمون آهن. [illegible] گجرا جي [illegible] "سڀ بهترين ڪتاب" [illegible] [illegible] لاءِ سري برماند [illegible] انعام [illegible] ويو.

سماجي مضمون نويسي [illegible] ذهن [illegible] رهي آهي [illegible] علمي [illegible] لکيا آهي [illegible]، اخلاقي ۽ [illegible] تي [illegible] لکيو آهي، جن [illegible] "[illegible]"، "[illegible]"، "[illegible]" ۽ "انسان جي معاش". [illegible] ڪيس ۽ سنڌس [illegible] مضمون جو مجموعو "[illegible]"، [illegible] هن صاحب جا ڪيترا معياري مضمون [illegible] صاحب جي [illegible] [illegible] آهي ۽ جيئن [illegible] زيادهه لکندو هن وقت پيو ڪم ڪري. سندس مضمون اخلاقي، [illegible]، ادبي، تاريخي، مطلب ته هر وشيه تي لکيل هوندا آهن، جن سڀني جو [illegible]

[illegible]

[illegible] ۾ انگلاءِ ڇاپيندي آهي، سنڌي مکيہ مضمون، جهي اکثر مشهور [illegible]

[illegible]

الي، سچل واري ڪتاب جو خاص باب آهي ”سچل امن ۽ [illegible]

[illegible]

عبارت عالماڻي ۽ عربي فارسي [illegible] سان آهي ۽ منجهن ايترا حوالا ڏنل آهن جو [illegible]

[illegible] هندستان ۽ سنڌيءَ جو [illegible] عالم آهي

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڪتاب [illegible]

وارو ڪتاب [illegible] آهي [illegible] سنڌي [illegible]

”[illegible] جو ڪلام“ [illegible] ”[illegible]“ [illegible]

[illegible] آهي [illegible] مشهور [illegible] ترجمو ”[illegible]

[illegible]“ [illegible] آهي [illegible]

ڪتاب آهي. [illegible] آهي [illegible]

لاءِ [illegible] آهي [illegible]

[illegible] ڪتاب جو ترجمو ”[illegible]“ [illegible] ڪتاب

[illegible] جو ترجمو ڪيل آهي، ۽ [illegible] لاءِ [illegible]

[illegible] ڪتاب آهي. ”[illegible]“ [illegible] سال [illegible] مشهور ۽

[illegible] ۽ [illegible] سال [illegible] ساهت کي ڀرپور ڪري

رهي آهي سا ڪوشش تحسين جوڳي آهي.

ناول ۾ ترقي

[illegible]

۱۹۵۱ ۾ [illegible] "ڪاهي پريو ڏيوتا" [illegible]

[illegible] ڪري ڏو لاهي.

۱۹۵۲ ۾ [illegible]

[illegible] ڪري سنڌيءَ ۾ آندو [illegible].

۱۹۵۲ ۾ [illegible] "ڪتاب"، ۽ "سڀني خداڻ" [illegible] ناول "بک" ڇپايو هو جو جيوت چاولا ترجمو ڪيو هو.

هندستان ۾ ٿيندڙ [illegible] ذڪر جوڳو ٻيو ناول "ڪومايل ڪلي" هڪ ڪهاڻي ڪتاب
تارا ميرچنداڻيءَ جو لکيل [illegible]
ورتل اجمير سال ١٩٥٠ ۾ [illegible]
سان ڀريل آهي، جنهن ۾ مرد [illegible]
هوندي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] جيون تي هڪ همدردانو ناول آهي.

[illegible]

[illegible] هن جو ٻيو ناول "زندگيءَ جي راهه تي" [illegible] ۾ ڇپيو. [illegible]
[illegible] آهن. [illegible] جي [illegible] جي چوڌاري [illegible]
[illegible] آهي [illegible] آرٽ [illegible] ڪتاب جي روايت اچي

وڏي [illegible] [illegible] آهي [illegible]

[illegible] [illegible] آهي [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] وارو [illegible] [illegible] جي [illegible]

[illegible] ڪن جي ناول "[illegible]" [illegible] آهي [illegible]

[illegible] وڌيون آهن. ناول "[illegible]" [illegible]

حاضر [illegible] حو ماحول جي آهن ناول ۾ [illegible]

[illegible] ناول ۾ ٻن مختلف جوڙن جي زندگي [illegible] آهي [illegible]

[illegible] جي رنڊڪن کي برداشت ڪرڻ سان [illegible]

[illegible] پهرئين جوڙي جي ڪهاڻي نهايت دلچسپ آهي [illegible]

[illegible] آهي [illegible] ناڪاميءَ وچان ڪيران [illegible]

وڃي ٿي پوي، سو واقعو اسپاويڪ ۽ سنسني خيز ٿو لڳي. ٻئي جوڙي جي ڪهاڻي ۽ [illegible]

آهي ۽ پهرئين ڪهاڻيءَ سان بحروپ [illegible] آهي. پر [illegible]

ٿيو [illegible] آهي جنهن جو مکيه آڪانءَ سان ڪو واسطو [illegible]

۽ چڱا دلچسپ آهن. اها ڪرائين واري [illegible] [illegible]

ڪري آندي وئي آهي جئن ڪو ناحو راجني سسنار ۽ [illegible]

ڪميونزم بابت ٻڌ ڪجهه پرچار ڪيو وڃي.

١٩٥٢ع جي اصلوڪن ناولن سان ڀيٽ واري [illegible]

يا موت"، جو [illegible] وارن مشهور ناولن جي پبلشر "[illegible] جون" [illegible]

شهرن جي ڪلاڻ ڪئمپ واري زندگيءَ ۾ [illegible] آهي [illegible]

۽ [illegible] وارو ٿو لڳي؛ هڪ [illegible] [illegible] لاءِ [illegible]

[illegible] [illegible] سان ڪري [illegible] ۽ [illegible]

[illegible] [illegible] ناول [illegible]

[illegible] آهي؛ [illegible]

سان [illegible]

[illegible] واقعي [illegible]

[illegible] آهي، [illegible]

[illegible] لاءِ [illegible]

آهي، [illegible] ڪي ان لاءِ [illegible] ناول جي عبارت، [illegible] جي دستور

موجب عالماڻي آهي.

۱۹۵۳ ۾ ڇپيل اصلوڪا ناول ... جن مان چار ... [illegible]

[illegible]

... ناول هوندي ... (Complex) ... خيال ۾ هڪ مرڪب [illegible]

... ۾ رنا، معمول ۽ مقصد جي ... [illegible]

... ۽ ڪاڻ وڃڙيا ... [illegible]

[illegible]

هدودي جاڳندو آهي. تنهن ۾ زندگيءَ جا اهي پهلو ڏيکاريا ويا آهن، جن جو ... [illegible]
آڪثر ڪري ماڻهن جي نظر ۾ لڪل رهن ٿا ... [illegible]

[illegible]

وري شايع ڪيو.

[illegible]

[illegible]

مرد توڙي زالون – سڀ ريٽائري، ٿباني، چار سڀ وس، يا جر و ع آهي [illegible]
يه اهڙن بهروپي ڪردارن سان همدردي ٿئي ٿي، جو جو اهي [illegible]
جو شڪار ڏيکاريل آهن ۽ سڄهن خامين سان گڏ ڪي خ [illegible]
حس مصب آهي ته جڏهن سڀ مجبور گنهگار بڪشت [illegible]
ڪمال نڏهن ئي سماج ۾ اوچ چرتر وارا انسان پيدا [illegible]

[illegible]

جنهن ڪري چڱو ناول شمار ڪري سگهجي ٿو.

هن سال جو چوٿون ناول مشهور ڪهاڻي [illegible] انند گولاڻي جو بهروپ ناول [illegible]

[illegible]

[illegible]

آهي، تولي مجهس ٿورڙيون جڳهون اٿن.

[illegible]

تاثير ڇڏيو آهي.

[illegible]

ڪردارنگاري ۾ باريڪ طرح ڪيل آهي.

[illegible]

[illegible]
ٿيا ٿڪيا پيا آهن يا ڳالهه ٿا پيا آهن، جيئن داس "مالب" جي ناول ۾
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ليڪن ڪي به ناول نويس لاءِ هٿ ايندا.

[illegible] زندگيءَ جو سرچشمو [illegible]
[illegible] ڪرمي، تصور ۽ عظمت، [illegible]
عام، جابر ۽ ظالم نظام جو پردو چاڪ ٿو ڪري [illegible]
[illegible] ۽ شعر آهي [illegible]
[illegible] انسان ذات آزاد رهي [illegible]
محروم رکڻ جي ڪوشش ڪندو [illegible]
[illegible] لاءِ بند ڪري ڇڏيندو [illegible]
جن جي [illegible] پوءِ پڙهندڙ صحيح معنيٰ ۾ [illegible] نٿي سگهن.

سيد غلام مرتضيٰ

بنديخاني جا ڏينهن

"سڪر ميني ڏينهن جي مون ڪهاريا بند ۾!"

[illegible]

"شاهه" صاحب فرمائي ٿو:

"مون ڪي مون پرين، ٻڏي وڏو ٻار ۾،
اپا اهڙن چون، 'مچڻ ٻاند ٻانين'!"

[illegible]
سهنجي اها بي ادبي معاف ڪندا.

[illegible]
[illegible] ڪجهه ٿيون.

[illegible]

[illegible]

ڪتابن جو مطالعو

[illegible]
... تصوف ۽ تاريخ تي ٻي ڪتاب پڙهيم.

[illegible]

آن حيرت ۾ ملڪ ۾ موت لي ڪتترن مسئلن تي غور ڪرڻ جو موقعو مليو. جهڙوڪ پيدائش ڪائنات جا سبب ۽ مقصد، روح ۽ مادي جي حقيقت ۽ ماهيت، [illegible] باهمي نسبت ۽ جوابداريون، ڪرمن جا ثمر، موت کان پوءِ زندگي ۽ جي [illegible] ها. مون ڪي فلسفي جي ڪتابن پڙهڻ مان اهو به معلوم ٿيو ته [illegible] غور ان قانون ڏورهو ٿي رهيو آهي: هڪ آئيڊيلزم يعني روحانيت [illegible]

[illegible]

سائنس، تجربي ۽ عقل تي مدار لڳو وڪي.

[illegible]

معاني ڪان ڪنهن نه ڪنهن رخ سان ... [illegible]

سمجهه مقصد ... واضح ... [illegible]

نه پر قوموں ... معلومات ... [illegible]

... هو روح ... [illegible]

... [illegible]

انسان جي ڪوشش ... نه ته ڪاٿي ... [illegible]

... [illegible]

[illegible]

سمجهي ۽ تصوف جي نقطي نگاهه سان غور ڪندو رهندو هوس.

[illegible]

آهي ته

"عشق جي آسان پاڻيءَ ... [illegible]!"

[illegible]

[illegible]

جي مدد آن کي کافي کنادو کيو هو.

[illegible]

وحدت جي قائم ڪرڻ لاءِ جدا جدا نمونا [illegible]
[illegible]
هڪ طرف جيڪڏهن انساني حال ۽ آزادي [illegible]
طرف مسڪن جي آب هوا، پيداوار جي [illegible]
[illegible] ۽ قبيلن ۽ قومن جي [illegible] ۽ ترقي ڪرڻ ۾ حصو [illegible]

[illegible] هڪ ڳالهه قومن جي [illegible] ۽ ترقيءَ لاءِ [illegible]

[illegible]

حڪومت قائم نه ڪري سگهيا آهن.

[illegible]

[illegible] تاريخ جي [illegible]

سچل سرمست فرمايو آهي:

[illegible]

جيل جي زندگي

[illegible]

تيسون ۾ سنڌن عمل جي گروهه ۾ هڪ ميرزا [illegible]
هڪ پوسي جو عهديدار، هڪ سو [illegible] متي پولس وارا [illegible]
روامي طرح سمورو ڪاروبار ميرزائن جي هوالي [illegible]
تي قبض هو. ميرزائن چونڊ ۾ ٿي اوڌ [illegible] نوڪري [illegible]

[illegible]

[illegible] جا منظور نظر، ته ڪي سنڌن نظرن تان لٿل هئا!

[illegible]

[illegible]

پوندو هو، جنهن ۾ ... سان ... ۽ ... قيدين کي ... ڏيو ... ڪري،
پنهنجي وغيره ڪاڻ وقت مزا ڏيندا هئا!

ڪرچيءَ جيل ۾ اٽڪل ١٨ سو قيدي هئا، جن مان اٽڪل ... سو کي ... ۾
ٿين ڪلاس ۾ رکيو ويندو هو؛ ... "بي ڪلاس" ...
... کي هيٺين گروهن ۾ ورهائي سگهبو:

[illegible]

[illegible]

(٣) اڻ پڙهيل ڇوڪرا؛

(٤) بي ڏوهي ۽ جيل ۾ رکيل قيدي؛

(٥) جوش ۾ انتقامي جذبي هيٺ جهيڙي ۾ اهي ڏوهاري.

[illegible]

[illegible]

وڏيڪ ڏي پڙاڻا، ساليءَ، ڪڙي ۾ پس مرووبات ولدڪيءَ جمع [illegible]
ڏيون ڏيون چورون ۽ رواجي هوا هوا عام هئا. ادائب جو [illegible]
حقلي ۽ جاسوسي عام عام هئي. هتون بس ٻل هون. ساوڻون ۽ ٻاڻ جو [illegible]
ڪڏي هن خرابيءَ ڪري جار هوند. هئي هي ڏ [illegible] ڏي آ [illegible]
ساوڪ ڏي سمجهيو ويندو هو، هو ان ڪري ڪڏهن ڪجهه ساهو
انتهائي خراب هو - پيٽ - ان تي پورو ڏي سگهندو هو. خط پٽ مشڪل سان موجود هئا. [illegible]
سهري سدن وڏيڪ سمسب جي آغاز جي نشاني هئي.

[illegible]

هوڪرن [illegible]
ڪتي وڏن خط [illegible]
اندل سب ڏني [illegible]
ناور وٽ [illegible]
ڀيٽن جي مسجد وٽ آيا ته پويان پوليس واري اچي ڪس جهلي؛ پوليس واري [illegible]

[illegible]

[illegible] ته پيو ڇا ٿيندو!

[illegible]

[illegible] پهچي سگهندو.

[illegible] چارسو قيدي آهن هتان جي ٻي درجا جيل ۾ هئا هئا ؛
[illegible] ڪنهن يا غريب ۽ لاوارث هئڻ ڪري سندن ضمن ڪورٽ ۾ ٿي پوي
يا وڪيل ڪون هون، يا پوليس اعتراض ٿي ڪيو يا ماجسٽريٽن ڪيڏي ڀيرز
[illegible]
لنگهه هئا ته ڪي واقعي چڱائي ۾ سگهيا ٿي!

[illegible]
[illegible] ڪنهن [illegible] لاوارث، ٻي روزگار ۽ غريبن ۾ [illegible] ٿيون.

جيڪي سور انساني فطرت جو مجموعي [illegible] آهي [illegible]
حراج ڪي صرف اخلاقي يا مذهبي پابندين معرفت [illegible]
موڪلون ته بلونه جي الدين فطرت جي [illegible]
ڪرڻ لازمي آهي.

ڪرڻ جي [illegible]

[illegible]

عمل ڪرڻ مشڪل آهي.

[illegible]

هي لافاني "شاهه" جو بيت ان وقت هميشه ياد ايندو هوم:

"تون ونءِ وهي آءُ، اڱڻ اڏوهين جي،
سوش ڏاڍون هيءَ ڪي، لکائي اوڪان.
ڏوڻين ڪنهن ڏکان، مهي سک نه ماڻيو"

لطف الله بدوي

سنڌيءَ ۾ ترجمو ٿيل داستان

[illegible]

داستان [illegible] ۽ ڊاڪٽر [illegible] جيڪڏهن سنڌي [illegible] صحيح [illegible]
[illegible] آهي، جو سنڌي محاوري [illegible] سگهي [illegible]
[illegible] جهڙي ۽ ويت باڪمال [illegible] جو رنگ [illegible]
[illegible] داستان [illegible] پنهنجي [illegible] نثر [illegible] ڪري [illegible]

فن فصاحت ۽ بلاغت جي سبب [illegible] ڪي [illegible] فارسي
۽ اردو زبان [illegible] ۽ [illegible] نثر جو [illegible] ڪرڻ جي [illegible] آهي،
فارسي ۽ اردو زبان [illegible] جي [illegible]
[illegible] طرز [illegible] آهي [illegible]
طرز انشا [illegible] ويت مقبول [illegible]
[illegible] داستان گوئي جي ايجاد [illegible]
[illegible] دور [illegible]
[illegible] ۽ [illegible]
[illegible] بهرحال [illegible]
[illegible] سنڌي [illegible]
[illegible] الف ليلا [illegible] آهي [illegible]
[illegible] مقبوليت حاصل آهي.

الف ليلا [illegible]

[illegible]

[illegible] ڪهاڻين [illegible] ايران [illegible]
[illegible] مشهور [illegible] مسعودي [illegible]

"اهڙي ڪهاڻين جي [illegible] ...
[illegible]
[illegible]
[illegible] ذڪر ڪيو آهي. اهڙو ڪتاب "هزار افسانه" آهي، جو عربي [illegible]
[illegible] "الف ليل والليل" مشهور [illegible]
[illegible]
[illegible] ۽ وزيرن جا به قصا آهن، جهڙوڪ ويت "سندباد جي آکاڻي"."

[illegible]

جي معرفت اهي ڪهاڻيون يورپ پهتيون هيون. اهڙيءَ ريت مامورن ۽ [illegible]

[illegible]

ڪان بلڪل جدا آهي.

[illegible]
تعبير ۾ جدا جدا معنائن جو هٿ آهي. هن مخهءِ وڪتاب ۾ جدا جدا ڪوشون آهن،
مان هر هڪ پنهنجي پنهنجي جاءِ تي مڪمل اضافو آهي. ير هن مير

[illegible]

ذڪري وئي آهي.

[illegible]
ڪرڻ لاءِ قلمبند ڪيو ويو آهي، جهڙوڪ:

[illegible]
مخالفت پيدا ٿي چڪي هئي.

[illegible]

[illegible] (Lane) [illegible]

[illegible]

[illegible]

غالباً، اُن جو ٻيو حصو شايع نہ ٿي سگهيو آهي.

داستان امير حمزه

[illegible] خواجه عبدالرؤف "عشرت" لکنوي، هن تحقيق جي سلسلي ۾ لکي ٿو:

"هندستان ۾ داستان گوئيءَ جو رواج [illegible] ... ترجمو ٿيو."

محمد حسن عسڪري، [illegible] اشارو ٿو ڪري تہ

"امير حمزي جو داستان [illegible] فارسي زبان ۾ [illegible]

دلچسپ گوين سان گڏ هي داستان [illegible] ۽ ڇپجي [illegible] مختصر داستان هڪ تهذيبي ادارو بڻجي ويو.“

”[illegible]“ وانگر هن داستان [illegible] [illegible]

[illegible]

ذڪر لکيا، جي هيٺين ريت آهن ٿا:

[illegible] ڇپيل آهن.

(٣) [illegible] جي بهادريءَ ۽ عشق جو بيان ڪيو ويو آهي.

(٤) [illegible]

[illegible]

[illegible] استاد هو.

[illegible]

ڪنهن ٿڌي تصور جي دنيا ۾ پهچي ويا آهيون.
مادو ڪرڻ ۽ عارف جي معاملي کي ازودي، داستان گوءِ جي
محدود بڻجي وڃي ٿو. جيڪڏهن ڪنهن صحرا جو ذڪر ٿو اچي ۽
ڪنهن ٿي ۽ ڏي وڻ وڻ ۾ ملا آهيون. جي موسمات جو ذڪر اچي

[illegible]

[illegible]

چنان مي دويد از نشيب و فراز،
ڪ گردش ني ديد شاهين و باز.

[illegible]

معلوم ٿي ٿيو ته هوا جي موج ۾ اُن طرف وڃڻ جي [illegible]
ٿي هئي سڀني ٿي ڦٿڻ لڳو ۽ آس ته وسوڻ لڳو، [illegible]
جي قدمي جو نشان ڏنو هو: شايد هيءَ اهوئي مقام آهي، [illegible]
[illegible] آهي، قدمي جو دروازو بند، [illegible]

[illegible]

[illegible]

نواز جو ڪم، انسان ۽ ديو کي ڪيڏ [illegible]
آواز پڌي ڪوڪب کي زياده غيرت [illegible] ب جا قوتارا مقدس جسم مان نڪري وڃا هئا،
مڪر موڙ جو نالو زبان تي نه آهي. [illegible]

[illegible]

آفتاب ڪٿي پهچي مان ڏني.

[illegible]

جي شهنشاهي ۽ رستم جي ڙوائن جو ذڪر اهي ۽ نظامي سڪندرنامي ۾ سڪندر [illegible]
جي ڙوائن جو غير فاني [illegible] انسان جي ساهمون پيش ڪري ٿو. [illegible] "ميراڻيه" جي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] رهندي.

جيئن مٿي چئايو اٿم، هيءَ داستان سنڌي زبان ۾ [illegible] ڪجهيو آهي [illegible]
[illegible] ماستر احمدخان تنگڙيءَ [illegible]
[illegible] بوڪبير ۽ هربسڪه سڪر جمي
[illegible] حسن ۽ [illegible] امير حمزي جو داستان [illegible]
ڪرايو هو: جو "نوشيروان نامه"، "ڪوچڪ باختر"، "بالا باختر" ۽ "ايرج نامي" جو اختصار
[illegible]
هي ته به اٿو ته آئين جو مرتب ڪيو هو.

قصو حاتم طائي

[illegible]
[illegible] "حاتم طائي" [illegible] جو رهندڙ هو، [illegible]
[illegible] مرد [illegible]
[illegible]
[illegible] حاتم جي [illegible]
[illegible]
[illegible] شيخ سعدي [illegible] "بوستان" ۾ [illegible]

شنيدم ڪه طي در زمانِ رسول،
نڪردند منشور ايمان قبول.

[illegible] رحمة الله عليه [illegible] سخاوت جي [illegible]
[illegible] فارسي شاعرن [illegible] شعر ۾ حاتم [illegible]
[illegible] آهي ته "سخي ته ڪو حاتم آهي" [illegible]
حاتم جي شخصيت [illegible] آهي حاتم [illegible]
[illegible] اردو زبان ۾ [illegible] ڊاڪٽر گيانچند [illegible] "اردو جي نثري داستانن" ۾ [illegible]
[illegible] جي ڪتاب [illegible] ۱۸۰۱ع ڌاري لکيو. فارسي زبان ۾ هن قصي
[illegible] "سخاوت حاتم"، "هفت سير حاتم" ۽ "قصه حاتم و حسن بانو".

لئي با اهس جي انبوري؟ ۽ هيءَ فارسي مسودو جام جي اصل [illegible]

معلا آهي: هڪ "هفت سر جام" ۽ ٻيو "هفت اعمال جام"

تکي ٿو، مثلاً فيروز انبوري بمبئي ۾ هڪ ٻيو نسخو "جام

[illegible] سانجهي "سماعت جام" جو نسخو آهي.

ڏ ويو آهي. ڪتاب جي ورقن ۾ مربوط ڏني وئي آهي، ته ٻن مختلف

ڪتاب جا جدا جدا نسخا گڏ ڪري، مولف موتي، ته جو ترجمو ٻن [illegible] ڪ.

[illegible]

[illegible]

عبدالرحمان حيدري ۽ هن ڪتاب جو نالو "آرائش محفل" رکيو.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"[illegible]

[illegible]

[illegible]"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"[illegible]

[illegible]

حل ڪرڻ لاءِ پيش ڪري ٿي:

١- هڪ گهمرو ڏلو الو، جي پيري ڏسڻ جي سڪ اٿو.

٢- نيڪي ڪري، ڪني درياهه ۾ وجهه.

٣- ڪهڙن سان بيزاني نه ڪر، نه ته پوليو لٿدين.

٤- سچ پوليندڙ ماڻهوءَ کي مدائين سڪ حاصل ٿئي ٿو.

٥- ڪوهه ندا جي خبر آڻي ڏي.

٦- پدڪ جيڏو انو حاصل ڪري اڻ.

٧- حمام بادگرد جي خبر لهي ڏي.

[illegible]

۽ عقد ڪرائي ٿو، قصي تي نظر ڪرڻ سان خبر پوي ٿي ته [illegible]

[illegible]

نظر ٿيون اچن.

چهار درويش

"حاتم طائي" جي قصي [illegible] "چهار درويش" جي [illegible]

[illegible]

آهن، جي هيٺين ريت آهن:

"نوطرز مرصع" مترجم حسين عطا خان.

"نوطرز مرصع" مترجم محمد عوض زرين.

"باغ و بهار" مترجم مير امن.

[illegible] حسين عطا خان جو قصو نثر ۾ لکيو ۽ [illegible]
مرزا محمد [illegible] نواب آصف الدوله جي زماني ۾ [illegible] ۱۷۷۵ع ۾ [illegible]
جو قصو ڪي سنه ۱۸۰۳ع ۾ اختتام تي پهچايو. "باغ و بهار"، مير
ڪي پوري [illegible] خدا جو شان آهي، جنهن جي ترتيب ڏيندڙن تي مير امن
[illegible]
سان "باغ و بهار" جي مقبوليت [illegible] ٿي.

[illegible]

مهرباني ڪري سان تندرست رهندو." (!)

[illegible]
[illegible] (۱۰۹۵-۱۱۳۱ هه) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ڪاليج [illegible]
ٿي ڪيو.

سنڌي [illegible] "چهار درويش" [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] سنڌي [illegible]
[illegible] "باغ و بهار" [illegible]
جن ريت تي آهي:

سيراڻ

[illegible]

تنهن مان پاهر نڪري، قبرستان ڏانهن هاڻ لڳو، جتي مقبرو ... [illegible]

[illegible]

وڃي، هر جاءِ ڪئي ڏسي ته اهڙي ڏراڻي ... [illegible]

پتري. بادشاهه دل ۾ خيال ڪيو ته ايلا هي ڪهڙو ڏيلو آهي، جو اهڙي ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

آهي [illegible]

آها تصنيف عموماً سيني قصن تي حاوي آهي.

گل خندان

هن ڪتاب جو اصل نالو [illegible] آهي، [illegible] شاعر تاجدار واجد علي شاهه اوڌ جو آخري تاجدار هو، [illegible]

[illegible]

[illegible] وره ڏني، آرده ۽ جو مي

[illegible]

«گلزار سُرور»، «شعور محبت» ۽ «فسانهٔ عجائب»، «فسانهٔ عجائب» کي منڍ ۾ جيئن [illegible]

[illegible] ڏني ٿو:

«جس نے سنا اس کو، جي ميں يہ لگا کہنے،
'يا رب يہ فسانہ ہے، يا سحر ہے بابل کا!'
تاريخ 'سُرور' اس کي، منظور ہوئي جس دم،
بے ساختہ جي بولا، 'نشتر ہے رگ دل کا!'»

[illegible]

[illegible]

ٿـي جو آهو حصو جو اهتبي ٿو لکي.

[illegible]

[illegible]

عجائب" جي مصنف جي داستان ۽ صحيح ... ڪي آ،
لفظن کي اهڙي نموني آراسته پيراسته ڪيو آهي، جو ... مي

[illegible]

ڪن وڏو اصول آهي ترجمي جو. هن هيٺ اردو ۽ سنڌي منثري ترجمي
لاءِ پيش ڪريان ٿو:-

"[illegible]

روئا. پهر جي ڪرا کر ڪهنے لڳا،

هر ڪس از دست غير ناله ڪند،
سعدي از دست خويشتن فرياد!

[illegible]

رهي. دوستون ڪا ڪهنا نه مانا، آگے آيا سمجهتا،

آخوند صاحب ترجمو هيٺين پيش ڪري ٿو

"[illegible]

ضروري ٿي. جيو نه مجبور پڇتائڻو پيو!"

[illegible] جي ڪتاب جو ترجمو، اهڙيءَ ريت [illegible] آهي، جنهن [illegible] پڙهندڙ جي سڪاهه ۾ زيادهه وڌي وڃي ٿي. جنهن ۾ ڪٿي ڪٿي [illegible] جادوگرن جون لڙايون، انجمن آرا جون طلسماتي [illegible] سڪنهن سان گڏجي پون. ايئن ٿي ڏسڻ معلوم ٿئي [illegible] ”طلسم هوشربا“ جو اثر پيل آهي. انهيءَ ۾ شڪ نه آهي ته ” [illegible] ۽ ”چهار درويش“، سنڌي زبان ۾ بهترين ترجما ۽ شاهڪار آهن.

[illegible]از دمساز

[illegible] سال ۱۹۰۹ع [illegible] ڇاپي ڪيو هو. جنهن ۾ هن ڪتاب جي رٿ، جدا جدا داستانن جي [illegible] منير شامي“ جهڙي نظر ٿي اچي. زرافشان ولايت جي بادشاهه بيداربخت جو هڪ شهزادو [illegible]

— [illegible]

— [illegible] موجود هجي!

— [illegible] لاءِ [illegible]

— [illegible] آهي، آهو منهنجي لاءِ آڻ!

— [illegible] شاديءَ ۾ شريڪ ٿئي!

[illegible]

[illegible]
صورت ۾ آئي، راجا اندر ٽڪان سائس شادي ڪرڻ جي اجازت حاصل ڪري ٿي.

مجاز ڏيسار جي قصي جا ٻيا سوال، امير حمزي جي داستان جان ورتل آهن، ڇو [illegible]

[illegible]

ڪٿ ڪولي

[illegible]
احمد شاه "فدا" ٺٽوائيءَ جي ادارت ۾ نڪرندو هو.

هن قصي جا ٽي حصا آهن، جي هيٺينءَ ريت آهن ٿا:

– [illegible]
جو بيو نقل آهي.

– [illegible]

[illegible]
قصو شروع ٿئي ٿو.

[illegible]
ڳالهيون ٻڌ سمائجي وڃن ٿيون:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] وڌي ويو آهي.

مهر بانو

[illegible]

پوئين حصي جو ترجمو مرزا صاحب ڪيو آهي. هو حصو ڪتب آهي. طوطي جو، جهاندار شاهه جي ماءُ
مهرپرور مان منسوب آ. ان حصي جي عنوان ۾، مصادر ڏنل آهن. جهاندار شاهه جي جمال
موهون ۽ ان بهروور جي عديم المثال حسن جو ذڪر چڙهيل آهي. بالاخر طوطي جي مدد ۽
وسيلي انهن سڀني حاصل ٿيو، جي مقصود حسن موتيءَ جي تلاش ۾ عجيب المثال رهي،
مشهور ٿي آهي. "فسانهءِ عجائب" جو مصنف "سرور"، هن قصي ڏانهن مشاق ٿي ويو.

هن قصي جي هڪ حصي جو ترجمو هنن پرڪش جي شهزادي ۽ مهرپرورءَ جي

[illegible]

هن ترجمي جي شروع ۾، "مسافر" فرمائي ٿو:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

هن سڀ ڄاڻي سنڌي ٻوليءَ ۾ ترجمو ڪيو اٿم:

أدا آهه آدم خطائن جي کاڻ، ظلوما" جهولا" جيس رب ٻاڻ؛
ڏسين جي پارا ڪئي ڪا خطا، سنوارڻ سنڌي عملا ڪج عطا!"

[illegible]

مصنوعي نڪتي آهي وڌو آهي؛ مثال طور:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

پرستان آهي، پري نزاد جيئن ته هن شهر جو والو آهي ... ۽ هر ... ۾
... هنهل ... جو ڪيل آهي ماڻي."

"هو شهزادو سڪڻن سڀ شاهي محلات ۾ ويو، گهمندي گهمندي هڪڙي
محل ۾ ڏٺائين ... پري نزاد ... اوچ ڪار ... شهزادو
۽ سڪڻي ٿيا ... پري نزاد ... شهزادي ... سوال، ته هن جاءِ ۾ ...
ڏيڻ جو ... سبب ۾ ..."

[illegible]

[illegible]

[illegible] قصو، ايران جي مشهور [illegible] [illegible] [illegible]
بهرام هڪ بهادر بادشاهه ٿي گذريو آهي ۽ اڪثر گورخر [illegible] جي شڪار جو دلداده هو، [illegible] [illegible] "گور" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] فارسيءَ ۾ بهرام گور تي [illegible] [illegible] [illegible] "مثنوي [illegible]"، "مثنوي [illegible]"، "[illegible]" ۽ [illegible] "مثنوي بهرام ۽ گل اندام" ۽ "[illegible]" [illegible] مشهور آهن، [illegible] [illegible] آهي. هن [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ڪيو آهي. فارسيءَ ۾ بهرام جي [illegible] [illegible] آهي. هن قصي جي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ڪيو آهي، جو هن هيٺ ڏيان ٿو:

"هي حقير سراپا تقصير [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ڪري ته ڪي ڪي [illegible] [illegible] [illegible] وقت جي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ڇٽي، جو ته شيخ سعدي عليہ رحمة فرمايو آهي:

'نگويند از سر بازيچه حرفي، ڪزو پندي نگيرد صاحب هوش؛
وگر صد ڪتب حڪمت پيش نادان، [illegible] [illegible] [illegible]'

"يعني هوشيار [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] آهي ته اهڙيءَ مان به نصيحت ۽ مت [illegible] وٺندو آهي، پر [illegible] جي اڳيان، سوين ڪتاب ڪڍي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] انهيءَ طرح قصي جي پڙهڻ مان هڪڙو فائدو [illegible] آهي، [illegible] [illegible] ۽ [illegible] آهي، تنهنجي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] اخلاق جي [illegible] ٿي پوي، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ٿي ٿئي. تنهن ڪري [illegible] [illegible] قصو بادشاهه بهرام [illegible] سنڌيءَ ۾ ظاهر ٿو ڪريان، ته پڙهي خوش ٿي دعا فرمائن:

'جانو قدر عمر جو، چڱيو دوستي دعا جي،
فاني ٿيندو پيو سڀڪي، گولا ڪريو خدا جي!'"

هن قصي ۾ ديون ۽ پرين جون ڳالهيون آهن. بهرام گور پرستان جو ڏيو سير، دوست ديون جي مدد سان ڪاٿي، پرستان جي سر شهر ۾ پهچي ٿو، ان شهر جو نظارو قصه گو هنن ٿو ڪڍي:

"جان هن سبز شهر ڏٺو، ته حيرت ۾ وڃي ويو. اهڙو شهر دنيا ۾ ڪٿي به ڪين ڏٺو. حضرت سليمان جي شهر باڻ دنيا ۾ بهشت جي نمونو [illegible] شهر کي چوڌاري ڪوٽ هو، زمين ٿي ساڳي زمرد جو [illegible] ڪناري کي هيرو، مانڪ، لعل، زمرد، نيلم ۽ ٻين قسمن جا جڙيل هو [illegible] ۽ انگور جون پيريون ۽ جهلڪدار [illegible]. هڪ هڪ گهر ۾ اڳيان ڇانوَ واري باغ لڳل هو ۽ حوض ڪوثر وانگر صفا پاڻيءَ جون ڍنڍون جاري هيون!"

[illegible]
بر ڪهاڻي نهايت عمديءَ طرح بيان ٿيل آهي.

[illegible]

[illegible]
ٿي!" (ڪانونٽ)

محبوب علي چنو

خدا آباد ثالث

(هالن واري) (۱)

[illegible] تان جڏهن لهي، اتريون ڪس [illegible] [illegible]
وانهون ڪي ويران ڏيئي ميل جي مفاصلي تي عڪ وڏو [illegible]
ماضيءَ جي عظمت ۽ جلالت جي دلالت ڏئي رهيو آهي. [illegible]
۽ صاحب نگاهه شخصن جو توجه عڪدم پاڻ ڏانهن ڇڪي ٿو [illegible]
هي قتل، ڏاڻ، برباد مقام مشهور آهي.

اهو ڪيءَ مجلس ۾ اسان هتي خدا آباد جو ذڪر ڪري [illegible] جو پوين شخصن ۽
پورين ميرن جي ڪاديءَ جو هنڌ تي رهيو آهي.

[illegible]
نظر چڙهندو.

۱- خدا آباد [illegible]

[illegible]
[illegible]
قربو (۲). [illegible]
[illegible]
[illegible]

۲- خدا آباد ثاني: جڏهن ميان يارمحمد ڏاڻ [illegible]
[illegible] آهي، [illegible]
[illegible]

(۱) [illegible] "[illegible]" ([illegible]
صفحه [illegible]) [illegible] "[illegible]" [illegible] آهي. (۲) [illegible]
شهر ۽ ماڻهو" از مرزا قليچ بيگ، ص ۲۵ ۽ ص ۲۲۸؛ ۳. "هسٽري آف سنڌ" [illegible]
قليچ بيگ، ص [illegible].

۱۸۱۹ع (۱۵ ذي القعد ۱۱۳۱ هه) ۾ فوت ٿيو ۽ سندس مقبرو [illegible]
جي ڳوٺ جي ڏکڻ اوڀر واقع آهي. هن جي ٽن مان ميانل [illegible]
[illegible]
۲۱ صفر ۱۱٦۸ هه (۱۷۵۴-۱۷۵۵ع) جي فوت ٿيو. ٿڌمن هن جي [illegible]
وڏي شخصيت جو مالک هو، جو ۱۱۷۰ هه (۱۷۵۶ع) ۾ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
جي سڄاڻ حڪمران ميان علار شاهه ڪلهوڙي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ميان يارمحمد ڪلهوڙي جي [illegible]
[illegible]

[illegible] خداآباد ثانت [illegible]

سن ۱۱۸٦ هه (۱۷۷۲ع) ۾ [illegible]
[illegible] خداآباد ثانت جي [illegible]
[illegible] ميلاڻي"۾ شهر جي بنا جي تاريخ [illegible]

شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي سوانح نگارن [illegible]
آهي. ميان نورمحمد ڪلهوڙو شاهه صاحب جو همعصر هو ۽ شاهه صاحب [illegible] باب
ڪئين روايتون مشهور آهن. پر هي ڳالهه [illegible]
ڪلهوڙو خداآباد ثانت ۾ [illegible] خداآباد ثاني ۾ [illegible]
جي حوالا ڏني بيو روايات پيش ڪري [illegible]

(۱) "گزيٽيئر آف سنڌ" جلد ۲، ص ۱۵۲؛ [illegible]
(۲) سنڌ جو ميلاڻي، ص ۱۳۷

[illegible]

...... هان جي لڳ ڀڳ ٽي خدا آباد اباد ڪرائي هئي"(۱).

[illegible]

خدا آباد هو، جو ان وقت وڏو عاليشان شهر ليکبو هو" (۳).

[illegible]

۽ ڏيندا رهيا آهن.

[illegible]

جي جواب ۾ في البديهه چوڻ:

"ڪاڪ نه جهليا ڪاهوڙي موهيا ڪين نه مال،
سوڍيون سيجهاني ويا هوا جنن حال،
جي چورين ڏنا چال، تن ۾ لاهوتي لکهي ويا". (۵)

[illegible]

(٣) "ريلاڻي ڀير" مولف علي محمد خان سيال، ص ٥٠.

[illegible]

... ١١٩٦ ... [illegible]

[illegible] صاحبزاده مير [illegible]

[illegible] مير بهرام خان جي [illegible]

[illegible]

[illegible]

... قدر [illegible]

ڪيو آهي:-

"جنهن ... [illegible]

[illegible] بدن مان [illegible]

[illegible]

مير فتح خان، مير بهرام خان جي موت [illegible]

جو ... هو. [illegible]

[illegible] مير [illegible]

[illegible] حيدرآباد [illegible]

جو ... طرح ... آهي:

"[illegible]

[illegible]

مير ... خان [illegible]

[illegible]"

(١) سنڌ جو شاهنامو، ص ٢٦. (٢) سنڌ جو شاهنامو، ص ٩٠.

[illegible]

[illegible] حنيف الرور [illegible]

[illegible]

[illegible] ... مشهور آهي ته "مير [illegible]"

[illegible]

ويو. ان بعد ميان صادق علي [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڏهن هو حيدر [illegible] ڪلهه [illegible]

[illegible]

[illegible] جي تاريخ ۱۲۰۲ھ (۱۷۸۸ع) [illegible]

[illegible] آهي. هن مضمون کي مير صاحب [illegible]

"[illegible]،
حيدرآباد فتح علي [illegible]،
سنڌ [illegible]،
[illegible]،
[illegible]،
[illegible]،
[illegible]،
[illegible]"

— ۱۲۱۶ھ (۱۸۰۲ع) ۾ مير فتح علي خان [illegible] ۾ [illegible] ڪيائون هو [illegible] مير ڪرم علي خان [illegible] ۱۸۲۱ع) [illegible] حيدرآباد ۾ [illegible]

۾ رکندا آيا.

حيدرآباد شهر باب: [illegible]

[illegible] ۱۸۳۵-۳۶ع ۾ [illegible]

(۱) [illegible]

(۲) "هسٽري آف سنڌ" از قليچ، ص ص ۱۹۸-۱۹۹

(۳) "هسٽري آف سنڌ" از قليچ، ص ۲۰۰

ڪيون، انهن اهي ڏري ١٨٣٩ع ۾ ڇپرائي شايع ڪرايائين. [illegible]

[illegible] آف برٽش امپائر ان انڊيا" جي مصنف [illegible]

[illegible] "هندوستان ۽ ان جا متصل ملڪ" ١٨٨٤ع ۾ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڪيو آهي (١).

[illegible]

[illegible] ۱۹۵۲ع

(١) هندوستان جي متصل ملڪن جو گزيٽيئر [illegible] ص ٣٨٣ (٢) "[illegible] جو سيلاني"، ص ١٣٧-١٣٩.

[illegible] جنوري
۱۹۰۰ع ۾ هن مات وري مقام سي [illegible]
[illegible] مختصر بيان پيش [illegible]

[illegible] فتح علي وري مقبري جو ڪوٽ هاڻي [illegible]

[illegible]

جي مٿان هي ڪتبو اڪريل آهي:

"شب شهادت شاه شهيد رحلت ڪرد، امير فتح علي خان حيدر بو صاحب عصر،
بگفت ثابت زوار سال تاريخش، "مڪين قصر بهشت و مڪان بهشتي قصر"!"

دروازي ڪان اندر کهڙيو [illegible]

[illegible] عليه الر[illegible]

۸- جمادي الاول سنه ۱۲۲۵ [illegible]

[illegible] نظر هوء [illegible]

آهي (۱)، [illegible]

[illegible] فتح علي خان [illegible]

[illegible] نشان عليه الرحمة والغفران،

۱۰- [illegible] شهادت امام عليه السلام [illegible]

[illegible]

۲- [illegible] وفات [illegible]

[illegible] صاحب فتح علي خان

جو فرزند هو.

[illegible] وفات پيرانديءَ تي ۱۲۶۳ هه جاٿايل هوءَ هيءَ ڪتبو

مستوره جي قبر سجهڻ گهرجي.

[illegible] هذا القبر [illegible] محمد علي خان [illegible]

[illegible]

مقبري [illegible] جڙت جو ڪم ڪمال جو [illegible]

[illegible] اوله وارا محراب ته مڪليءَ جي مقبرن جي [illegible]

[illegible] آهن.

(۱) مرزا قليچ بيگ - "قديم سنڌ"، [illegible] ص ۲۱۳

وڏي [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] لاءِ ڪوٺين ٿا: اهڙا گهڻا نشان اسان کي [illegible]

اوپر واري ٻيرين چوڪنڊي وڏي [illegible]

[illegible]

عليه الرحمة بيست ونهم ٢٩- محرم (مهينو چوٿون هو) [illegible]

جو فرزند ۽ مير بجارخان شهيد جو پوٽو ۽ وڏي بهرام خان [illegible]

چوڪنڊيءَ ۾ هڪ قبر ۾ ڪتبي هئي.

[illegible]

[illegible]

هڪ وڏي [illegible]

[illegible]

[illegible]

ماه بيگم هئي.

وڏي مقبري جي ڏکڻ اولهه طرف مسجد شريف آهي [illegible]

[illegible] نظر آيو:

"هو الباقي - بتاريخ ياز دهم ماه جمادي الثاني.

[illegible]"

مسجد شريف جي [illegible] جا خاص [illegible] آهي. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

اڳ [illegible]

[illegible] (الله باقي من ڪل فان).

[illegible]

موسيٰ باقر و ولي مردو پسر، بعابدين و باقر امام دين جعفر؛
موسيٰ و رضا و متقي وهم نقي، بعسکري و بمهدي امام عجب الدور؛
که هر که که ترديم از صغير و کبير، بحق آل محمد که از همه بکدر."

[illegible] "مير عبدالهادي طبيب بجت الناوي."

[illegible]

کيس ڏيندو هو. هيءُ صاحب ۱۱۹۳ هه ۾ فوت ٿيو.

[illegible]

۱- "قديم سنڌ" مرزا قليچ بيگ، ص ۲۲۰.

[illegible]

هن ترڪن جي [illegible]

[illegible] اڪري هو، اهڙي امر [illegible]

مسجد شريف جي [illegible] ۽ مقبري جي [illegible] هڪ جوڳي [illegible] هڪ تربت [illegible] جهڙي هئي. [illegible]

[illegible]

شايد ڪنهن مستوره جي هئي.

[illegible]

[illegible] ڪري، اوسر ڪري رهيا آهن.

[illegible]

[illegible] سُر ڪندي هئي.

[illegible]

[illegible] اُنهيءَ ۾ انسان جي [illegible] ائين [illegible] موزون طرح استعمال ڪيو آهي، [illegible] لکي اچي ٿو:

"کهوڙن ۽ کهوڙن جنهن تورا ڏينهڙا،
ڪڏهن منجهه ڪونهن، ڪڏهن راهي رڻ جا!"

ظالم ۽ جابر بادشاهه، انسانن کي حقن احرار ۽ [illegible] پارٽا ونديڪا ناهي، [illegible] امن هي [illegible] لاءِ ٿا ورهائجن؛ جنهن جو انسانيت ۽ شرافت کي ساڙي ناس ڪري ڇڏين، ڪرڙي [illegible] خونخار جو شيدائي [illegible] اهڙي شخص جي [illegible]

"منهنجي سيني تي انعامي تمغن ۽ [illegible] قومي عزت ۽ ناموس جو قاتل رهندس"

مهراڻ

ڊاڪٽر [illegible] حسن خان [illegible]

چتو فقير سانگي

[illegible] سنڌي [illegible] امير جي [illegible] جن جي اصل [illegible] ساڳي [illegible] جي [illegible] ۽ [illegible] آڏي [illegible] ۽ [illegible] ڪئي [illegible] پر [illegible] ۽ [illegible] بعد [illegible] مضمون [illegible] جي [illegible] پوڙهي [illegible] جي [illegible] ادبي ڪي [illegible] لاڙڪاڻي ۾ [illegible] سنڌي ادبي ڪانفرنس جي موقعي تي [illegible] اهم ضرورت [illegible] ڇڪڻ ضروري آهي ۽ عرض ڪيو ته سنڌي ادبي ڪانفرنس ۾ اديبن کي گهرجي ته هو آئيندي جي ڪانفرنس ۾ شاعرن تي پنهنجا تحقيقي مقالا پڙهن - مثلاً لاڙڪاڻي واري ڪانفرنس ۾ ضلع لاڙڪاڻي جي مشهور شاعرن جهڙوڪ چتي فقير سانگي، عثمان فقير سانگي، موچي فقير، حسن فقير [illegible]، شاه محمد ددڙ، حاجي خان ۽ ٻين مشهور شاعرن جي سوانح ۽ شعر تي مضمون پڙهيا وڃن ها ته اسان جي ادبي سرمايي ۾ نهايت قيمتي اضافو ٿئي ها. [illegible] ۽ خبر نه [illegible] ٻين کي جنهن سو [illegible]؛ انهيءَ ڪري ئي ڪانفرنس [illegible] (١٥-١٦-١٧ اپريل ١٩٥٥) لاڙڪاڻي طرف اچڻ جو موقعو مليو ته مون ٻين ڪمن سان گڏ 'چتي فقير سانگي' جي سوانح ۽ شعر بابت ڪجهه مواد گڏ ڪيو، انهيءَ لاءِ ته اسان جي انهن گمنام شاعرن مان گهٽ ۾ گهٽ هڪ بابت مختصر مضمون تيار ڪري نموني طور سامهون رکجي ته من ٻيا لائق اديب به ڌيان ۾ وٺن. [illegible] پنهنجي دوست محترم قادر بخش صاحب [illegible] جو شڪر گذار آهيان جنهن وقت فقير [illegible] جو ڏيئڻ ڪيو [illegible] منهنجي لاءِ هن ادبي تحقيق ۽ تلاش لاءِ هر سهولت مهيا ڪيائين. چتي فقير جي زندگيءَ جا حالات، ٻن پاڙن

حڪيم ۽ واڌل فقر سانگي جي زباني قلمبند ڪيا ويا جو سامائي ۽ محمد [illegible]
جتوءِ فقير هو خاص طالب ۽ عزيز [illegible]
جي فقير [illegible]
مجاول تعلقو ميرو خان) جي زباني [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible] درست [illegible]
[illegible]
[illegible] ڪيو [illegible]
اديب ان کي گڏ ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو. -نبي بخش]

سوانح حيات

درويش چتو [illegible] (ذڪر [illegible]) [illegible]
گوٺ پنهوري (ذڪرو مهسر [illegible]) [illegible]
جو [illegible] ڪندي رهي. جاهي [illegible]
[illegible] ڪري [illegible]
هڪ دفعي جهنگ ۾ [illegible] سفيد ريش [illegible]
پهچي ويو. جاهي منجهند [illegible]
هي هاسي ڪوند ويو آهي ۽ جو ڪري [illegible]
جوڪرو فقير تن آهي، سو [illegible]
پنهوري ۾ مدرسو هو جتي چتو اچي باقاعدي پڙهڻ [illegible]
[illegible] دستاربندي [illegible] ڪري [illegible]
سڄي عمر فقير شريعت جو پابند [illegible]
ڪندو هو. فقير هميشه اڇا ڪپڙا پائيندو هو [illegible]

جتي فقر [illegible] سنڌ [illegible]
هڪ [illegible] هو [illegible] سنڌ [illegible]
[illegible] جو [illegible] گوٺ [illegible]
ان وقت فقير [illegible]
ادا جيڙو مرڻو تهڙو پرڻو.

طريقت جي راه ۾ چتو [illegible]
واري جو مريد هو [illegible] عشق مجازي [illegible]

جتي فقير تي مجازي محبت جو جوانيءَ [illegible] غالب رهيو. [illegible]
شريعت جو پورو پابند هو. نفساني خيالات کان سنڌس [illegible] مگر [illegible]

[illegible]

[illegible] جي هڪ لوهار چوڪريءَ سان سندس ٻڌڻ محبت [illegible]

[illegible]

انڪار ڪيو ۽ آخرڪار [illegible]

[illegible]

[illegible]

فقير جي جنون موجب هن لڪ سيرت چوڪريءَ ٻنهي [illegible]

تي شادي ڪئي.

هن واقعي بعد چني فقير تي حقتي حال زياده طاري ٿيڻ لڳو. عرصي بعد [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

هجن. اڄ ڏينهن تائين "تيرهن ٻورا" جي ڳوٺ جو عجيب [illegible] رو آهي. ۽ ڳوٺ وارا [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

چلڻي اهي "اڏري" جي ڳوٺ تعلقي [illegible]

دفعي ڪو ماڻهو ڪڏهن جنهن ڪان پڇيائين ته: ناڻو ڇا آڻين؟ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] "ڪان لڳو لڳو

[illegible] طرف آهي ۽ [illegible] اُٿهن وچي ٿوه چنو فقير

[illegible] آخري عمر واري وقت ۾ راتين جون راتيون عبادت ۾ گذاريندو ۽ جهد [illegible] هو.

[illegible]

[illegible] ۽ [illegible] ڪيو [illegible]

ڪنڌري ني ڏنل ڪيو ويو جي سنڌس ابر جي [illegible]

مقبرو چتو فقير سانگي

سندس همعصر شاعرن مان سندس ذات ڀائي عثمان فقير سانگي هو جو ڪافي عمر [illegible]

[illegible] شاعر [illegible] دريا خان فقير، [illegible] فقير، [illegible] محمد فقير [illegible]

[illegible] هيٺين فقيرن جا نالا ذڪر آهن: (١) [illegible]

[illegible] سال کان ٿيا جو ڪنڌري ويو. (٢) [illegible]

[illegible] ٣٥ سال کان ٿيا جو ڪنڌري ويو. (٣) محمد فقير [illegible]

[illegible] سال کان ٿيا جو ڪنڌري ويو (٤) [illegible]

[illegible] سال کان ٿيا جو ڪنڌري ويو. (٥) [illegible]

[illegible]

شعر

[illegible]

سنڌس سنڌي ۽ سرائڪي ڪافين جو انتخاب ڏنو آهي.

ـــ ڏڏرا، ڏڏنگي وڻ ڏوهر جان،
ڏڏن ٻرن ما ست ڏيو سدا،
[illegible] چوي، حسن ذرڙي ۾ دڙا،
ڏمن موتي مهر پرما، ص مي مرڻ حياتي هٿ ۾.

ذڪر حسن، ڪنهن ونسر ـنان واجهانو،
آمنيءَ عمس هي هي نظر مني نشن،
[illegible] چنو چوي، ٿارخ تي ٻاند رڪن،
وسڪي وڃ وڻي ويو، تجلو تاب پرين،
ڪڏي خيال خمار ڪان لرزش ڪل لڳن،
مين ضرح هوتن، ڪبس ڪڏهين نه ڪيو.

ڪبر ڪڏهين نه ڪيو سنهنجي ٿي ساه سري،
هيلڙن ٻار ٻره مي، آئي عشق اري،
جهن ڪي مرض مجاز جو ما ڪيئن ساکه ڪري،
سڀئا ڏينس سون، پيو ڦکين ڦڪ پري،
دوائن ڪي دل سان جئن جڙي تيئن جري،
تارڪ ٿيو مسن ڪون، پهڻ ڪون ه بري،
اصل عشق ڪي آهي بکي سور پري،
درسن دارون دوست جو، جڏ ڏسن ڏيان ڏري،
حتي آيو گهوٽ ڪنهري، سي هنا لڪ 'چنو' چوي.

محب سندي مشتاق کي ڪا جا لڳوي عشق آلي،
حاڻي حاجت ناه هٿن مي، اٿي بات ٻني،
دل سجهيو ديدن ڏون مٿي خيال ڪئي،
عاشق ٻهنجي اندر ۾ ٿي جيڪا ڳالهه [illegible]
من اها معشوق ڪي وٺي واهه وٺي،
'ڪيراما ڪاتبين' سڪهن ڪين مٿي،
لکن جا، چنو چوي، ڪاغذ مس ٿئي،
عشق جي احوال جي، ٿو جاڻي جاڻ ڏلي،
هيءَ آرزن جي رهٽي، من جو مطلب ملاقات ۾.

دلبر تو ديد [illegible]
اڄلدن عباس [illegible]
[illegible]
عاص حي الن، [illegible] جنهن [illegible]

دلبر جي ديدن ۾ [illegible]
[illegible]
مارن مشتاق کي ٿا تين [illegible]
سڄڻ اچي جنهن سير سان اي ڏڙهن [illegible]
ڪوڙين شاهن، چنو چوي، ته
صاحب رب سلطان، اتويءَ [illegible] ڪون آڏو اچو،

دلبر جي ديدن ۾ ڪٻني نڪا تير،
سانول اٿهيءَ سيگ سان اٿيا لڪ تير،
پيو ٿه مارچ سير، مون ڪي بهرڻن ني پوو ڪبو.

سڄڻ تان ٿه ڪمن، مي ڪمن ته ٻڙهي،
ڏکيا دور رهن ۾، ماڻهو پول ٻجهن،
ٻيءَ جاڙ هي سيرين! اهي جر ۾ ته چڙهن،
وجهي هڪ هڙپت جا، نيني تڙ ڪجي،
اهي ني ه. ڪجن، جنهن سان پڄي ڪس

نوڪر تنهنجي ناهءَ جا پهون پيا [illegible]
سونهن پرٻاڻ سانگي چوي، هي 'ٻيا' ٿا چڙهن،
اڳن آءَ عجب تدن مر [illegible]
[illegible] چور [illegible] جنس، [illegible]
[illegible]

[illegible] ڪي ڏيڻ [illegible] دلبر، سو ڏو
[illegible] مون ٽي [illegible]

هو مان ڏڙن اکي مئو وهي هٿ ۾ هر هر،
سنهنجي ڳالهه سڏي ڪري ٻهنجي خوب خبر،
سٽيو اٿلي مال جان حتن وولپون ڦٽي جر،
پالهو ڪرڻ پهچن ڪان، لٽن جبري، جان، جگر،

هي مانھو سمجھن ماڪيري مي سڌ رڪن ساري،
حيردي منجھ حڪم سان ھاءِ لين جاري،
ساني ڏسن سپ ڪي جا مسند سوچاري،
چڏن ھو تہ، چنو چوي، ساري سنساري،
ڪنھن سان ڪون ڪينڪي، زار رنن زاري،
باہو گل گاري، ڪن صلح وري سپ سان.

لوڪ سندي لائن ڪڙن تن سھني صبوري،
طالب جوڙي طلمون ٿيا ھردم حضوري،
صورت صنم مورت جن ياڻ سنجھي پوري،
ريڏا تنھن رھاڻ ۾ ٿا سچ پائن سوري،
ريڻہ نہ ڪم رندن جو، دائين نہ دستوري،
ڪائن خاص خوديءَ کي جيئن چس ڏني چوري،
مني نہ منظوري، آ اصل عاشقن کي.

اصل عاشقن کي وبسھ واءِ وري،
ھادي سندي حڪم سان ڪن دبيءَ منجھ دري،
لائي جاءِ الھيءَ تي ويا ناز ڪري نڪري،
عاشق اثباتيءَ جي ٿا چکن ذوق ذري،
جي ارت ڪن ڀڏري، تہ اچن لوڪ لڪن ۾.

ويچارا ونگي ...
چڪو چاڙھ چڙھ جو ...

متصي پڙھي ا ...
تيئر توتي ڏيٺن، جيئر 'عي' 'حو' نہ

من ۾ ولي تن جي ڏنگي ڏور ڏيڻ،
ظاھر ذات صفات کي ڪن ٿا گڏ ب گڏيڻ،
اڪيون ان قلب ۾، ڪن ٿا ڏور ڏ.
'ھي' وڃائي 'ھو' ٿا ڪن وجود وڃڻ،
جوڙي جاءِ جسم ۾، ٿا ڪن انصف اڃڻ،
ملڪ دلين جو سوڪرو، عرش زمين آھي،
ھيءَ 'ڪثرت' تنھنجي ڪنڊ ۾ آ و بچاري وڃڻ
وحدت منجھ وڪوڙجي ديس جڏ جڻ،
تہ ۾ ھستي خود ھڻ ... ني ڪين 'چنو' جوي

چڏيئي ڪين، چنو چوي، ھيئن ڪيئي آ اھڙ
ھي محبت جي ميدان ۾ 'لا' چڏڏين چڙھن،
عرش، عقبا ۽ زمين، اسر اتي ٿن،
چتي خانن ۾ رکيو، 'ھو' جو مٿئين سبڪن،
طالب تحت تري تيئون' !! لا مکان لنگھون،
حد چڏي لا حد جي 'ڪين' ھوني ڪن،
'ڪين' ڪماڻون 'ڪين' ۾، ھو يا 'ڪين' الان،
ھرجاءِ بولي 'ڪين' جي، ھي بولي ڪين پڏن،
چتا! شايس تن، جي نانھ يا ناسوت ۾.

[illegible] يا 'ناسوت' [illegible]
جاءِ الاهي 'جبروت' [illegible]
ماڻل آن 'لاهوت' [illegible]

[illegible]
تہ لکين الا لوڪ ۾، وڃ ڪروڙين راهہ،
پر خود پرستي خيال جي آ سڀ ڪنهن سر ڪلاهہ،
[illegible] 'چتو' جوءِ، تون سالڪ قول صلاح،
تہ عبرت منجهہ الله، ڪيئن پاڻ ڇپايو پاڻهجو.

ڪيئن پاڻ ڇپائي پاڻهجو، ويٺو ڪري وس،
'وفي انفسکم افلا تبصرون' تون پاڻ سنجهارون بس:
تہ واحد وڏو وجود تنهنجي ديهہ منجهہ درس،
علم، عقل ان جو آ تني' ساره سير سرس،
ڏيهہ انهيءَ ۾ ڏس، توکي هادي هيڪو ڏنو.

مي هادي هيڪو ڏنو، تہ تنهنجو پسڻ ڪوڙيءَ ۾،
هڪ بند تہ پيرن سان ڪيو آ اونهو منجهہ اندر،
پيو هلن تہ هت حبيب ذي، دست آجها کي ڏر،
نيو زبان ظاهر تہ چئري، ڪر مخفي آالهہ سکر،
جو تون سٽن سمجهين سڀ ڪي، ۾ ڪَن ' پيا کي ڪر،
سچون عين ڪئي اعتبار جا پس پاڪڙي ۾،
جهون سير' ذي تہ 'سير' کي سلين سو ٿنيلي سٽر،
ستون 'چتو' نانہ نظر، آهي ڪوڙي عضوي ٿي.

چتا! تون شڪران، هر هر ڪرين تہ حيف ٿيي'!
پيون لکين قومان ڪثرت ۾، توکي آڪيو انسان،
'خلق آدم علي صورته' تون ڏري ڏس ڏيان،
پارتون دين نبيءَ جي ڪيئہ مولاءِ مسلمان،
تہ تہ ڪاڻ تنهنجي ڪوڙي، هيو ڪوڙين ئي ڪفران،
سار الله الصمد کي تہ مهت لهين ڪو مان،
واحد ۾ تنهنجي وڃ ۾ تو شرّ' وجهي شيطان،
'خناس الذي يوسوس' ڪر تنهن دشمن کي دوڻان،

[illegible] ز چوڪي وحمال،
[illegible] ج وحدو سحان،
[illegible]

[illegible]

هيو خود سمونڊ جو هئن پو ڪن ڪي پاڻي،
ونجون، واهہ درياءَ مان هليا ڏس هاڻي،
ست ستون منهن هيڪڙو تا وهن ڦر چاڻي،
ٿيا سوراخ سمونڊ کي ڇني طرف تہ ڪهن تاڻي،
انهيءَ ۾ اجهاڪ آ جنون هو پاند تہ پچاڻي،
تون بہ اُتو انهيءَ آب جو رڪ آتت اعباڻي،
'لا' جي ٿيهہ لتن سان، چڙ ڪاذب ڪماڻي،
اعتباري انصاف سان آيءَ پالي سان پاڻي،
موج موڻي ان جي پيو جاڻ تہ ڪر چاڻي،
چتا! چتن موڻن هيڪڙي هو ملڪ وهي ساڻي،
جي حق سچ سڃاڻي، تہ اٿي هين ۾ هَن ۾ هيڪڙو

جولي جاڻ سمونڊ جو ڪل ڪروڙيائين ڪين،
هاڻي انهيءَ جاءِ تي هلي ڏس اسين،
تہ ڪَرَ' ڏنائين ڪانڪا لٿو روز رني ٿي،
'لا' تعالي بذرة' اتي عرش زمين،
لاهہ آواز 'آنهہ' جو ات 'عش' آهہ هڏ بن
روندي انهيءَ پار جي توکي پسڻ ريءَ [illegible]
'انا احمد' پاڻ ۾ وچان وار وٺي تہ،
چتا! موجون شوق جون امي ماڻ پره پيئن،
پوءِ ساري صفت سندين، تو پڌي پڌائي پاڻ کي

دانائي حڪمت

رڪ دانشہ سان دوستي، تون اعوِي سان ادا تہ،
جو سر سلي سيکنهن کي ڳجهي ڏاري ڪاڻ،

اهڙي نر ندان سان ڏي تون مردا مٺا ٿي،
جنهن کي شان چٺا ! ٿي، تنهن سان ڪٿلا اُيندي ڪوڙي!

رک دانهن سان دوستي ڪري وهي ويچار،
صحبت جنهن جي سٺري غازي هوءِ غمنار،
دانهن دوستي دم ٿي اچي سر ڏئي سردار،
اهڙي سان اظهار، جنجي ڪين 'چتو' چوي.

سارنگ

ساراهه ڪر صاحب جي جڳائي جنهن جي،
مولا مرسل موڪليو تاڪ ڪيو تنهن جي،
چارئي يار رسول جا هن جميعت جيءَ جي،
پلن سان پرم جي شل روز اچي رهجي،
ساڻ مدد منهنجي، سي آڏر آهن اصلي.

آڏر آهن اصلي رک مڪ سڄي سعيو،
صاحب هر سڄڻ کي محرم ملهايو،
پرور پناهه جو تن جي پاند مٿي پايو،
تہ حڪم ساڻ هاديءَ جي هي شمر چتي ڳايو،
تہ مڱڪن ميڻهن وسڻ جو ٿيو رازق کي رايو،
جوان جبرائيل کي مولا موڪايو،
تہ حڪم ميڪائيل ڪئي ڪر سنڌ مٿي سعيو،
ساڻ رعد سنگت پيو بادل بنايو،
ڏوڏو گج گرو ڙ تي پوليون پڙايو،
قادر ڪڪرن پر رکيو آ رنگن جو رابو،
ڪي اڇا اوداڻ پر پيو هيڏن حظ لايو،
ڪارا ڪمرا ڪيترا اچن سبزا سوايو،
ڳاڙها سيرا ڳوڙهہ پر نيرن ڪنڌ نايو،
ڪي ڪجندا اچن ڳوندا ڪن پر ميڻهن سين مايو،
ڪي چانون اچن چوه ڪنون جيڻ واءِ تڪو وايو،
ڪن جي بوند بهاريو ڪن تاب تڪي تايو،
وڄون وسڪارا ڪ...
امر مهتر الناس کي الهامي ...
تہ وچ منهن وائن سين جت پرين پرايو،
بليءَ منهنجي بادشاهہ هي ڪرڪل ڪيو ادو،
پر تنهن پڄري ٿيو سانوڻ سڄايو،
من تہ خوشي مايو، ڪر شڪر بار ...

ڪر شڪر بار 'چتو' چوي آيا جت عربي،
ڪن سلام سيّد جو ڏسي راز ربي،
مولا تو ڏي موڪليو اي نوري نڪلبي،
تاڏي ڪاهہ ڪيي، جيڻ امر جاڏي ڏيو.

پوءِ ٿيو اجازو احمد ڏانهن ٿي الله تو آهر،
وسايو ويرانيون ساڻ بشارت ٿر،
سڃا سڀ ساوا ڪيو منجهون شوق شهر،
جهلي وسايو جهنگ تي ڪن ڪرڙين ڪڙر ڪر،
وسيون وارن تي ڪيو مر ڦانهر ولن ڦر،
پلن تي پاڃهون ڪيو پري ڪولاب ڪبر،
پٽ پاهڻ پالي ڪيو سڀ جولي ساڻ جبر،
اتي مهتر اسلام کي ڏني خاص خبر،
جبرائيل جيڻ چيو تيڻ رکي نيڪ نظر،
رعد وهايو رنگ پر ٿي ڏوڏو ڏاڻ ڏڪر،
اسرافيل ڏجائي وانگي پين پشر،
عزرائيل عقل جا ڪري چرچا خوب چڙ،
رنگ ڏاڍي رسنا رکي پئي پريونءِ منجهہ پر،
قادر ڪثرت پر ڪيا هي هل هڪار حشر،
بادل آنديون پدليون قسمان قسم ڪڪر،
ڪنوڙين خيال خمار ڪان وڃي ڏبڪاريا ور،
رات منجهاران ڏينهن ٿيو ڪثر ڪنءَ قمر،
ڪيا چات 'چتو' چوي هي پاڻي پٽ پڌر،
ابنا واهہ وهي پيا اٿليا بند بحر،
پوءِ مجرو ساڻ مهر، اچي سارنگ سيد جو ورتو.

سارنگ سڀ جو ورتو ٿي سينڌين کي موڪل،
ڪي موٽيا مڪي اتي ڪي ڪعبي ڏي ڪرڪل،
ڪي اسهيا عرفات تي ڪي طور پرواڻين تا ۽
ڪي مقدس ڏسي موٽيا ڀيا ڪي شام اڃن تا ڇل،
انهيءَ ماڪ مهل، وري آيا استنبول ۾.

آيا استنبول ۾ وري سارنگ ڪيا ساماں،
ڏسي تعجب ڇتو چوري تن وسايا ويران،
تا ڪن ڪاهون ڪربلا اتي ڏسي شاهنشاه جا شان،
ڪي موٽيا پار مصر جي ڪي ڀن ڏي يونان،
ڪي راهي نيزا رور تي ڪن ڪاه ڪئي خاقان،
ڪي اردن تي آيا ڪي اسهيا ڏي ايران،
ڪي بحر هنيا بغداد تي ڪي جنبيا ڏي جيلان،
وري بادل ڪيا باران، حق ڏانهن حڪم سين.

حق ڏانهن حڪم سين ڪي هليا تي هيرات،
ڪن جي خاص ڪنبات تي ڪي ڪڙيا ڏي ڪجرات،
ڪن ڪس رکيو غزنيءَ تي ڪي سادنير صفات،
ڪي ڪاهيو ڪابل تي ڪي قنڌار ۽ قلات،
ڪي ڇڙي هليا چين تي ڪن ڪي بخارا جي بات،
ره لئي برسات، سڪا ٿيوا سنڌ تي.

ڪڪر هدي هليا ڪي جدي ٿيا جاري،
ڪي مڙي هليا سبي تي ڪن ڪئي ملڪ تي موچاري،
ڪن ڪاهيو ڪراچيءَ تي ڪي ٺٽو ٿيا نرواري،
وساڻي واري، ڪيائون لعل لطيف کي.

ڪي مڙي هليا مڪران تي ڪن ڪيچ مٿي ڪئي ڪاه،
ڪي لنگهيا لا ڪي ٻيرڪان ڪن جي ناڙيءَ تي نگاه،
سو قبرون ڦيلن جان ڏئي ڪيا رعد سوين راڻاه،
تن پيلان ٻنن تي ڪيون آئي سارنگ خاص صلاح،
ٻر بازارون باغ ٿيا ٻيو گلزارن سان گاه،
ڪي موٽيا ملڪ مريءَ جي ڪيون خاطر خواه،
سارنگ سڪوريءَ ٻير تي وس وسايا واه،
جتا عيرڄاڻ سي جهلي ڏپ دوباه،
آندو آب الله، سڀ عالم آسودا ٿيا.

ڪي سهوناڪڙه جهلي هليا رکي حمل حضور،
ڪي آسيا عمرڪوٽ تي ڪن سي دليءَ ڏس ني دور،
جتا رکي شور، ڪاهيائون ڪشمير تي.

ڪاهيائون ڪشمير تي هليون اوله اوپاريون،
ڪي جمون جيلر لنگهيون ڏسو ڪڪريون قطاريون،
ڪن تخت هزاري تنبو رکيون ڪنولن خذڪاريون،
ڪي جهلي جهنگ سيال تي رکيون بدلن بهاريون،
ڪي ديري غازيءَ سي اچي هور ڪري هاريون،
ڪي مڙي هليون ملتان تي ڪي لوهڙي اچن لاڙ واريون،
ڪي سنڌي سير ملڪ ۾ وسن وهون ونجهاريون،
ڪي ديواني درياه ڪنون ٿيون لنگهي لهواريون،
سوهڻ سونهاريون، ڏسي لعل لهي پيون.

ڏسي لعل لهي پيون آئي وقت عصر،
پيرن رات پنيءَ جو ڪيو مست متي قلندر،
محبت منجهه ميهن ٿيا دوڏڻ سان دادر،
ڪي ڏکڻ هليون ڏيهن ڪي ڪن ڪيو آب اثر،
ڪي الهندي اسريون ڪي عشق ڪيون اوپر،
سيل ڪنهن جو سيل تي ڪن ڪئي ڪاه قبر،
ڪي لاڙڪاڻي لاڏي هليون ڪي دوداڻي ڏيکر،
سير سڀ مثاس ٿيا جن سان حامي ٿيو حيدر،
ماڻ ڪئي اچي مصطفيٰ وڌهين واهر ور،
عالم آسودا ٿيا ٿين خانيع مال ۽ زر،
ڪرم سنڀالي ڪر، شڪر ٻار ڏوڙ جوي.

ڪر شڪر ٻار جتو جوي ڪئي باراني بادل،
چارني لبلا چاق ٿيا جت ڪئي آب اڇل،
ڪڙمي ٺهنجي ڪارسان سڄي ڀٽا سل،
وڏا ٻج ٻنن ۾ تن ٽرت ڪري توڪل،

ساول ڏسجي سهڻي طرحين جهڙا تل،
پرور پرڪن پر وڏا فضل پنهنجي سان آل،
ڳمي موڙي ڳاھ ڪيائون تن ڪيا ڳچ ڳنڀل،
ڪيائون آن ئي خوشيءَ مان، ھرڪنھن پڏا پنهنجا پل،
پي ڙن بخت لڳو ها جن جا پد آسل،
وس ڪري وس جهڙا ھن دل پر دگرا دل،
ڪرن بات بيان ڪٿون ھن بس جهڙا بي عقل،
ماڻهو تن جي مٿون تي ڪن تعريفان تجمل،
لڪ ڏني نه لبي ڪو محبت قطرو ملهه،
نوري نيڪ لهل، ڪي چتا آهن 'چتو' چوي،

چتا آهن چتو چوي جي ساراهيا سبحان،
ڏي پانهپ ڏيهه جي تن بيحد بات بيان،
هن هميشه حال پر آڪال تنهين ڪل ڪان،
سي مالڪ ملڪ دلن جا هن هادي هر دو جهان،
بن تنهن ڪان پرت مٿون شوق درد ديوان،
چتو ڪلمو سان زبان مٿو جو محمد تي،

سارنگ سلطاني ڏلو جن سيني منجهه سري،
پڏي بادل پيڪا وبو ڪري گهور گهري،
رعد رنگي راڙيون ڪري تو چاني منجهه چري،
نانءَ تنهن نحڪري، ڪوڙين سون ڪنهن کي ڏسيو،

سارنگ سلطاني جن ڏٺو تن خبران ڪيون خاصيون،
وس ثيون واڪا ڪيو گجهه راز سنديون راسيون،
در دبر ڪري دم ڏڪا دم وٺ جون واسيون،
مر بردي باسيون - پوءِ 'چتا' ڪاھ جي وجي،

(ب) سرائڪي بيت

عاشق

ڪڏان عاشق رهن عياشي، ڪڏان ڪرن ڪشالے،
هن مرضي والے،

[illegible]
[illegible]
[illegible]
هن مرضي والے،
ڪڏان عالم علم عطائي، ڪڏان سجهدے وچ مستے،
هن مرضي والے،
ڪڏان وچ شهر دے ارتے، ڪڏان جهنگ وچ ڏيرے جمائے،
[illegible]
ڪڏان رکن خيال لڪان دا، ڪڏن بيت سکمن نہ پائے،
هن مرضي والے،
'چتا' شوق جنهان سر آيا، دل تنهان ڏاهين پائے،
هن مرضي والے،

طالب ڪون مطلوب سڃان هن ڏ بندے سجهه سوني،
بت برستي وچ بچيونے چائي چنڻ سچاني،
صورت اپني چا چنبر بندے ڏ بندے ڏرڪت ڏهني،
جيڏون تيڏون آکوڙ دے اے ترت وبندے ني تالي،
'چتا' شڪر شڪار لڳو نے، ڪيا نال رليق رهاني،

بچي نڪون پنڊ پريدے هادي ڏس ڏسيندے،
نال تني دے طالب اتون وچ [illegible]
جتان پير نہ سير چلن دا ڪيون الڏن خان گوبندے،
'چتا' شابس عشاقان لون جو پختي ڪمر ڪر بندے،

پر اثباتي اعتبار ہوئے ڏڏان مٺ ڳئے مرد خدا،
بقادے بوستان ڳئے خود ڪاھ في الحال [illegible]
تالا ذات مٿا جسماني ڪر وبندے پاڪاني،
'دے' نون رب تعاليٰ شالا ميلے ايجهے مولائي،

معشوق

دلبر تيڏے ديدار پاجهون مٿين پهون مستاني،
قسم رباني،

ڦيرآڙين جي پيرين ميرين هرساهي ڪون حيراني،
قسم رباني،

گهورنگهٽ ڪول جڏان ول ويکن دهلي دل شاماني،
قسم رباني،

عاشق ويک انهن کڙو ويندے موت مزا مرداني،
قسم رباني،

مور بري ڪون حسن تساڏے سبق پاڙهيے سبحاني،
قسم رباني،

شوق چني ڪون طلب تساڏي جاني جند قرباني،
قسم رباني،

هردمي بار برهت پلیري جو گاله انهين دي گالے،
هڪ مک ويکڻ لئے دل مستاني، پيا جيءُ جدا وچ جالے،
لوڪ ملامت ڪنون چت بتي مان اندر خوب خيالے،
"چنا" شدا دل وچ ڪيڏے جو جان هي جنجالے،

دهي نال برهت نه ڪيجے، توڙے هوون بياري،
دل اماڏي مت نه گهندي ويندي دردوستان واري،
عالم دے احوال اتے سر چاگئي خلق خواري،
خيال خوشي بهي جو ڙويندا هے درسن نا دڪاري،
سهڻے سانول دے من ڏک سک "چنا" بيشماري،

مک ڏهاڙے دلبر سانبن درسن بهار وکايا،
ڪرل پلهايا،
گهيه واليان وت گاڻهيان ڪرڪر، سارا حال سنايا،
سور سيڏايا،
[illegible]،
[illegible]،
"چنا" [illegible]،
ول [illegible]،

[illegible]،
[illegible]،
حتان ڪمت قرار نه آوے هرگز [illegible]،
مک [illegible]،
خبدار تسا ڏے نيان مشے بني جل مٺ [illegible]،
مک ويکڻ دي،
ڪتنے نال غلام ڪريندي ڏرڪ جاني دوڙن دي؛
مک ويکڻ دي،
شوق "چنے" نون بار سجڻ دا هر ٻيزار چمن دي،
مک ويکڻ دي،

پيڏي مرڪڻ پاجهون سانبن! مٺي سندا مردا،
انهين اکيان دي تاب ڪنون سٺين ڏردا عرض نه ڪردا،
باري بره جو بابي سانون تون دلبر هتين بي دردا،
شوق "چنے" نون طلب تساڏي، بن قسم بروردا،

تاتي تونڌي دن رت رهے هيے واڻي وات وندولے،
هو وين ڪرولے،
وگ تساڏے تنگ وسار بيے جهنگ قران مٺ جهولے،
هو وين ڪرولے،
هردم گهه وصال نبڏ بيے دي خيال رهيا وچ ورلے،
هو وين ڪرولے،
شوق "چني" نون بار سجندا صد بار صدق سر گهولے،
هو وين ڪرولے،

شعر گونڻي وچ ڪوئي نه جاڻے مطلب ٺڏا سورتے،
لاف انهين وچ ڪاتي ڪاتي خام ذوق سرورتے،
[illegible]،
[illegible]،
[illegible] مشهور هے،
"چنا" [illegible]،

(ج) ڪافيون

(١) سر پيروي

عشق [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

١- [illegible]

٢- [illegible]

٣- [illegible]

٤- "چتو" [illegible]

(٢) سر پيروي

ڏس عشق جي ڏاڍائي، جنهن کي خيال تي ڪٽي ٿو؛
جڪا عقل هلائي، تدبير سا ٽڙي ٿو.
١- رنگ راند وس پنهنجو، پيو نا وئيس ڪنهن جو،
سڀ ڪنهن ولي ڏسائي، جيڪا ريهي آئي ٿو.
٢- ظاهر سو زور آهي، جنهن سر اچي ٿو ڪاهي،
جا هي لڪر وڏائي، باهڻ منش پوي ٿو.
٣- لئي حسن جي ڏکو آ، ديدار لئي سڪيو آ،
جا لي لئي جاه جائي، ٻانهن اتي پڙي ٿو.
٤- "چتا" [illegible] [illegible]
گالهين اٿس جو پاڻي، منصور جان مٽري ٿو.

(٣) سر ڪلياڻ

آيو عشق خوديءَ جي ڪاڻ ڪاڻ؛

[illegible]
١- طالب ۽ مطلوب [illegible] [illegible]
٢- [illegible] [illegible] [illegible]
٣- [illegible] عشق جي [illegible]
٤- "چتا" [illegible] [illegible]

(٤) سر ماجهه.

سهڻن حسن جا عاشق مڪر ڪُهُر سان مچن گهرڪانا؛
گهرڪانيا ڦرڪانا محبن محزي مرڪانا.

١- عالم عجب آواز جو ساوِل لبڻون سرڪانيا،
مرڪڻ مٺي محبوب جي جوهر دندان جرڪانا

٢- مانا لهن معشوق سان هامن طبل ترڪانيا؛
سهڻي طالب سينگار سين پوڪي بدن پوڪانيا.

٣- جڏهن نازڻون نڪري پوي تڏهن شير سڄو چرڪانيا؛
دهڪيون ڪجل جي ڌار سين چشمن لڪيون چرڪانيا.

٤- شايد 'چنا' تن شوق کي جن جاني هُرنُ چرڪانيا؛
ترسيا نه در تل جيترو عازين جسم گهرڪانيا.

(٥) سر پرڀو

عقل علم ايمان؛ ليني عاشق جا اُن لوڪر،

١- عاشق ڏين اوڪاهي، اهي ٿين غلام گاهي؛
جنهن تي ڏري ڏيان، حيران ٿيندو هوڪر.

٢- ڪري پره بند پانا، 'مَن' 'هو' مقال معنيٰ،
دهشت ڏري دوران، دردن دوبار دڪر.

٣- ايڪنهن(؟) جني اهي تو، رخ رمز سين رجي تو،
مورنون گُني نه مانُ، بادشاه پائين ٻڌڪر.

٤- شهه جي 'چتل' شماري، ڪري ڪير صفت ساري،
بيحد پره پيمان، چرڪرد ملڪ چاڪر.

(٦) سر پرڀو

عشق انيئدا جيوين وو جيئون؛ هوش عقل ڪون آوندا سان.

١- علم عادت ڪئي ڪرامت؛ تال ٿمي نا ٿيوين وو ...،

٢- ڪثرت وحدت وچ له و جشمي؛ "هو" اِنيءَ ڪيبوير وو ڪي...،

٣- سَتر صفاتي دي وچ ذاتي؛ وڪ نفي ول ٿيوين وو ٿيوين،

٤- پورڻ 'چتا' ا انهين اموحسم ڪون؛ وچ آوڻ سيڪ ايوين وو ايوين.

(٧) سر پرڀو

مد بار شاہن جا هرکو چوي مڃن.

١- ليليٰ خاطر مجنون هو بڻو جيئن پرن؛
[illegible] رمان ڪان توڙي وڻ هيو وير ولن.

٢- صنل هندو سيري، تنهن [illegible] پون خوبش جهان؛
انداڦين ايرو ڏنهن پري ما پدمن.

٣- سوہي جهڙو سپڪر لبي ڪون لکن؛
ڦل ڏسو ڦاسنده لاهي محتاجي محبن.

٤- [illegible]؛
زالان تڙڪان زور ڏيون هير زليخا زهدن.

(٨) سر پرڀو

لا ينتي پره پقراري هيڪل سگين ڏ ويهي؛
منظور ڪيئي مٿي تي محمد جي خاص ديهي.

١- ارض وسما سڀوئي ڪثرت بنائي ڪهي؛
رنگ روپ سڪ تالا ڪنيئي اڃي هي ڪيهي.

٢- "انا احمد بلاميم" جيهي وٺي سا تيهي؛
ظاهر ڪري ظهورو ڪک بن پروڙين تون ايهي.

٣- هرجا حڪم هلايو عبرت اوهان جي ايهي؛
هيڏي هوڏي نظراچين تو آهي ڏيهه تنهنجو ڏيهي.

٤- هر دو جهان جو تون آن پرين نياز دار نهي؛
تنهنجي شوق پر "چتو" تو ماڻي مزا مڙيئي.

(٩) سر وهاڳ

تنهنجي حسن حيران ڪيا، ماڻهو ملڪ حوران پريون.

١- مجني وانگي مستان ٿيا، پيڙي نينهن تو چاڪي ٿريون؛
اڇليو اهڙن سر آسرو، سڪ سوز معون سر ڪيون پريون.

٢- چشن هيئي جڪ چور ڪيو، لکي لوڪ ٿن مرڪيون سريون؛
پوڪن پره جي پيڙ پر، دک درد ڪني ديهي دريون.

٣- عاشق يارن مچ عشق جو، سڃا ساڙن پانئن پريون؛
مستيءَ مٿي مخمور ڪيا، هستيءَ ولن هيمثن حاضر پيون.

٤- تنهنجي شوق پر آهي "چتو"، تنهنجي ذوق ڪيو زاہر زريون؛
مڪرا وره ويران ڪيا، بيا ٿا اٿن ڪوڙي تريون.

(١٠)

دلڙي منهنجي دوست رهي ٿي؛ گهڙي مَ ساڪماري، ووبارا

١- ساعت ساعت پر سوڻا؛ ٿي ڏوڙا ڪيون ساري، ووبارا

٢- ولين وانگان ڪنون وڃان؛ گوڙها سڙ گل هاري، ووبارا

٣- سوالي محب شال ملائي؛ تهنائين ٿي ماري، ووبارا

٤- انهدر شال 'چتو' چوي؛ سو ته اڳَن اوماري، ووبارا

(١١) سر پيروي

منهنجي جنهن ۾ ڪير ڀر باني، توڙي ٻاڻ وڌاني.

١- هزاران حيلا ڪيا؛ مطلق ڪنهن هو نه ماني.

٢- ڪروڙين دفعا قربان ٿيان؛ بدمن ٿئون يار وڃاني.

٣- مت نه پايان محبوب جي؛ توڙي سردار سڏاني.

٤- شوق 'چتي' کي شاه اوهان جو؛ تو عرش منجي آناني.

(١٢) سر پروو

ڪيون چوه ڪس ٿا دل، پرين رمزن واري راز سان.

١- بعضي وبهارن ويجهڙو، بعضي چمون جل جل؛
بي غرضيءَ جسي غماز سان.

٢- لالي ذات ڪئون واقف منهنجا، ٻاڻ ٻين ٻل ٻل؛
نشي تين ورايون ناز سان.

٣- بعضي ڪاڻ نه بني قاصد مي، حال ٻڌن ٿي ڪل،
ڏبني در ناز نياز (؟) سان.

٤- 'چتي' جهڙا شاه ڏيباري، هوتن ڪي هيڪل؛
چا بلبل لوندي باز سان.

(١٣) سر مانجهه

اڄ سنگهارن سون ڏي ساري، لنڪيا ڏوراها ڏکن جا.

١- ڪوڙن عرص تي اسي، ڀائنس [illegible] [illegible].

٢- سنڙو سلک ملير جو؛ ويٺيءَ ڪين وساري.

٣- جانور ڪنهي جورسان؛ وسنيس مانث ماري.

٤- 'چتو' تن جي شوق ۾؛ گولندر دم گذاري.

(١٤) سر سانجهه

مارن ماڪ ملير، ميءَ ادا وسر راڄ ونئي.

١- پاڻ سـ پانين پاڻهجو، اصلون عـاد امير؛ قرب ضعدائي [illegible]
٢- صاحب رضا جا صابري، آ جميعت تن جاگير؛ جا [illegible]
٣- واعظ ڪن وجود ڪي، ثانهه مثانـن نظير؛ لرن اتي [illegible]
٤- [illegible]

(١٥) سر بلاولي

سرن ڪـي سندي سهار؛ سڪ سهڻ تـ ٿي تاني.

١- گهران گهوربـان جندڙي؛ موتان تـ ماري ميار.
٢- وحش واجب هـن ڪـي؛ سـمـن سـاڻ سـردار.
٣- سرڪي ناه سحر ڪو جادو؛ جنهن سـاڙايـا سينگار.
٤- چڏيندو نـ 'چتو' جوي؛ آهون جنهن جي آڌار.

(١٦) سر رائو

ويءَ رهاڻ تو واني، ڪاڪ ۾ مان جا ڪندهس.

١ مانـڪي سـوريءَ [illegible] مان [illegible]
٢- پـن پيا سب عشق اچ [illegible] سوريءَ [illegible]
٣- هـير تـوريءَ حـال [illegible]
٤- شوق 'چتي' ڪي [illegible] تـنهنجي [illegible]

(١٧) سر پيروي

رانجهڻ تخت هزاري دا؛ 'سيالين' سبي [illegible] جڪ [illegible].

١- [illegible] 'هير' بي اختاري؛ وس نـ بهن ڪوئي [illegible] دا.
٢- ڌرڻ اثانهين ڏيکـ نـ سگهدا؛ اتان سادولا رنـگ سونهري دا.
٣- جـوڙ آيـا انسان اصلي آتـارا، [illegible] سـعـدري [illegible].
٤- شوق 'چتا' شاهد [illegible]، [illegible] ونڪاري [illegible].

(١٨) سر جوگ

منهنجي روح جي رانجهن يـار ڏي،
آهي ڏاڍي تـانگهه تـسار ڙي.

١- مـن منهنجي کي سـنيءَ ورتو، جڏهن عشـق پيارو جار ڙي،
هڪڙي خبر منهنجي حال کي، پيو جاڻي جاڻ وارو جار ڙي.

٥- راتيان ڏينهان روران روح پيو، پهنجو محرم ڪاڻ مدار ڪي،
سڪندي وسان مجن ري، منهنجا سهڻل ڏيج سلام ڪي.
٦- آئي عشق وڏو آ، ڪيو ديدن وارو دار ڪي،
ڪٿهن اکڙل سان اسانجو، پاسان ڪاڻ پوڄ هو ڪلام ڪي.
٧- ذاتي حال ڪنهن ڪري، جهن ني رکيو ڪم ڪار ڪي،
سهجي شون پيو 'چنو' جيوي، ويسر الين جو اوار ڪي.

(٩)

سڄي ڪا مجاز دي ماري، نوڪ نظر دي وو يار.
١- وس اساڏا ڪوئي نه چلدا، سج اندر پاڻس پلدا؛
گاهي ڪر هشياري، جنگ جگر دي وو يار.
٢- ڪوڙ پيو ڪنڌي [illegible]،
وچ لوڪان دي لاچاري، ترڊي فردي وو يار.
٣- پار پره دا سر تي آيا، سيني اندر سوتهين سمايا؛
ايجها ڪوئي نه آزاري، جيندي نه مردي وو يار.
٤- شون 'چنا' [illegible]،
ڪون آکي نا ڪاري، ضرب زهر دي وو يار.

"جيڪي [illegible] ڪنهن کي ڪجهه نوڪري، [illegible] جا ڪيترا
[illegible]؛ جي [illegible] کي [illegible] ڪامياب ٿو ٿئي، ته پوءِ انهن جي تدبير
جي تعريف ڪئي وڃي ٿي؛ جي ڪنهن کي ماراڻي، انهن جي لاش جي بي حرمتي نه ٿو ڪري،
ته پوءِ انهن کي رحم دل سمجهيو وڃي ٿو.- ڪائونٽ

سيد حسام الدين راشدي

آخوند محمد بچل «انور»

(ٽالپرن جي پوئين دور جو فارسي گو شاعر)

ٽالپر حڪمرانن جي غير معمولي علمي سرپرستيءَ ۽ شعر سخن سان [illegible] جي
ذوق ۽ شوق، سنڌ ۾ ڪيترائي فارسي گو شاعر پيدا ڪيا. آخوند محمد بچل «انور» به
انهن مان هڪ هو.

مير نصيرخان بن مير مراد علي خان، جنهن [illegible] مير محمد خان جي انتقال (١٢٥٠ع
١٠٥٥ هه) بعد، سنڌ جي تخت ۽ تاج جو [illegible] آخوند صاحب [illegible] آخوند محمد بچل،
مير نصيرخان جو استاد هو. هن [illegible] صاحب [illegible] «[illegible]» ٿي
«مشيرڪار ۽ معتمد» ٿيو. [illegible] ڪيترن [illegible] ڏنو ويو، ۽
شاهي مُهر بردار به هُن ٿي ٿيو. سرڪاري [illegible] ۽ [illegible] ۽ [illegible]
مخفي مراسلا، آخوند صاحب پاڻ لکندو هو.

مير صاحب جي ابتدائي دور ۾، جيڪي سياسي [illegible] معاملا [illegible]
پاڻ ۽ دانشمند مشير جي راءِ کي وڏو وزن ڏنو ويندو هو. اهڙيءَ طرح [illegible] جي
خانداني معاملات ۾ به آخوند صاحب کي [illegible] رهندو هو. [illegible]
[illegible] بعد، مير نور محمد خان جي ٻن فرزندن، مير شهداد خان ۽ مير حسين علي خان [illegible]
[illegible] پيدا ٿي [illegible] ۽ [illegible] معاملو وڃي [illegible] آخوند صاحب
ڪوشش ۽ [illegible] سان ميجر جنرل آئوٽرام کي وچ ۾ وجهي، ٻنهي شهزادن جي [illegible]
صفائي ڪرائي، حڪمران گهراڻي کي خانداني جهيڙن کان بچائي ورتو.

مير نصيرخان ۽ انگريزن جي وچ ۾ جڏهن آخري عهدنامو لکيو، ان وقت [illegible]
مير مخالف ٿي [illegible] ۽ مير نصيرخان تي زور آندائون ته معاهدي تي [illegible] نه ڪري.
آخوند صاحب جيئن انگريزن جي قوت، ارادن ۽ مخالفت جي نتيجن کي ڄاڻي [illegible]
هو، تنهڪري باوجود سخت مخالفت جي به آخوند صاحب مير نصيرخان کي اهائي صلاح
ڏني ته [illegible] ضرور معاهدو ڪري، ورنه حڪومت خواه ملڪ لاءِ سخت خطرو پيدا ٿيندو.

اڻدڻي [illegible] ۾ [illegible]

ٿي چڪو هو، ٺٽنگري هن وقت ٺهن [illegible] ڪري سب ملڪ ۾ [illegible] ٻنڌو ۽ [illegible]
۾ بچي ڪاڻ سگهندي.

[illegible]

[illegible]

آخوند محمد بخش [illegible] جي آخوندن مان هو. [illegible]
فارسيءَ ۽ عربيءَ جو ماهر [illegible] ۽ [illegible] شعر [illegible]
[illegible] تاريخ [illegible] مهارت [illegible] ۽ [illegible]
لکرائيندو هو. آخوند صاحب جو [illegible] ان جي [illegible] آهن [illegible]
ڏيڻ لاءِ مخصوص [illegible] آخوند صاحب لکي ڇڏيون هيون،
جن [illegible] وقت [illegible] ڪتاب [illegible] هر هڪ [illegible] لاءِ
جدا جدا عبارت، مکتوب [illegible] جي مخصوص [illegible] ڪئي ويندي هئي.
آخوند صاحب [illegible] عبارتون [illegible] وقت [illegible] لاءِ [illegible] لکي ڇڏيون،
ليڪن هن وقت [illegible] لاءِ [illegible] تاريخي [illegible] آهن [illegible]
معلوم ٿئي ٿو ته [illegible] جي ڪهڙي [illegible] هئي، [illegible]
۽ تعلقات جي ڪهڙي نوعيت هئي، عبارت جي [illegible] جو اندازو لڳائي سگهجي ٿو ۽ [illegible]
معلوم ٿي سگهي ٿي. مثلاً ٽالپرن [illegible] جي لاءِ عبارت مخصوص هئي:

"— وجود مسعود عزت محمود، [illegible] شوڪت و [illegible]
امير الامراء العظام، اسوة الکبراء الفخام، [illegible]
[illegible] مکاني، عضد دوله، مير محمد [illegible] خان، [illegible] جنگ بهادر، [illegible]"

پنجاب جي حاڪم مهاراجه رڻجيت سنگهه ڏانهن هيٺين عبارت لکي ويندي هئي:

"— حديقه دولت و ڪامراني، مهاراجا صاحب، [illegible] عظمت و [illegible]
نشان، مجموعه خوبيهائي بيڪران، [illegible] دوستان، [illegible] رڻجيت سنگهه [illegible]
سلمه القادر"—

بهاولپور جي نواب کي خط و ڪتابت ۾ هن طرح مخاطب ڪيو ويندو هو:

"— حديقه دولت و ڪامراني، عالي جاه رفيع جايگاه، حشمت و شوڪت دستگاه، عمده
الخوانين العظام، اسوة الکبراء الفخام، خان صاحب مهربان عظمت و الطاف نشان،
[illegible] الدوله محمد بهاول خان، نصرت جنگ بهادر، سلمه القادر"—

[illegible]

هلندي هئي:

سر هنري پاٽنجر، مسٽر ويٽ، مسٽر منوور، مسٽر ميڪسن، ڪپتان وڪ، جارلس (ٿاڻيدار [illegible]

[illegible]

سر پاٽنجر ڏانهن هيٺين عبارت لکي ويندي هئي:

[illegible] رفيع جايگاه، [illegible]

مودت آگاه، ڪرنيل هنري پاٽنجر صاحب بهادر، سلمه القادر"۔

بمبئي جي گورنر لاءِ هيٺين عبارت مقرر هئي:

[illegible] عالي جاه رفيع جايگاه، حشمت و [illegible]

[illegible] امير الامراء العظام، [illegible]

عظيم الشان هنرابل .... گورنر صاحب بهادر سلمه القادر"۔

عبارتن جي بياض منجهان هيٺين اميرن ۽ وقت جي [illegible]

[illegible] امير محمد محراب خان براهوئي [illegible]؛ نواب سردار [illegible]

[illegible] بهادر (واليءِ ڪابل)؛ نواب محمد بهاول خان نصرت جنگ بهادر [illegible]

[illegible] خان [illegible]؛ سردار يار محمد خان (وزير شهزاده ڪامران)؛ [illegible]

(ساڪن پنج تاره)؛ جام احمد خان؛ محمد خان رند؛ جام [illegible] (لاسي)، [illegible]

[illegible]؛ حڪيم [illegible] (وزير اعظم پنجاب)؛ مير محمد [illegible] خان بهادر، [illegible]

خان، آخوند [illegible] محمد؛ آخوند محمد [illegible]؛ نور محمد [illegible]؛ [illegible] محمد [illegible]

[illegible] منشي باشي؛ حاجي خان ڪاڪڙ؛ مخدوم نظام الدين سرهندي؛ محمد امين خان؛

مخدوم [illegible] الدين صاحب؛ ملا نصير الله خان؛ محمود خان [illegible]؛ ۽ آخوند [illegible]

[illegible] امير ماڻهن هيٺين صاحبن سان مير صاحب جي لکپڙھ [illegible]

[illegible]، جمعدار خوشحال سنگھ، [illegible] فتح سنگھ، راءِ [illegible] سنگھ، [illegible]

[illegible] سنگھ، [illegible] سنگھ، لعل سنگھ، [illegible] سنگھ، [illegible]

[illegible] بهادر، [illegible] سنگھ؛ ([illegible]).

[illegible]: آخوند محمد بچل جا مفصل حالات معلوم ٿي ڪو نه ٿا سگهن۔

بهجي بياض جي [illegible]

[illegible] ربيع الاول [illegible]

ڏينهن، [illegible] بجي، ڏينهن جو ميان غلام رسول جو تولد ٿيو."

[illegible] مولانا شاه عبدالغفور [illegible] نقشبندي هو، جنهن

جي وصال تي هن هڪ طويل مرثيو چيو آهي:

تعالي الله عجب مرشد مڪمل، مريدان را زهي مولا ومحدور

[illegible]

مير نصيرخان جو لاڙو تشبيت ڏانهن هو. ٺٽهڪري آخوند صاحب علم [illegible]
[illegible]
[illegible] طريقي جو پيروڪار ۽ حضرت محبوب سبحاني شيخ عبدالقادر
[illegible]
[illegible]
بند هيٺ ڏجن ٿا:

[illegible]

من سگِ درگاهِ عبدالقادرِ جيلانيم.

[illegible]

من سگِ درگاهِ عبدالقادرِ جيلانيم.

[illegible]

من سگِ درگاهِ عبدالقادرِ جيلانيم.

[illegible]

من سگِ درگاهِ عبدالقادرِ جيلانيم.

[illegible]

من سگِ درگاهِ عبدالقادرِ جيلانيم.

[illegible]

من سگِ درگاهِ عبدالقادرِ جيلانيم.

آخوند صاحب [illegible] ڪوڏيو آهي:
پير احمد شاه [illegible] جمادي الاول ١٢٢٦ [illegible] آخوند صاحب هيٺيون
قطعه تاريخ چيو:

مرشدِ دهر پير احمد شاه، آن وحيدِ زمان ولي الله،
گوش کرد ارجعي الیٰ ربک، زده در گلشنِ بقا خرگاه،

بنجم از مه جمادي الاول، سوي جنت قدم نهاده براه،
عالم از دردِ فرقتش گرديد، همدم حسرت ...

گفت "انور" بسالِ او، "سيد
هادي الخلق بود احمد شاه" – ١٢٢٦هه

مخدوم محمد اڪرم نقشبنديءَ، ١٢٦٠هه ۾ انتقال ڪيو: آخوند صاحب قطعه چيو:

اي دريغا محمد اڪرم! مرشدِ عصر اڪمل و اعلم!
دُرِ درجِ ولايت و عرفان، بدربرجِ ڪمال وفضل وڪرم؛
مستفيض اهل عالم از فيضش، فيضِ او فائضِ همه عالم؛
نقشبندي ڪه نقش الاالله، بردلِ سالڪان نموده رقم؛
مرده راجان دم مسيحا داد، او دلِ مرده زنده ڪرده بدم؛
چون شنيد ارجعي الىٰ ربڪ، سوي خلدِ برين نهاده قدم؛
شيونِ ماتمش ز روي زمين، بر فلڪ رفته از بني آدم؛
گفت "انور" بسالِ ترحيلش، "واي فيضِ محمدِ اڪرم" – ١٢٦٠هه

مخدوم ولي محمد پٽني هالن جي مشهور پٽني خاندان جو هڪ صفت موصوف فرد هو. ١٢٥٩هه ۾ فوت ٿيو: آخوند صاحب هن طرح تاريخ ڪڍي:

وليِ" محمد گلِ باغِ عرفان، زهي عالم و عامل و ماه سيما؛
ازين دارشد عازمِ ملڪِ هستي، ز حي" قدير ارجعي يافت ايما؛
قدم چون بفردوسِ اعلىٰ نهاده، ز رضوان ندا آمدش ڪن مقيما؛
شده نوحه گر عالمي در عزايش، بگفتند وا حسرتا وا يتيما!
چو"انور" طلب ڪرد سالش ز هاتف، بگفت "إنّه فازَ فوزا عظيما." ١٢٥٩هه

آخوند صاحب جي 'بياض' ۾ اسان کي هجويه اشعار به ملن ٿا. معلوم ٿئي ٿو ته آخوند صاحب ۽ سندس پاڙن ۽ عزيزن جي وچ ۾ ملڪيت تي تڪرار هو. مثلاً ... سندس باغ هئا، حيوان ڍور ۽ زرعي زمين سندس ملڪ هئي، جنهن تي سندس ... هو ۽ انهيءَ سلسلي ۾ مخالف ڌر لاءِ، جن سندس باغ ... آخوند صاحب هجو گوئيءَ جو حربو استعمال ڪيو. معلوم ٿئي ٿو ته باقر ۽ ڪدو (؟) سندس ... جن جي معزوليءَ تي آخوند صاحب خوش ٿي فرمايو:

در فڪند از گردشِ دولابِ چرخ، "باقر" اندر رشته "ڪدو" گره؛
سال عزلِ او چو جستم از خرد، گفت هاتف "رفت او در قعر چه." – ١٢٩٩هه

ڪدوءَ جي معزوليءَ تي چوي ٿو:

برفته منصبِ "ڪدو" ڪه، حرفي نرفته غير رشوت برلبِ او،
چو سالِ عزلِ او جستم ز هاتف، بگفتا "بُد غروب ڪوڪبِ او." – ١٢٩٩هه

[illegible]

الاهي چه دين ست و آئين و ڪيش، ڪ هستو ز بور بقا حيله ويش،
چو ڪژدم زند هردم از ڪينه نيش، مرا مسڪلي از وي آمد به پيش،
شده شاهدِ شوهرِ دُختِرِ خويش،
ڪ مزدور خوشدل ڪند ڪاريش،

[illegible]

جھنڪري اسان جي شاعر کي محنت ذهني ڪوفت ٿيندي، جوي :
ڪسان و مزروع و مالِ مرا، چو اخوانِ من غصب ڪرد از جفا،
[illegible]
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خويش،
ڪه مزدور خوشدل ڪند ڪاريش،
گرفته رهِ لئم و ڪينه را، بدل داشته بغضِ ديرينه را،
همخوانده تقويمِ پارينه را، ز شنبه ندانسته آدينه را،
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خويش،
ڪ مزدور خوشدل ڪند ڪاريش،
زنِ او ڪ چون [illegible]، [illegible]
ڪرين ڪمار [illegible]، [illegible]
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خويش،
ڪ مزدور خوشدل ڪند ڪاريش،
سر اورا بخاطر رسيد اين خيال، ڪ [illegible] اين ملڪ و مال
[illegible] داماد زبن دار ڪرد انتقال، [illegible]
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خويش،
ڪ مزدور خوشدل ڪند ڪاريش،
ز بدگوهري بهت سودني مار، [illegible] حلال و حرام،
نخورده ز صهباي فرهاد جمار، [illegible]
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خويش،
ڪ مزدور خوشدل ڪند ڪاريش،
ندانسته ڪابين ڪه را سپارهاست، [illegible] از خونِ دل پارهاست،
در انثني اين ره بپي خارهاست، [illegible] دار دستورهاست،
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خواش،
ڪ مزدور خوشدل ڪند ڪاريش،

شده خالي از ابن که اخوانِ من، | که کردند قربان شبان جان و ت[illegible]
چه کردند با من ز ظلم و فتن، | در آخر کنندش بگردن رسن،
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خویش،
که مزدور خوشدل کند کاریش.
بباطل گوا گشته آن بدگمان، | نترسیده از خالقِ انس و جان،
نه فکري ز بدگوئيء مردمان، | نه اندیشه از لعن و طعنِ جهان،
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خویش،
که مزدور خوشدل کند کاریش.
خدا و نبي را نباشد پسند، | کزیشان بناحق گواهي [illegible]
وبالِ قیامت بگردن نهند، | چنین ملحدان را بدوزخ برند،
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خویش،
که مزدور خوشدل کند کاریش.

مخالف گواهه کي بد دعا ڏيندي فرمائي ٿو:

الاهي بمن آنچه کرد آن [illegible] | [illegible]
بفرمائي او را بهکر [illegible] | [illegible]
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خویش،
که مزدورِ خوشدل کند کاریش.

پوءِ هن بند تي پنهنجي بددعا کي ختم ڪري ٿو:

کنون قصه "[illegible]" بکن مختصر، | [illegible]
کند انتقامش اربس بد کبر، | [illegible] او را [illegible]
شده شاهدِ شوهرِ دُختِ خویش،
که مزدور خوشدل کند کاریش.

[illegible] ته [illegible] آخوند صاحب [illegible] لياڻي جي طرف شاهدي ڏني، ته ڪ آخوند صاحب [illegible] سندس ڏيڻ جي ڪوشش [illegible]. آخوند صاحب [illegible] لطيف اشارو ڏنو آهي، يعني پنهنجي [illegible] شاهدي [illegible] خوشدل کند کاریش!" [illegible] "مزدور" جو لفظ غور طلب آهي.

ملڪيت جي تڪرار، آخوند صاحب جي دل [illegible] شاعر، پورو جا ٿي ڪري سگهيو: شعر جي ذريعي هن پنهنجي ڏک جي ڪهاڻي قلمبند ڪئي،

و دل کولی محالفین ... گواهی کی ... [illegible] ... اومی؛ ... [illegible]
مقدس په درگاه باری تعالیٰ په وژاندی ...

دوش بودم سر بر زانوی غم از اضطراب، ... [illegible] ... در خواب،
...گون از غیبی آمد بگوشم این جواب، ... این دو مصرع را بخوان که دو دعا مستجاب:

«یا اله العالمین کن خانهٔ ظالم خراب،
انک دیده‌ستم ز دست او بسی رنج و عذاب!»

یا الهی دیده‌ام از دشمن اندوه‌ها ... من چکونه ... هر سمتی هر ...!
دست ... بود درمانده‌گان را دستگیر، داد من بستان از این بیدادگر شه

یا اله العالمین کن خانهٔ ظالم خراب،
انک دیده‌ستم ز دست او بسی رنج و عذاب،

[illegible]

یا اله العالمین کن خانهٔ ظالم خراب،
انک دیده‌ستم ز دست او بسی رنج و عذاب!

[illegible]

یا اله العالمین کن خانهٔ ظالم خراب،
انک دیده‌ستم ز دست او بسی رنج و عذاب!

... کرده ... از غرور ... [illegible]
... انتظار ... [illegible]

یا اله العالمین کن خانهٔ ظالم خراب،
انک دیده‌ستم ز دست او بسی رنج و عذاب،

[illegible]

یا اله العالمین کن خانهٔ ظالم خراب،
انک دیده‌ستم ز دست او بسی رنج و عذاب!

[illegible]

یا اله العالمین کن خانهٔ ظالم خراب،
انک دیده‌ستم ز دست او بسی رنج و عذاب!

از ... [illegible]

[illegible]

یا اله العالمین [illegible]

آنکه دیدستم ز دست او بسی رنج و [illegible]

پادشاها [illegible]

[illegible]

یا اله العالمین [illegible]

آنکه دیدستم ز دست او بسی رنج و [illegible]!

[illegible]

یکسان را [illegible]

یا اله العالمین کن خانه ظالم خراب

آنکه دیدستم ز دست او بسی رنج و عذاب!

[illegible]

[illegible]

یا اله العالمین کن خانه ظالم خراب

آنکه دیدستم ز دست او بسی رنج و عذاب!

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ای در [illegible] خوانم [illegible]

[illegible]

از دست مخنثی [illegible]

یا شاه وِل به بخش امانم!

[illegible]

[illegible]

از دست مخنثی بجانم

یا شاه وِل به بخش امانم!

[illegible] از [illegible]

[illegible]

از دست مخنثی بجانم

یا شاه وِل به بخش امانم!

الغرض تمهید بعد اصل مطلب عرض دهندی چوں که:

بوجهل خصائلی [illegible] [illegible]
بدهیئت و بد سرشت و بدخو، [illegible]

از دست مخنثی بجانم،
یا شاه رسل به بخش امانم!

[illegible]
مملوک من آنچه بود، برداشت، از کبر مرا حقیر پنداشت،

از دست مخنثی بجانم،
یا شاه رسل به بخش امانم!

من عاجز و [illegible] [illegible]
[illegible]

از دست مخنثی بجانم،
یا شاه رسل به بخش امانم!

از کینه که هر آنچه [illegible] [illegible]
[illegible] بدش ز [illegible] [illegible]

از دست مخنثی بجانم،
یا شاه رسل به بخش امانم!

ای شاه [illegible] [illegible]
[illegible] من از [illegible] [illegible]

از دست مخنثی بجانم،
یا شاه رسل به بخش امانم!

هر لحظه به بتر از وی آزار، هر در [illegible] صد خار،
ای شاه [illegible] [illegible]

از دست مخنثی بجانم،
یا شاه رسل به بخش امانم!

ای سید و سرور سرافراز، [illegible] [illegible]
از [illegible] [illegible]

از دست مخنثی بجانم،
یا شاه رسل به بخش امانم!

اميري جو هڪ فرمائي ٿو:

نالان اندر تو آمد "انور"، | اين ظلم و جفا و جور بنگر،
شد منکر تو منکر رب داور، | فريـاد رس اي شفيع محشرا

از دست سخنشي بجانم،
يا شاهِ وصل به بخش امانم!

[illegible]

"اشنيدو! يا ترا خبر کسي! | شرح حال قلندر اخوانِي،
سحر از غم و بي‌ستي، | خاطرم خواست سير ساحي،
تا سکر لحظه در آسايد، | دل بستتره گلستاني،
در نهادم قدم بصحن چمن، | شب بذکر ثناي رحماني."

باغ جي تعريف ڪندي لکي ٿو:

هر طرف نهرهائي آب روان، | همچو سهار باغ رضواني،
هر طرف طلي بشاخ گلي، | بود در نغمه و خوش الحاني،
بر سر شاخ سرو هر جانب، | قمري‌ء مست در [illegible]،
شده سرين و سنبل و سوسن، | نرگس [illegible]،
[illegible] | [illegible].

[illegible]

[illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]
نام او کرېري در آب روان، | در زمان استند ز حيراني؛
"يعرف المجرمون بسيماهم"، | هست مردي سياه پشاني؛
طمع آموز اشعث طماع، | منجل و مسکي است لاثاني."

هن ڪي شعرن ۾ [illegible] جي صورت ۾ سيرت جي عڪاسي ڪري ٿو۔
لالچ، طمع ۽ حرص ۾ انبعث طامع [illegible] استاد انوري [illegible] باو ۽ هندي [illegible] جڪڙيل،
وليون ته هونئه هڪوار اهو ته ۽ هڪرو چڱي [illegible] ۽ بندو " انبي خط [illegible] بعد ۾
نشانه بارن جن [illegible] کان پوءِ هي نياو ڏٺيس

"باز گويش بش از [illegible] از من، — گر [illegible] و [illegible] داني،
که احذر کن ز رنج خاطر من، — تا دلم را دگر [illegible]؛
چه بدي با تو کرده ام اي دوست، — که مرا سرگروه خصما
منم آن کس که بناز پروردم، — کردمت جان و دل بقرباني؛
تو بمن آنچه کرده، ننمود — [illegible] اغ اهاني [illegible] کماني؛
طفل تا کي زني بزير گليم، — چيست در پرده راز پنهاني!
غصب کردي ز من حدائق و زرع، — نخل بي شرمي از چه بنشا
من گذارم بمحنت و عسرت، — با کمال جفاي دوراني؛
تو بناز و نعيم و عيش و نشاط، — متمتع ز باغ و بستاني؛
رنج صد بار به ازين راحت، — مرگ بهتر ازين تن آساني؛
گه فريبم دهي بوعده کذب، — گاه در فکر مکر و دستاني؛
گه بگوئي که ما غلام تو ايم، — که زبد و بد رسخن راني؛
داري از من دريغ مشت گياه، — چه دهم شرح سيب و رماني؛
حيف صد حيف بر چنين پسري، — لعن حق بر چنين بد رخواني!"

[illegible]

کيس خطاب ڪندي چوي ٿو:

من گرفتم بظاهر احوال، — که تو قاري نيمي قراني؛
[illegible] — [illegible]
غصب حق برادر مومن، — کفر و شرک است و جهل و ناداني؛
غصب حق برادر مؤمن، — کار بوجهلي است و مرواني؛
غصب حق برادر مؤمن، — باشد از شيوهاي شيطاني؛

تو بعقل و کمال و فضل و هنر، — در گماني که جز ز لقماني!
اول سعدي مگر ز يادت رفت، — بشنو از من اگر پشيماني،
"گر تو قرآن بدين نمط خوانی، — ببري رونقِ مسلماني!"

دنيا جي بي وفائيءَ جا مثال بيان ڪندي فرمائي ٿو:

پدرِ ما چو رفت از دنيا، — آنچه با خويش برد ميداني؛
شد کجا کيقباد و کيکاؤس، — شد کجا [illegible]!
شد سکندر کجا کجا دارا، — شد کجا کسرىٰ و فرِّ قاآني!
شد کجا خسرو و کجا فغفور، — شد کجا آن شکوهِ خاقاني!
شد کجا رستم و کجا شد زال، — شد کجا سام کو نريماني!
شد کجا گرشسپ و کجا آترط، — شاه کو رنگ زابلستاني!
شد کجا گيو و شد کجا گودرز، — شد کجا قوّتِ قزل خاني!
شد کجا طوس و بهمن و نوذر، — شد کجا حمله هاي هوساني!
چه شد اسفنديار روئين تن، — چه شد آن نيزه هاي آرتاني!
شده قارون کجا، کجا فرعون، — شد کجا حيله هاي هاماني!
اين چنين تا به آدم و حوّا، — رفت هر يک براهِ سلطاني!
زين جهان جز کفن نبرده کسي، — و آنهم ار باشد از حق ارزاني!

انهن سڀني بادشاهن جي رفتيءَ ۽ گذشتيءَ جا مثال ڏيئي پاڻ کي چوي ٿو:

تو هم اي غرّه در سراي سپنج، — چند روزي غريب و مهماني؛
آخر از دهر رخت بر بندي، — بيگمان تن دهي بعرياني
چار لاچار زين جهان بروي، — گرچه تا نفخِ صور مي ماني؛
بعد مرگت کجا بکار آيد، — آنچه اينجا تو غاصبِ آني!
غصب از نقطه غضب گردد، — مي نترسي ز قهرِ يزداني!

ڪنهن ظالم کي شرمائيندي چوي ٿو:

خوب شد آنچه کردي اي ظالم! — کن دگر نيز هر چه خواهاني!
بگذرد بر من و تو، اين دوران، — رنج و راحت رسد بپاياني؛
عاقبت اين جفا و جور و ستم، — ندهد سود غير خسراني؛
کارت افتد بواحد قهّار، — تاکي اين مکر و غدر و دکراني؛
شرم کن از خداي خود آخر، — [illegible]!
گر نچيدم گلي ازين گلشن، — نبودم هيچ زان پشيماني؛
من گذشتم ازين گل و گلزار، — گل و گلزار بر تو ارزاني!

[illegible]

بهنجي ... [illegible]

۽ داد رسيءَ لاءِ دانهون ٿو ڪري:

بردم داد خواه از دست ...	[illegible]
پيرِ ما مير شاه محي الـ...	ملي القاب نعمت ...
رهبر رهروان راه هدا،	[illegible]
آن شهي كه حكم او نافذ،	[illegible]
آنكه كرد و بيان عجز و ادب،	بردر ...
آنكه آرد بشارتش ز فلك،	متكه از مهر مشكل آسان
آنكه شادان و خسروان جهان،	بردرش مفتخر بدرباني؛
آنكه درويش درگه او راست،	شوكت و حشمت سليماني؛
آنكه شد خاك مرقد پاكش،	... از سرمه صفاهاني؛
آنكه هرگز سگ در خود را،	نگذارد برنج و حيراني؛
گويمش با هزار ناله و آه،	كه «تو درد مرا چو درماني،
«[illegible]	تا كي اين انتظار نگراني؛
«بيخ و بنياد غاصبم بركن!	خانمانش بده بويراني!
«مستغيث آمدم بدرگاهت،	الغياث اي حبيب سبحاني!»
حاليا تمه مختصر «انور»،	كارساز است لطف [illegible]

آخوند صاحب جي ... [illegible] ۽ سنڌ ... [illegible] لاءِ ... [illegible] ، جن دنيا ۾ ئي تي ... روز قيامت تي [illegible]

۱۸۴۳ع (۱۲۵۹ھ) ۾ سنڌ تي انگريزن ... [illegible] آخوند صاحب ... [illegible] ۽ سنڌ جو والي مير نصير خان «جعفري»، ... [illegible] آخوند صاحب جي ... [illegible] جي خاندان ... [illegible] پاڻ، ... [illegible] معلوم ٿئي ٿو، ... [illegible] وقوع ۾ آيو ۱۲۶۶ھ (۱۸۴۹ع) ۾ مٿيان نظم تصنيف ٿيل آهي. ... [illegible] پاڻ ... [illegible] آخوند صاحب ... [illegible] معزول ... آخوند صاحب تاريخي قصو تصنيف ڪيو.

آخري زماني ۾ آخوند صاحب جي صحت [illegible]

ٽالپري دور ۾ مال ملڪيت جي لحاظ کان صاحب حيثيت هو [illegible]

زر ۽ زمينون، مطلب ته ڪنهن ڳالهه جي ڪمي ڪانه هئي. [illegible]

ملي ٿو، جيڪو هن پنهنجي مهمان سراءِ تعمير ڪرائڻ جي سلسلي ۾ چيو آهي:

ساختم مهمان سرائي از پئي مسترود [illegible]،

کرده ام نذر جناب شهريار،

تا مگر صاحبدلي در وي دمي گيرد قرار،

مستجاب آيد بدرگاه اِلـ[illegible]

[illegible]

"[illegible]

[illegible]

سطرے چند ثبت يافت"

[illegible]

هن وقت صاحبزادي مير نور محمد خان جي ملڪ آهي:

[illegible]

[illegible]

[illegible] ان کان پوء سون Dry Leaves From Young Egypt ۾ ڏسي حالي طور آخوند صاحب جو نالو آيو آهي؛ يعني ميانيءَ جي لڙائي [illegible] جي جيڪر باد ۾ لڙيو ۽ ٿاپر [illegible]

[illegible] ماڻهو موڪليو ته هو ڦاٽو ڏسڻ ڪري ٿو، تنهنڪري مير صاحب پنهنجي [illegible] ڏني جيڪي هلي [illegible] ڏيکارين. مير نصيرخان ڏيوان [illegible] ارام ۽ بهادر خدمتگار سان آخوند محمد بچل کي به سرچاس سان موڪليو (٢٢٢). اهو واقعو ١٧ فيبروري ١٨٤٣ع جو [illegible]

[illegible] انهيءَ ڏينهن لٿي ويٺي، اما سموري روئداد آخوند صاحب اکين سان ڏٺي هوندي؛ [illegible]

تذڪري "تڪملہ مقالات الشعرا" ۾ هيٺين هڪ سٽ ملي ٿي:

"[illegible]"

مٿين حوالن کان وڌيڪ آخوند جي سوانح ۽ حالات تي، اسان کي، باوجود ڪوشش جي، ٻيو ڪوبه مواد ملي نه سگهيو.

[illegible] آخوند صاحب سان [illegible]

[illegible] (حرم خاص) [illegible]

[illegible] هڪ خط ۾ هي نوٽ مليو:

"رقعه [illegible] آخوند محمد بچل [illegible] نوشته [illegible] شفقت فرموده [illegible]

ديوان [illegible] در [illegible] و [illegible] در متعلوي [illegible]

بردر ديوري خواهد نشايد که خوب است" (٢٢٤).

[illegible] آخوند صاحب [illegible] ڪيڏو قدر هو.

آخوند صاحب [illegible] ديوان مرتب [illegible] سندس بياض ۾ [illegible] غزل ملن ٿا، جن جو انتخاب اسان هن هيٺ ڏيون ٿا: (١)

جانا، قدم بمحفل مـا گـر نهي زلطف، | افتد هماي اوج سعادت بـدار مـا!
شام و سحر ز هجر تو خون جگر خوريم، | بنگر چسان هميگذرد صبح و شام ما!
'انور' بجان بکوش بمدح خديو عصر، | مير نصيرخان شهِ عالي مقام ما!

* * *

خوش بود ذکر تو ترانهء مـا، | نغمهء [illegible]
قدوم تـو اي پـري پيکر، | رشکِ فردوس گشت خانهء مـا!

---

(١) آخوند صاحب سنڌي شعر به چيو آهي. چند مرثيا ۽ مدح شاهه عبداللطيف رح، عزيزي مرزا گل حسن احسن ڪربلائي وٽ موجود آهن.

عید ست و بهار است شگفته گل و لاله،
از بسکه کنم گریه ز هجرانِ تو چشمم،

جان من در غم جدائیء تو،

کرده رنگین دستهای خود ز خونِ عاشقان، دلبران نار حنا شاید که بر خور
نکته سنجانِ معانی بر بیاضِ آفتاب، بیت ابروی ترا مرغوب مضمونی بسته اند؛
«انور» از چون و چرا هرگز مزن دم در جهان، حل و عقد این و آن بر حکمِ بیچون بسته اند.

*

شکرِ خدا که باز شد آن یار یار من، آمد ز راه لطف چو جان درکنارِ من؛
گل میکند ز رشک به تن جامه چاک چاک، هرگه شود چمان بچمن گلعذار من؛
همچون هلال حلقهء چشمم رکاب شد، شاید مگر سوار شود شهسوارِ من؛
صبحم بیادِ رُوی تو، شامم بفکرِ زلف، اینست ای ستمگر لیل و نهارِ من؛
نازم نثار مقدمِ تو نقد جان و دل، آری گر ای بُریده بیاسی زیارِ من.

*

هر چند که دارد بچمن نشو و نما گل، از تابِ رخت آب شد از شرم و حیا گل؛
بخرام بصحنِ چمن ای رشکِ گلستان، تا فرش براهِ تو کند بادِ صبا گل؛
ای کعبه ابروء تو محراب نمازم، شد قبلهء رخسار ترا قبله نما گل؛
با این رخِ زیبا چو بگلزار در آئی، از حسرتِ روی تو کند جامه قبا گل؛
در رنگ و صفا گر زند از همسریت لاف، بندم بکفِ پای تو بر جای حنا گل.

*

آن ماه ده و چار شب آمد بکنارم، آیا چه خوش افتاد قرانی بقرینی!

*

ره و رسم وفا بخدا که زهی چه خوش ... ز ... رخ ...،
عجب است عجب ز شکوه شهی که گهی نگهی بگدا نکند!

*

چه خوش آن زمان که زحالِ من خبری به بیخبری رسد،
ز فغان و نالهء زارِ من اثری به بی اثری رسد!
ز فراقت ای صنمِ دلربا بدلم رسید غم و جفا،
بکند مگر سببی خدا شبِ هجر را سحری رسد،
تو بمصرِ حسن چو یوسفی چه شود بداس و قاصدی،
ز قمیصِ پیرهنت اگر اثرے به بی بصری رسد؛
به دو چشم و ابروی تو بتا ز خدا کنم طلب این دعا،
که مباد بر رخ مهوشِ تو ز چشم بدنظری رسد!

دل غمکشیده عاشقان که بسته محور عشق شد،
خطری که ز جمالی ان د ز دود ان خطری وعد؛
صد نقد جان بداني او شد «انور» از رهي خونمي،
اگر اي نگار بسے بش او زیر تیر ماه بری وعده،

* * *

مژده وصل نگو بنده نواز، حرف جان‌بخش بگو بنده نواز!
ز انفعال قد رعنایِ تو سرو، پا بگِل بر لب جو بنده نواز!

* * *

گرفتي آشنا تنها آشنا را، بریدي ز آشنا اي بیمروت!
دلم در دام گیسوي تو گشته، اسیرِ صد بلا اي بیمروت!

* * *

کي نماید هوس جنت و فردوس نعیم، [illegible]
در غم هجر تو [illegible]، [illegible]
صبر و [illegible] [illegible]، [illegible]

* * *

عمر خود صرف نمود بر عشق تو تمام، [illegible]
«انور» از گردش ایام ز حق میطلبم، [illegible]

*

[illegible]

* * *

[illegible]

* * *

[illegible]

* * *

[illegible]

* * *

در آرزوي وصل تو نالي ز [illegible] — فرياد ز دل [illegible]

کاتب [illegible] خط عارت [illegible]،
کاتب اوستاد ازل [illegible]

[illegible] ز [illegible]،

اخر ۾ آخوند مرحوم [illegible]
لوڪ نهول ڪندي فرمايو اٿس:

اي داده به باد [illegible] حدت، — [illegible] کشته ز اعمال بدت!
خود را تو مسيحا به جهان [illegible] — اين دعوا اي [illegible] وحدت!

* * *

[illegible] "صحيح نظار" [illegible] ۽ انسان اڳيان سر جهڪائي ٿو.

— جمال الدين [illegible]

سنڌي نثر جا حسين ٽڪرا

"[illegible]

[illegible]

صفحي [illegible] گوڙ بندر روڊ، کانديولي، بمبئي.)

* * *

"[illegible]

آدميءَ ۾ تمام ٿورو تفاوت رهي ٿو."

(— [illegible]

ٿان ورتل. چونڊيندڙ: — قادربخش ميرل، سکر.)

لائق دار نثر (چونڊيندڙ: پروفيسر ايم. ايم. ملڪاڻي)

"[illegible]

[illegible]

منهن ڏسندي ڳالهه جي لالائي، اکين جي گلابي، [illegible]
تاب ۽ غمزي جو حجاب ڏسي ٿڌا ۽ لڪي ويس، [illegible]
[illegible] ! يا ور حال آهرا جي [illegible]
[illegible] ڪو ۽ ڪوتا [illegible]
[illegible]

خاص سنڌي (چونڊيندڙ: پروفيسر ايم. يو. ملڪاڻي)

"منهنجو پنڌ پلاڙو، ساهه ڪان پيارو سدا سرهو هجي،
[illegible]
[illegible]
لکندڙ مولوي هدايت الله.

سندس سنڌي (چونڊيندڙ: پروفيسر ايم. ايم. مهدي)

"[illegible] جڏهن ڪنهن [illegible] ڪنهن جي [illegible]
[illegible] دل سان [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] پنهنجو ۽ ڪهڙو [illegible]
[illegible]
ترجمان: مرزا قليچ بيگ.

فارسي ۽ هنديءَ جي آميزش (چونڊيندڙ: پروفيسر ايم. يو. ملڪاڻي)

"[illegible]
[illegible]
[illegible]
جاري ڪري سگهجن ٿا. مثلا" سنڌي ٻولي اهڙي قدر شاهوڪار آهي، [illegible]
عربي ۽ فارسي لفظن جي، اعليٰ قسم جا مضمون ان ٻوليءَ ۾ لکي سگهجن ٿا. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
(صفحه ٢٩)، لکندڙ ڊاڪٽر دائود پوٽو.

پڙهندڙن جا پيغام

١. موڪليندڙ: رسول بخش پليجو، ايڊووڪيٽ،
سچائي [illegible]، سنڌڙي روڊ، ميرپور خاص.

[illegible] "[illegible]" [illegible]
[illegible]

"تيسين ڀيڪي سانئي پير، جيسين رتو راس ٿئي"

[illegible]
پٽ [illegible] "[illegible]" [illegible]

"مهراڻ" جي [illegible]
جڏهن سنڌي [illegible]
ڪوشش ڪئي [illegible]
ڪيڙن جو [illegible] ڪرڻ [illegible]
ان جي پرواهه نه [illegible]
مجنون، بهرحال "جيڪو حال حبيبن سونئي واس وربن."

[illegible] ماچيز راءِ آهي [illegible] "مهراڻ" سنڌي [illegible]
دور حوالي سڪو آهي. "مهراڻ" جي [illegible]
ٻه ٻه ٻهروپ ڏنو معياري ۽ اصلي مختصر [illegible]
جي عزيز دوست غلام رباني سنڌي جو مختصر [illegible] "[illegible]" [illegible]
۾ شامل ٿيو آهي، منهنجي نظر ۾، موضوع [illegible]
اهڙو عمدو شاهڪار آهي جو ان کي دنيا جي [illegible]
سان ڪيس ميڪ جي، ڪنهن ڪلهي سان [illegible] سگهجي ٿو.

"[illegible]"، جنهن [illegible] شاعر آهي، هڪ [illegible]
آهي [illegible] جي جسم ۾ هڪ [illegible]" جو، [illegible]
ڪونه جو، هن نيڪر جا سائت ڪيس نيڊي هوندي ٿي جوڙو ڪري جڏهن [illegible]، ۽ جو اوڙي

[illegible]

۽ نيٺ جوڙو ۽ اُمر ڏاڙهل رهي ويو. هلندي هلندي، اُس پاس ۾ جوڙين، [illegible] وڃي هنڌ ڳوٺ ۾ ڏهڪاءُ مچائي ڇڏيو. [illegible]

[illegible]

"شيدو ڏاڙيل" جي مختصر ڪهاڻي.

[illegible]

[illegible] قربون، ڏاڙا ۽ خون ٿيندا رهندا.

[illegible]

[illegible] لقب ۽ انعام حاصل ڪن ٿا.

[illegible]

پيو يون افسانو ڪيڏي ... من سماجي [illegible] وقت بوقت، ڪجهه [illegible] هو [illegible]
[illegible]

بدقسمتيءَ سان، عام طرح، اسان ما اڪثر افسانه نگار [illegible]
مصنوعي ڪردارن وانگر، منڪي ۽ جذباتي انداز ۾ سطحي [illegible]
ڏيارڻ کي افسانه نويسي سمجهي ويٺا آهن. سنڌي افسانن ۾ [illegible]
[illegible]
برزبان ياد ڪيو ويٺيون هونديون آهن!

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

وڃي ها. [illegible]

[illegible]

ڪهاڻيءَ کي اڳتي وڌائڻ لاءِ [illegible]

[illegible]

[illegible] واضح دليل آهي.

[illegible]

[illegible] ڳالهه ۾ بحث اهڙو ڪنهن ٿو.

[illegible]

[illegible] "[illegible]" [illegible] آهي [illegible] سنڌي [illegible]

نڪري، جوانيءَ ۾ قدم رکي چڪي آهي......

[illegible]

[illegible] "مهراڻ" [illegible] پاڻ [illegible] قلم [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] مون کي وکوڙي ويندا هن، ۽ ڪرموڙي،

[illegible]

ويندو آهي، [illegible]

[illegible]

[illegible] ويندو آهيان!

دل ٿي چوي "مهراڻ" کي [illegible]

مختصر [illegible] زندگيءَ [illegible]

[illegible] سنڌي سماڪ زندگيءَ [illegible]

[illegible] نوڪري، [illegible]

جيئن [illegible]

[illegible] مهراڻ [illegible]

[illegible] "مهراڻ" [illegible]

[illegible] جان، اوچو گهاٽ ڪٿي، [illegible]

[illegible] ٿئي!

مون کي خبر آهي، "مهراڻ" [illegible]

[illegible] ٻڌڻي سگهجي ٿي، مون لاءِ "مهراڻ" [illegible]

[illegible] رڳو ٿي ورق ورنا ٿئي، جيئن [illegible]

[illegible]، هن جي چوڌري انتشار مان [illegible]

[illegible] آهيان، [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] جي ڪل جي [illegible]

[illegible] مون، "مهراڻ" [illegible]

"[illegible]" [illegible] ٽري آهي—

"جي تو بيت ڀانيا، سي آيتون آهن
نيڙ من لائين، پرپان سندي پار ڏي!"—

[illegible]

ڪنهن ... سر ڪي ڪٿون هڙيون ... [illegible]

... ڪنهن ڪٿي وري سٺا هيٺ جيس ڏون ڏسجي ... [illegible]

... اچڻ ڪري ڪنهن ڏانهن اشارو ڪري ... [illegible]

... دوستي ڪي ... لطف ... [illegible]

... عشق ڪي ابترو ... [illegible]

... آهن ... منهنجي روح جي ... [illegible]

"... " جي "آئين" ... [illegible]

... "پرده" ... "مستاني وٽ" ... [illegible]

... منهنجي دل ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

"... " [illegible]

[illegible]

هو پاسي، چوڻو:

"[illegible]

[illegible]"

۽ ان بعد "..." هو

"صبح نه آهي دور سالي، صبح نه آهي دورا"—

[illegible]

[illegible]

ڇڏيو، ۽ اللائيندي، سڌو آزاد نظر تي اچي [illegible]
[illegible] جون "ذرا ٻڌجي آواز کي ٻڌ:

[illegible] هوشياري [illegible]...
[illegible] رت ڪٿ آئي آهي،
[illegible] ڪي نه اٿن،
[illegible] ڌماڻن جي ڪنهڙن [illegible]
ڳوڙهن جي نگاهن جا شعلا..."

[illegible] ڪيتري دير تاريڪ [illegible]

[illegible]

[illegible] ڦري ويئي، دنيا تي ٻڪوندي ٿي وڃي.

[illegible]

... ڏيهي پٽ تيل سان الوداع ڪيو ...

[illegible]

... پجندي وبرو ڪن ڪيائن ها يا شايد ڏيو داسي پنجي ... مون کي "مهراڻ" لاءِ ...

[illegible]

اوهان جو: شيخ حفيظ، ميٺارام هاسٽل، ڪراچي.

٣. موڪليندڙ: [illegible]

— محترم! .... مون ڪجهه سال اڳ الاڻي جا [illegible]
[illegible]
هي لکيو سين.

[illegible]

ڪجهه سال اڳ [illegible]

[illegible]

جي زندگيءَ مون [illegible] شامل آهي. [illegible]
[illegible] حقيقت پسند ليکڪ جي [illegible].

[illegible] سوال [illegible]
حالتن جي اثر هيٺ رهي لکي ٿو؟

اهي سوال پڻ ميثي ادبين سان گڏ مون سان به لاڳو ٿين ٿا.

[illegible]

[illegible]

ٿي ڪان چوڻ [illegible]

وڌي آهي. [illegible] آهي.

ليڪڪ جي [illegible] جي [illegible] روح [illegible]

[illegible] لاءِ [illegible] ادب [illegible]

ادب لاءِ" جي نظريي جي قائل ڪان بوڇ ڪيو [illegible] انسان جي [illegible]

"ادب زندگيءَ جي نقد آهي، يعني [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] "هميشه جي [illegible]" [illegible]

ٻيو سوال آهي ته "ماڻ ڇا ٿو لکان؟"

[illegible] خاص اهميت رکندو آهي. [illegible]

[illegible] بهتر ٿو سمجهان: "اديب [illegible] لاءِ [illegible]

[illegible] لاءِ [illegible]

قسمت منحصر هجي!"

[illegible] انسان جي [illegible] مادري [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] انسان [illegible]

دهرائڻ ڪان بچي وڃن.

[illegible]

[illegible]

مان جي [illegible]
ٻارون عورتون [illegible]
وڌندڙ هٿڙ ئي [illegible]
ڪنهن اوڙڪ".
نئون سوال آهي ته "ماڻهو ڪهڙو حال، ڪنهن [illegible] [illegible]
لڪ جي ذاتي ۽ خارجي زندگيءَ سان آهي. [illegible]
جي جواب ۾ ڪي اين و و آهي.
[illegible] "[illegible]" جو هي ظرف ڏاڍو پيارو لڳندو آهي ته "[illegible]
[illegible]

* * *

(۸) [illegible] "[illegible]" [illegible]
[illegible]
(۹) [illegible]
[illegible]
جا صفحا ان لاءِ وقف ڪرڻ هڪ قباحت آهي.
(۱۰) [illegible]
[illegible]

[illegible]

ها ته "مهراڻ" جا صفحا ٻن حي ڪم

(٤) امو ناڊو [illegible] ترجما [illegible] ڪري [illegible]

ڪري [illegible]

"سمي"، "[illegible]"، "ڪالي شلوار" جا ترجما پيش ڪيو ته بهتر.

(٥) واشنگٽن اروننگ جي ڪتاب "الحمرا [illegible]" جو ترجمو [illegible] هڪ آڪني ڪري شايع ڪيو ته موڪلي ڏيان!

([illegible]

"سهرو"، "اوسارا"، "جهولڻو" ۽ وغيره!

([illegible]

ته هوند "مهراڻ" جو حسن اڃا به وڌي وڃي.

[illegible]

[illegible]

صفحو ضرور وقف هجي.

([illegible]) [illegible]

(١١) [illegible]

[illegible]

(١٢) "[illegible]" [illegible]

متعلق مضمون هڪ ڪري شايع ڪندا.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* * *

(٥) [illegible] "مهراڻ" [illegible]

آهيون. [illegible]

[illegible]

ته پڙهيو هوندو.

[illegible]

"ضعيف انسان" آهي.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

شاندار مڪرندو! — اوهان جي پنهنجي، زيب النساء قريشي، سکر سنڌ.

* * *

(٩) محترم ايڊيٽر صاحب! — "مهراڻ" جا ٻه پرچا (سياوو نمبر ۽ اونهارو نمبر) [illegible]

اوهين مبارڪباديءَ جا پوريءَ طرح سان لائق آهيو!

[illegible] "مهراڻ" [illegible] آهي ۽ موتين جو هڪ خزانو آهي، جنهن جا لهندڙ، ماڻي ۽ ٻانيءَ نهايت سچا، ذهن ۽ فراخ دل آهن!

اڄ "مهراڻ" پنهنجو ڪيان ڇاڪاڻ ته هو ادب جي ذريعي سنڌ ۽ سنڌين جو صحيح عڪس پيش ڪري ٿو ۽ اهين هو صحيح ترجماني ٿو ڪري [illegible] سمجهان ٿو ته "مهراڻ" جي همت افزائي ڪرڻ سنڌي ادب جي همت افزائي ڪرڻ آهي!

[illegible] "مهراڻ" [illegible] "بيوسي" [illegible] آهي ۽ سنڌيءَ جي لاءِ آهي [illegible] سنڌي آهي!

فقط والسلام [illegible] "مهراڻ" [illegible]

* * *

[illegible] "مهراڻ" [illegible]

[illegible]

— اوهان جو، جهامنداس ڊي. پاليا، شڪارپور)

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 'اردو سلوڪ'

گهوٽڪي، سکر.

[illegible]

[illegible]

[illegible] - دالهائي دل (ديوان "مجروح"): [illegible]

قيمت [illegible]، صفحا [illegible]، ناشر حبيب پبلڪيشن، سکر

"دلهائي دل" عزيزالله "مجروح" جي [illegible] جو مجموعو [illegible] ڪي حبيب [illegible]، سکر وارن شايع ڪرايو آهي. [illegible] شاعر [illegible] بي. ٽي. ديباچو لکيو آهي، [illegible] شاعر جي ڪلام جي [illegible] خصوصيتن [illegible] آهي. [illegible] 'دالهائي دل' غزل جي روايتي اسلوب تي مبني آهي. [illegible] آهي، [illegible] سلاس آهي، ۽ ڪلام رنگين آهي. [illegible] آندل آهي. مجموعي خيال کان 'دالهائي دل' [illegible]

[illegible] - وسون وڪشا: [illegible]

[illegible]

هي [illegible] تصويري [illegible] تي مشتمل آهي، ۽ [illegible] سيڪريٽري، مدراس [illegible] (انڊيا) [illegible] مسٽر [illegible] داس [illegible] آهي.

[illegible] اخلاقي [illegible] آهن، [illegible] ۽ [illegible] جي ٻالڪ ۽ سنيال جو شوق پيدا ٿي ٿو. [illegible] تصويرن سان

[illegible]
[illegible] ورق وتان [illegible]

[illegible] مقصدن معلوم [illegible]
قيمت ۰ آنا، ملڻ جو هنڌ مصنف وٽان، مٽي ڏنل ائڊريس تان.

[illegible] ڪتاب [illegible] آهي [illegible]
[illegible] سنڌ جي [illegible] جا [illegible]
[illegible] بولي صاف ۽ سهلي آهي ۽ ڪيترن جڳهن [illegible]
[illegible] آڪاني اڃاهي جوڙ [illegible] آهي [illegible]
[illegible] ڪيترن [illegible]
[illegible] جي حال جي جو نقشو پيش ڪيل آهي. [illegible]
[illegible] زندگيءَ ڪي ڪولي سان ڪيل آهي. ڪتاب صلاحي ۽ اخلاقي [illegible]
پڙهڻ وٽان آهي.

ڪتاب جو نالو **ساميءَ جا سلوڪ**: مصنف [illegible] ڪرشني، [illegible]
[illegible] ۽ [illegible] نيشنل ڪاليج، باندرا، [illegible] صفحا [illegible]
[illegible] قيمت ڪجو [illegible] رپيا، [illegible]
ملي سگهندو.

سنڌي [illegible] ۽ ويدانت واري شاعريءَ [illegible]
[illegible] جي ڪلام ۽ شخصيت تي سنڌي [illegible] سنڌي ادب [illegible]
آهي ڇاڪاڻ ته عظيم المرتبت عالم ۽ شاعر آهن، جن جي [illegible]
[illegible] لاءِ پيغام حيات آهي.

[illegible] سنڌي ادب جو [illegible] بيبها آهي. [illegible] ڪلام [illegible]
[illegible] پروفيسر [illegible] آڏواڻيءَ ۽ [illegible]
[illegible] متعلق، مفصل ۽ جامع [illegible]
[illegible] وسيع مطالعي جي [illegible]

[illegible] ڪلام ۽ [illegible] ساري [illegible]
[illegible] آهي [illegible]
[illegible] نظر اچي ٿو، ۽ [illegible] ۽ فڪر جي [illegible]
[illegible] آهي [illegible]
[illegible] سچي [illegible] فرمايو آهي، ساميءَ ۽ [illegible] حال [illegible] آهي.
[illegible] ساميءَ ۽ [illegible] فساد جو سبب سچي ٿو.

مهراڻ

مامي صاحب هڪ شاعر ۽ بحث ڪلام [illegible]

ڳڻ موني ۽ وبدانش، آرشي [illegible]

جي ڪلام کي [illegible]

[illegible]

[illegible]

مدد ڪري ٿو.

اجواڻي صاحب لکي ٿو:

[illegible]

ڪئي آهي.

[illegible]

مال لکي ويا.

[illegible]

[illegible] بعني تئون دور با [illegible] تهيءَ دور با [illegible]

[illegible]

ڪري ٿي انگلنڊ جو ساهت امر آهي.

[illegible]

... هڪ جيتي آهي، جنهن ... [illegible]

[illegible]

هنن جي اهڙن اڄ ڪبير جي شلوڪن ۾ نظر اچي ٿي. انهن ۾ سنت تلسيداس ... [illegible] چاڪري تہ هن سنہ ١٦٨٠ (١٦٢٣ع) ۾ چالانو ڪيو، يعني ڪبير کان سوا سو سال پوءِ، [illegible]

[illegible]

... ساڪيي ۽ سگند – شاهہ، سچل ۽ سامي.

"[illegible] ... ڪٽي جو پرساد، هيءُ جوڪر جنتا ۾ ورهائيندو."

"[illegible] ... هن ڪي ڪڏهن نروار ڪيو."

[illegible] ... ۽ ويدانت جي سکر ... [illegible] ... ورڪ ... [illegible]

[illegible]

... اڻ امرت واڻيءَ جا ٿي پيغامبر هئا.

"[illegible] ... ڪان بي پرواهہ ... [illegible] ... جنڊي ڦوڪي، ڦرڪي ۽ سنواري، جياڻي ٿا!

[illegible] وٽس هي
[illegible] ڪئي، ۽ شرح لکئي.

[illegible] اهي سلوڪ [illegible] لکي، سنڌي ادب ۾ [illegible]
موجود، ساميءَ جي ڪلام جي [illegible] مضمون تي ورج ڪئي، معنيٰ [illegible]
ڪئي. [illegible] شرح [illegible] شاعر ساميءَ جا بيت انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪيا، [illegible]

[illegible]

جي وچنا، (۳۰) ساميءَ جي سلوڪن جا چاڪا.

[illegible]
وار ڏنل آهن.

ساميءَ جي سلوڪن جي [illegible]

[illegible]

[illegible] ساميءَ جي سلوڪن

[illegible] آهي، ڪٿي نه آهي، [illegible]

جي نيو آهي، نه [illegible] ۽ [illegible] آهي. [illegible] آهي ته [illegible]

[illegible] جي شاعريءَ جو جڏهن جائزو ٿو وٺجي، تڏهن [illegible]

[illegible] ۽ [illegible] آهي. [illegible]

[illegible]

ادبي تحفي کي ضرور مطالع ڪن.

[illegible]

[illegible]

ڪنهن [illegible]

مجبورا اڪتفا ڪريون ٿا:

[illegible]
پرنس علي خان روڊ، حيدرآباد سنڌ، صفحا ٨٤، قيمت ڇاپايل ڪاڳر اٿس.

[illegible] ڪرت ١٢٢٨، [illegible] روڊ، [illegible]
سو صفحا، قيمت ٠-١٢-٠ آنا.

[illegible]

[illegible]
صفحا ٣٢، قيمت هڪ آنو.

ازادي [illegible]
ڪتب (ممبئي)، صفحا ٣٠، قيمت ٣ آنا.

حرت: سنڌ [illegible] هاءِ اسڪول، [illegible]
[illegible]

[illegible]
في ڪاپي ٠-٢-٠ آنا.

[illegible] مخزن [illegible]
ڇاپايل ساليانو مخزن.

تصوير: [illegible]
[illegible] آنا.

ڪماري: [illegible] موٽواني؛ [illegible]
اڍائي رپيا، في پرچو ٣ آنا، پلازا روڊ، اجمير.

[illegible] ادبي [illegible]: ڇپائيندڙ سنڌي ڪتب [illegible]
قيمت ٠-٠-٢ رپيا.

[illegible] ڇپائيندڙ سنڌي [illegible]
قيمت ٠-٠-٢ رپيا.

[illegible]: وديا جو [illegible]

[illegible]: [illegible] ماهوار [illegible]
ڇپائي عمدي [illegible] سنڌي ادبي بورڊ جو [illegible]
بوڪ اسٽال، حيدرآباد (سنڌ)

حيات النبي: مصنف [illegible] محمد [illegible] صفحا [illegible]
ڇپائي اعليٰ قسم جي، قيمت [illegible] رپيا، [illegible] سنڌي ادبي بورڊ [illegible] اسٽال
حيدرآباد (سنڌ)

آديبي تي ويا مرحوم ... [illegible]

مرحوم نواب حاجي گل محمد لغاري

نواب [illegible] گل محمد خان لغاري [illegible]
[illegible] آڪٽوبر [illegible]
[illegible] زندگي جي [illegible]
[illegible] انسان سان [illegible]

[illegible] تمدن ۽ تهذيب [illegible]
[illegible] جهڙي عزيزن
[illegible] دوستن جو [illegible]
[illegible] سرڪش
[illegible] انهن ڏانهن ۽
[illegible] وارو ۽ علم دوست
[illegible] شي ۽ حڪمت
[illegible]
شاعري ۽ تاريخ جي مطالعي سان خاص [illegible]
[illegible] ۽ رسالن [illegible]
تر نويسيءَ تي ڇڱو خاصو ملڪو هئس؛
گذريل ڇهن پنجن سالن ۾ هنن‌جي خاندان
[illegible] مرحوم جي

[illegible] شرافت ۽ تشخص ۽ خوش‌خلقي جي هر ماڻهوءَ دلدادهه [illegible] آهي.

مرحوم ٺٽي جي مشهور اماري نوابن جي خاندان [illegible]

ڪري ٿي "نوبت" [illegible] ٿي زمين جي [illegible] هئي.

[illegible] ۽ شرافت جي جاڳير هو ڪئي هو، ۽ انهيءَ ڪري سندس خاندان [illegible]

[illegible] ۾ موجود هو. مرحوم پاڻ کي هميشه "فقير [illegible] محمد اماري" [illegible]

مرحوم جي ولادت جي تاريخ هن طرح [illegible]

شب سومر [illegible]". پاڻ شهر ٺٽي جي اماري خاندان جي وڏي

[illegible]

دوا درمل ڪري ئي گذريا.

[illegible] جي سلسلي ۾ سندس خاص [illegible]

نوابن جي [illegible] سلسلي ۾ [illegible]

آماده [illegible] نواب ولي محمد خان اول، ۽ سندس [illegible]

شاعرن جو [illegible] ۽ نواب فقير ولي محمد ثاني جي سنڌي [illegible]

وڃي. هن سلسلي ۾ مرحوم [illegible] سان گڏ [illegible].

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ادبي بورڊ طرفان شايع ٿيندو؛ مگر هن [illegible]
گل محمد خان ٿي بهترين ڪوشش ورتي- ۽ [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ڪتاب [illegible]
[illegible] ڇپيل مجموعو ڪيو ويو.

[illegible]
[illegible] "[illegible]" [illegible]
[illegible] "ابدي حقو [illegible]" [illegible]
[illegible] ڪتاب سنڌي [illegible]
[illegible] نادر طبي ڪتاب موجود آهي [illegible]
[illegible] ڪبل فارسي "طب ولي" ([illegible]) جو تجربو [illegible]
[illegible] ڪار آمد [illegible]
[illegible]
[illegible] "مجربات" سنڌي زبان ۾ ترجمو ڪري [illegible]
[illegible] ڪتاب [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
طب جو نتيجو هجي:

ته جو سالي، ۽ جو شيشو، ۽ آ جو رنگ ٻيڻو،
[illegible]
[illegible]
طبابت ا، مگر آهي جو [illegible] هڪ [illegible].
[illegible]
[illegible] "شمس الاطباء" [illegible].

هو دفعو نٿا ڪن تجويز عتاب و پيندا!

[illegible]

مرحوم ... [illegible] ... لکيو، جي ... [illegible]

[illegible] ... ڪيا اٿس. ان بعد ... [illegible]

... آهي ... [illegible] ... انهن ... تي تاريخون ... [illegible]

... ۱۹۵۵ع ... [illegible]

... مرحوم ... صاحب ... [illegible]

... ۱۹۵۵ع ... [illegible]

[illegible]

... وادي الخ"

[illegible]

تڪيو اٿو؛ يا ڦر ... [illegible] ... مرحوم اڄ

ڪري ... [illegible] ... ڪي ... [illegible]

خال آهي: ته جاتان معجزو واه ٹکو ۽ [illegible]

[illegible]

[illegible] جي مشوري سان علاج [illegible]

[illegible] ملي موت مهلت نه ڏني، جيتي ٻاقي آهي ۽ [illegible]

اجي ملاقات حاصل ڪندس."

[illegible] مرحوم جي موت [illegible] ڏي [illegible]

[illegible] ڪيائين. مرحوم جو ٻان به لائق فرزند جڏا آهن. [illegible]

[illegible] مرحوم جي سڀني عزيزن ۽ دوستن جي هن صدمي ۾ همدردي [illegible]

[illegible] "غمزده گل محمد آزاد" [illegible] مرحوم جي [illegible]

مرحوم جي فرزندن ڏانهن همدرديءَ جو خط لکيو آهي، جنهن سان گڏ [illegible]

[illegible] شامل آهي:-

اوچته ڪيئو وڃڻ جي عرش تان طوفان اچي،

[illegible]

[illegible] ٿي [illegible] گلشن سڄو،

[illegible]

[illegible] ڪهل هرگز ڪو نه آس،

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

داغ [illegible] دوست جي [illegible]

۽ عزيزن ۽ [illegible]

جنهن خدا جي خلق ڪهنجي خوبين سان خوش رکي،
خلد ۾ خالق ڪيرائي ان کي ڪيو مهمان اڄ؛
خلق جسو خوش خلق خادم اهڙو لاثاني امير،
ڪرڻ قسمت سان ملندو ڪو ٻيو انسان اڄ؛
رب جي سرڪار اڳيان جون جزا جي جاءِ تام،
ٿيو ڇڏڻي آهي آخر هر ڪنهن کي جهان اڄ؛
ساهه مولودالنبيءَ ۾ ويو لاڏي دارالبقا،
ساڪنان خلد اعليٰ جو ٿيو اڳوان اڄ؛
ويو ڪري پرواز پنهنجي سان پکي پرڏيهه ڏي،
عرش اعظم تان ٿيو جنهن دعوتي اعلان اڄ؛
باغ حيدر جي جگر جا سعد صالح ٻئي جوان،
نور محمد خان ويو ۽ گل محمد خان اڄ؛
شڪر! جو فرزند صالح ڪيا خدا تن کي عطا،
جنهن ڪان دنيا ۾ انهن جو نالو ۽ نشان اڄ؛
روز محشر تائين قائم هجي گهرانو شال هوءِ،
دائمي تن تي خدا جو لطف ۽ احسان اڄ؛
آخر «آزاد» صوفي جو اڄهو مرحوم ٻئي،
ٿي ويو ان جي اميدن جو اجڙ بستان اڄ؛
هاڻ خاموشيءَ سوا ٻي راهه ڪا آزاد ناهه،
درد هي ٿيو لادوا جنهن ناهه ڪو درمان اڄ.

سنڌي ادبي بورڊ جي هڪ سنال، ملڪ چانڊي، حيدرآباد (سنڌ) وٽان هيٺيان ڪتاب ملي سگهن ٿا. ڪتب فروش، ۽ نبال رسني ڪورائڻ وارن صاحبن کي ٢٥ في صدي ڪميشن ڏني ٿي وڃي.

١-	سير ڪوهستان	١-٨-٠
٢-	گل شڪر	٣-٠-٠
٣-	غازي صلاح الدين	١-١٢-٠
٤-	تاريخ معصومي (سنڌي)	٥-٠-٠
٥-	ڪليات حمل	٥-٠-٠
٦-	ديوان بيدل	٤-٠-٠
٧-	چچ نامو (سنڌي)	٦-٠-٠
٨-	حيات النبي	٣-٨-٠
٩-	بلو ڪوڪر	٣-٠-٠
١٠-	گل ڦل (٢ حصا گڏ)	٣-٨-٠
١١-	گل خندان	٣-٠-٠
١٢-	تاريخ معصومي (فارسي)	١٠-٠-٠
١٣-	چچ نامه (فارسي)	١٠-٠-٠
١٤-	سيٺي سيهار	١-٠-٠
١٥-	شمسي طب	٠-١٢-٠
١٦-	انصاف	١-١٢-٠
١٧-	تارن جو اياس (هڪ ناول)	١-٠-٠
١٨-	جبل جي چوٽي تي	١-٤-٠
١٩-	آنند محل	١-٠-٠
٢٠-	دادا شيام	٠-١٢
٢١-	اتحاد	١-٠-
٢٢-	بينا	١-٠-
٢٣-	انقلابي شاهراه	٢-٠-
٢٤-	امايه رتن	٠-١٢-٠
٢٥-	رام رحيم	٠-١٣-٠
٢٦-	گلدستو	٢-٠-٠
٢٧-	چنر (ناٽڪ)	٠-٦-٠
٢٨-	ويرنا جا ورق	١-٠-٠
٢٩-	سفيد وحشي	٠-٨-٠
٣٠-	ڪمالي ڪيمسان (ناٽڪ)	٠-٨-٠
٣١-	ڪاري	٠-٨-٠
٣٢-	نيلم	٠-٢-٠
٣٣-	برهم جي پياس	٠-١٢-٠
٣٤-	ٽوندو مڪوڙون	١-٤-٠
٣٥-	عملداري آزار (ناٽڪ)	٠-١٢-٠
٣٦-	سماجڪ بلوو	١-٤-٠
٣٧-	پريمي ديوتا (ناٽڪ)	٠-١٠-٠
٣٨-	چرتر سينگار	٠-١٣-٠
٣٩-	جيوت جا ورق	٠-١٣-٠
٤٠-	پشنگون	١-٨-٠
٤١-	هند جو سير	١-١٢-٠
٤٢-	هندن جي قومي آستانن جي تاريخ	١-٨-٠
٤٣-	ڪرسٽ جي پيروي	٢-٠-٠
٤٤-	گانڌي جيون رهسيه	١-٣-٠
٤٥-	ميگهه دوت	١-٨-٠
٤٦-	ديوان صورت بهار	١-٤-٠
٤٧-	زندگي	٠-٦-٠
٤٨-	ساميءَ جا سلوڪ (ڪچو)	٢-٠-٠
٤٩-	ساميءَ جا سلوڪ (پڪو)	٢-٨-٠
٥٠-	پورن چنڊ	٠-٣-٠
٥١-	صوفيانه ڪلام	١-٠-٠
٥٢-	درويشي ڪلام	٠-٨-٠
٥٣-	سدا گلاب	٢-٠-٠
٥٤-	پراچين سنڌو سڀيتا جو نظارو (ڪچو)	١-٨-٠
٥٥-	سنڌ ورڪ ۽ سنڌ ورڪي	١-٠-٠
٥٦-	سنڌ جا هنر	٠-١٤-٠
٥٧-	سنڌي سونهارا	٢-٠-٠
٥٨-	سنڌ جا سنت	١-٠-٠

نالو : صاحب خان ميراڻي

ولد : بهادر علي

ادبي نالو : سورھ ميراڻي

جنم : 08.04.1975

جنم هنڌ : ڳوٺ ڪٻڙو، تعلقه رتوديرو، ضلعو لاڙڪاڻو.

حال ائڊريس : غريب آباد محلو، نئون ديرو. تعلقو رتوديرو.

تعليم : M.A سنڌي

ڪرت : اسسٽنٽ سب انسپيڪٽر آف سنڌ پوليس

اڻ ڇپيل ڪتاب

ڌرتيءَ جا رکوالا (ٻارن لاءِ ناول) 1990ع

سائر سهس ڳجن (شاعري) 2021ع

برھ منجهارا بوند (شاعري) 2022ع

صاحب ديوان سنڌي شاعر (تحقيق) اڻ مڪمل

موبائل نمبر : 0344 – 3919786

0300 – 3404488

اي ميل : sahibkhanmirani0@gmail.com

سورھ سنڌي ادب

Soorih Sindhi Adab

صاحب خان سورھ ميراڻي

Cell No: 0344 3919786
0300 3404488